

(Ministru kabineta
2022. gada 1. marta
rīkojums Nr. 143)

**Kultūrpolitikas pamatnostādnes
2022.–2027.gadam
„Kultūrvalsts”**

Rīga, 2022

Saturs

1.	Ievads.....	4
2.	Kopsavilkums.....	5
3.	Politikas veidošanas konteksts	8
3.1.	Līdzšinējās kultūrpolitikas izvērtējums	8
3.2.	Kultūras patēriņa un līdzdalības tendences	9
3.3.	Apkārtējās vides faktori.....	11
	Demogrāfiskā situācija	11
	Reģionālā attīstība	12
	Digitālā transformācija	13
	Uzņēmējdarbības vide	13
	Epidemioloģiskā situācija.....	14
	Klimata pārmaiņas.....	15
	Kultūras procesu globalizācija	16
3.4.	Sasaiste ar nacionāliem un starptautiskiem plānošanas dokumentiem.....	16
3.4.1.	Nacionālie politikas plānošanas dokumenti	16
3.4.2.	Starptautiskie dokumenti.....	20
3.4.3.	Nozaru stratēģijas	21
4.	Politikas mērķis un apakšmērķi.....	22
4.1.	Sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums.....	23
4.2.	Aktīva sabiedrības līdzdalība kultūrā	24
4.3.	Kultūras mantojuma saglabāšana un radoša izmantošana.....	25
4.4.	Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība.....	26
4.5.	Talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme.....	27
5.	Politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji.....	29
6.	Rīcības virzieni un uzdevumi	32
6.1.	Kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai	32
6.2.	Sabiedrības līdzdalība kultūras procesos	42
6.3.	Kultūras mantojuma ilgtspēja.....	45
6.4.	Kultūras un radošo nozaru attīstība	49
6.5.	Kultūra un izglītība.....	58
7.	Kultūrpolitikas teritoriālā perspektīva.....	63

Saīsinājumu saraksts

ANO	Apvienoto Nāciju organizācija
ĀM	Ārlietu ministrija
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EM	Ekonomikas ministrija
EK	Eiropas Komisija
ICOMOS	Starptautiskā ievērojamo vietu un pieminekļu padome
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
JVLMA	Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija
KISC	Kultūras informācijas sistēmu centrs
KM	Kultūras ministrija
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LKA	Latvijas Kultūras akadēmija
LM	Labklājības ministrija
LMA	Latvijas Mākslas akadēmija
LNA	Latvijas Nacionālais arhīvs
LNB	Latvijas Nacionālā bibliotēka
LNERB	Latvijas Neredzīgo bibliotēka
LNKC	Latvijas Nacionālais kultūras centrs
MK	Ministru kabinets
NAP2027	Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam
NKMP	Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde
NVO	Nevalstiskās organizācijas
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
RIS3	Viedās specializācijas stratēģija
SIF	Sabiedrības integrācijas fonds
UNESCO	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VKKF	Valsts kultūrkapitāla fonds
VM	Veselības ministrija
VNĪ	VAS „Valsts nekustamie īpašumi”

1. Ievads

„Latvija ir kultūrvalsts, un tas nenozīmē tikai kultūras elementu, bet arī valstiskuma elementu. Latvija ir radusies kā latviešu valsts. Ja nebūtu latviešu ar savu valodu un tradīcijām, tad nebūtu arī nekādas vajadzības pēc Latvijas valsts. Kultūra un valoda ir Latvijas valsts pamatā, un tas pieder pie mūsu Satversmes.”

*E.Levits
Latvijas Republikas prezidents
2020.gada 28.jūlijs*

Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2022.-2027.gadam „Kultūrvalsts” (turpmāk – pamatnostādnes) ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas nosaka valsts stratēģiskos mērķus, prioritātes, rīcības virzienus un uzdevumus kultūrpolitikas jomā laika posmam no 2022. līdz 2027.gadam. Pamatnostādnes nodrošina nozares politikas pēctecību, balstoties uz kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”¹ īstenošanas gaitā sasniegto progresu, un detalizētāk izvērš Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2021.-2027.gadam (turpmāk – NAP2027) noteiktos rīcības virzienus un uzdevumus kultūrpolitikas jomā. Pamatnostādnes izstrādātas, pamatojoties uz Ministru kabineta 2020.gada 4.marta rīkojuma Nr.95 „Par nozaru politiku pamatnostādnēm 2021.-2027. gada plānošanas periodam”² indikatīvā saraksta 10.punktu, kas indikatīvi paredz izstrādāt Valsts kultūrpolitikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam.

Pamatnostādnes izstrādātas atbilstoši Kultūras ministrijas (turpmāk – KM) nolikumā³ noteiktajai kompetencei, kas nosaka, ka KM ir vadošā valsts pārvaldes iestāde kultūras nozarē, kas ietver autortiesību, kultūras pieminekļu aizsardzības, arhīvu, arhitektūras, dizaina, tautas mākslas, teātra, mūzikas, muzeju, bibliotēku, vizuālās mākslas, grāmatniecības, literatūras, kinematogrāfijas un kultūras un radošo industriju izglītības apakšnozares, un KM nolikuma 4.1.apakšpunktā noteiktajam, ka KM viena no funkcijām ir izstrādāt kultūras politiku. Pamatnostādnes aptver arī KM nolikumā neiekļautās kultūras apakšnozares, piemēram, cirka un dejas jomu.

Pamatnostādņu izstrādi KM uzsāka 2019.gadā, analizējot esošo situāciju un globālās tendences kultūras jomā, kartējot pēc KM pasūtījuma veiktajos pētījumos izteiktās rekomendācijas un izvērtējot kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija” īstenošanā sasniegto progresu. Īstenojot

¹Kultūrpolitikas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija” (apstiprinātas ar MK 2014.gada 29.jūlija rīkojumu Nr.401). Turpmāk – Radošā Latvija.

Pieejamas: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/KM_dokumenti/Radosa_Latvija.pdf

²MK 2020.gada 4.marta rīkojums Nr.95 „Par nozaru politiku pamatnostādnēm 2021.-2027.gada plānošanas periodam”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/313037-par-nozaru-politiku-pamatnostadnem-2021-2027-gada-planosanas-periodam>

³MK 2003.gada 29.aprīļa noteikumi Nr.241 „Kultūras ministrijas nolikums”. Pieejami: <https://likumi.lv/doc.php?id=74750>

līdzdalības principu, KM politikas plānošanas dokumenta izstrādes procesā ir iesaistījusi plašu sabiedrības pārstāvju loku, 2019.gada nogalē un 2020.gada pirmajā pusē organizējot tematiskas un reģionālas fokusgrupas, diskutējot par kultūrpolitikas mērķiem un prioritātēm Nacionālajā kultūras padomē un KM konsultatīvajās padomēs, uzklusot padomju priekšlikumus pamatnostādņu uzdevumiem, kā arī apspriežot pamatnostādņu projektu ar citām ministrijām un nozīmīgajām kultūras nozares iestādēm un nevalstiskajām organizācijām. Līdztekus ciešā sadarbībā ar KM konsultatīvajām padomēm ir uzsākta kultūras apakšnozaru stratēģiju izstrāde, kas balstās uz pamatnostādņēs izvirzītajām prioritātēm un izvirza galvenos risināmos uzdevumu kultūras apakšnozarēs.

2. Kopsavilkums

Pieaugošas globalizācijas un multikulturālisma apstākļos ir būtiski stiprināt Latvijas unikālās kultūras vērtības, kurās ir balstīts tautas identitātes kodols, un bagātināt Latvijas kultūras telpu kā vēsturē sakņotu un mūsdienās novērtētu dažādu latviešu tautas pastāvēšanas elementu un artefaktu kopumu, ko veido latviešu valoda, kultūras mantojums un kultūrvide, sociālā atmiņa un dzīvesveids (tradīcijas, simboli, pagātnes notikumi, kopīgi priekšstati, svinamās dienas, komunikācijas veids, daba un attieksme pret dabu, ģeogrāfiskie nosaukumi, būvniecības tradīcijas, krāsu izjūta u.t.t.), kuru gadsimtiem cauri bagātinājusi Latvijas pirmiedzīvotāju – lībiešu – kultūra, tradīcijas un valoda, citu Latvijā dzīvojošo tautu kultūru ietekmes un Eiropas kultūras procesu nospiedumi, un kas izpaužas bagātīgā un noturīgā reģionālā kultūras savdabīguma daudzveidībā. Latvijas Republikas Satversmes⁴ preambulā deklarēts, ka Latvijas valsts ir izveidota, lai garantētu latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam⁵ vīzijas ziņojumā deklarēts, ka 2030.gadā nācijas stiprums sakņosies mantotajās, iepazītajās un jaunradītajās kultūras vērtībās, un Rīga būs nozīmīgs Eiropas kultūras centrs, izvirzot Latvijas kultūras telpas attīstību kā vienu no prioritātēm un uzsverot, ka kultūras telpa vieno un saliedē sabiedrību jaunu ekonomisku, sociālu un kultūras vērtību radīšanai, kuras novērtē un pazīst arī pasaulē. NAP2027⁶ uzsvērts, ka kultūrai ir vadošā loma cilvēka intelektuālās attīstības un personības izaugsmes ceļā, tā palīdz veidot prasmes radošās darbības attīstībai, veicina ne tikai personiskās, bet arī reģionālās, nacionālās identitātes un piederības izjūtu, sekmē pilsoniskās sabiedrības attīstību un stiprina demokrātijas vērtības. Kultūras un radošajām industrijām ir būtiska loma tautsaimniecībā un tieša pozitīva ietekme uz darba vietu radīšanu,

⁴Latvijas Republikas Satversme (19.06.2014. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 22.07.2014.). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

⁵Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam (pieņemta Saeimā 2010.gada 10.jūnijā). Turpmāk – Stratēģija2030. Pieejama:

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_6.pdf

⁶Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam (apstiprināts ar 2020.gada 2.jūlija Saeimas lēmumu). Turpmāk – NAP2027. Pieejams:

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf

ekonomisko izaugsmi un ārējo tirdzniecību, un tās veicina teritorijas attīstību, radot darba vietas un ekonomisko vērtību un uzlabojot dzīves kvalitāti. Līdz ar to NAP2027 kultūra izvirzīta kā viena no prioritātēm, par šīs prioritātes sasniedzamajiem mērķiem nosakot ikvienam pieejamu dinamisku kultūras pakalpojumu klāstu un kultūras pienesumu Latvijas ekonomiskajai un sociālajai izaugsmei, veidojot radošu un ilgtspējīgu Latvijas sabiedrību.

Līdz ar to kultūrpolitika ir viena no būtiskākajām rīcībpolitikām Latvijas valsts ilgtermiņa mērķu sasniegšanai, kuras sekmīga īstenošana ir kritiski svarīga gan Latvijas kā nacionālas valsts identitātei, attīstībai un ilgtspējai, gan valsts valodas stiprināšanai un saglabāšanai, gan kultūras vērtību saglabāšanai un tautas tradīciju pārmantojamībai, gan jaunu nākotnes kultūras vērtību radīšanai visās kultūras nozarēs. No atziņas, ka tieši kultūra līdztekus valodai, ir gan iemesls Latvijas valsts pastāvēšanai, gan viens no pamata resursiem sabiedrības turpmākai izaugsmei, izriet secinājums, ka Latvijas kultūras piedāvājumam ir jābūt pieejamam ikvienam sabiedrības loceklim, kas sasaucas gan ar Satversmes⁷ 91.pantā noteikto, ka ikvienam cilvēkam Latvijā ir vienlīdzīgas tiesības, gan ar NAP2027 noteikto stratēģisko mērķi – vienlīdzīgas iespējas visiem. Līdz ar to par pamatnostādņu mērķi ir izvirzīta **ilgtspējīga un sabiedrībai pieejama kultūra cilvēka izaugsmei un nacionālas valsts attīstībai**. Izvirzītā mērķa sasniegšanā galvenā loma ir kultūras piedāvājuma pieejamības nodrošināšanai, garantējot ikvienam Latvijas pilsonim un iedzīvotājam vienlīdzīgas iespējas izmantot daudzveidīgu kultūras piedāvājumu un aktīvi iesaistīties kultūras procesos, neatkarīgi no cilvēka dzīvesvietas, vecuma, dzimuma, tautības, izglītības vai ienākumu līmeņa. Sprotot, ka ikvienam ir atšķirīgas kultūras vajadzības, kultūrpolitikas īstenošanā uzsvars likts uz sabalansētu visu kultūras apakšnozaru attīstību, nodrošinot nepieciešamos priekšnosacījumus to darbībai un attīstībai, no kuriem visbūtiskākais ir nozaru cilvēkresursu ataudze un profesionalitāte, tādējādi nodrošinot augstvērtīga kultūras piedāvājuma radīšanu ne tikai nākamajos septiņos gados, bet arī ilgākā laika periodā. Vienlaikus izvirzītā mērķa sasniegšanai svarīga ir līdz šim uzkrātā kultūras mantojuma mērķtiecīga saglabāšana un priekšnosacījumu radīšana tā aktīvai izmantošanai kultūras procesos, tādējādi veidojot sasaisti starp mantotajām un jaunradītajām kultūras vērtībām.

Izvirzītais pamatnostādņu mērķis konceptuāli iekļauj gan iepriekšējo periodu kultūrpolitikas attīstības plānošanas dokumentu uzstādījumus, gan Latvijas valsts simtgades programmā izvirzītos mērķus – ar kultūrpolitikas starpniecību stiprināt sabiedrības valstsgribu un piederības sajūtu un mīlestību pret savu zemi, veidojot sabiedrības kultūras identitāti kā daļu no nacionālās, reģionālās un lokālās identitātes, kas balstīta unikālajās Latvijas vēsturiskajās kultūrtelpās, un caur kultūras mantojuma apzināšanu un kopšanu veidojot mūsdienīgu latvisko dzīvesziņu kopējā Eiropas kultūras kontekstā.

⁷Latvijas Republikas Satversme (19.06.2014. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 22.07.2014.). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

Kultūrpolitikas mērķa sasniegšanai pamatnostādnēs ir izvirzītas piecas prioritātes:

- **Sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums** – ikvienam Latvijas pilsonim un iedzīvotājam ir pieejami viņa kultūras vajadzībām atbilstoši kultūras pakalpojumi, neatkarīgi no indivīda dzīves vietas, rocības un citām sociāli ekonomiskajām pazīmēm. Šīs prioritātes īstenošanā pievēršama īpaša uzmanība kultūras piedāvājuma reģionālajai un ekonomiskajai pieejamībai, tostarp cilvēkiem ar zemiem ienākumiem, digitālajai pieejamībai, pieejamībai sociālās atstumtības riska grupām, tostarp kultūras piedāvājuma piekļūstamībai cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, mazākumtautībām un imigrantiem, pieejamībai diasporā dzīvojošajiem, kultūras pakalpojumu attīstīšanai specifiskām auditorijām, it īpaši bērniem un jauniešiem, kā arī kultūras pakalpojumu mārketingam un dizainam;

- **Aktīva sabiedrības līdzdalība kultūras procesos** – ikvienam Latvijas pilsonim un iedzīvotājam ir iespēja iesaistīties kultūras procesos atbilstoši indivīda kultūras vajadzībām. Šīs prioritātes īstenošanā īpaši stimulējama iedzīvotāju iesaiste Latvijas kultūrvides saglabāšanā, tostarp nemateriālā kultūras mantojuma kopšanā un latvisko tradīciju un dzīvesziņas saglabāšanā, kā arī mūsdienu kultūras izpausmju attīstīšanā, vienlaikus īpašu vērību pievēršot bērnu un jauniešu un diasporā dzīvojošo līdzdalības iespējām kultūrā;

- **Kultūras mantojuma saglabāšana un radoša izmantošana** – tiek nodrošināta no iepriekšējām paaudzēm saņemto unikālo kultūras vērtību, kas vienlaikus ir tautas identitātes kodols un nākotnes kultūras piedāvājuma resurss, saglabāšana nākamajām paaudzēm un izmantošana jauna kultūras piedāvājuma radīšanai. Šīs prioritātes īstenošanā veicami nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu kultūras pieminekļu saglabāšanu un ilgtspējīgu izmantošanu, nemateriālā kultūras mantojuma vērtību kopšanu, tai skaitā nodrošinot Dziesmu un deju svētku tradīcijas ilgtspēju, grāmatniecības, lasīšanas un rakstīšanas kultūras veicināšanu, kā arī bagātinātu muzeju, arhīvu un bibliotēku krājumus un attīstītu to pakalpojumus, veicinot kultūras mantojuma radošu izmantošanu.

- **Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība** – visām kultūras apakšnozarēm ir radīti nepieciešamie priekšnosacījumi to ilgtspējai, attīstībai un izcilībai. Šīs prioritātes īstenošanā risināmi jautājumi, kas saistīti ar kultūras infrastruktūru un materiāltehnisko bāzi, iespējām profesionāli strādāt kultūras jomā, saņemot par līdzvērtīgu darbu vienlīdzīgu un konkurētspējīgu atlīdzību, kā arī atbalsta instrumentu pieejamību konkrētām kultūras apakšnozarēm, kultūras organizāciju tipiem, it īpaši profesionālās mākslas institūcijām, nevalstiskām organizācijām un pašnodarbinātām radošajām personām; vienlaikus stiprināma Latvijas kultūras un radošo nozaru starptautiskā atpazīstamība un konkurētspēja;

- **Talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme** – darbojas spēcīga kultūrizglītības sistēma, kas garantē kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgu attīstību. Šīs prioritātes īstenošanā jāstiprina izglītības kvalitāte un pēctecība visās izglītības pakāpēs, izglītības sasaiste ar kultūras un

radošo industriju darba tirgus vajadzībām un izglītības piedāvājuma starptautiskā konkurētspēja, jāatbalsta jauno talantu izaugsme un jāstimulē mākslinieciskā jaunrade un pētniecība. Lai garantētu sabiedrībai sniegto kultūras pakalpojumu kvalitāti un daudzveidību, būtiski ir nodrošināt kultūras un radošajās nozarēs strādājošo profesionālās pilnveides un mūžizglītības iespējas ikvienam, neatkarīgi no vecuma, dzimuma vai citām pazīmēm. Savukārt Latvijas sabiedrības, it īpaši bērnu un jauniešu, izpratnes par kultūru veidošanai svarīgi ir nodrošināt programmu „Latvijas skolas soma” un „Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija” ilgtspēju, kultūras klātbūtni vispārējās izglītības saturā, saglabāt grāmatu un rakstītā vārda latviešu valodā nozīmību Latvijas kultūrtelpas un sabiedrības attīstības veicināšanā un nodrošināt Dziesmu un deju svētku tradīcijas pēctecību.

3. Politikas veidošanas konteksts

3.1. Līdzšinējās kultūrpolitikas izvērtējums

Kultūrpolitikas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam „Radošā Latvija”⁸ (turpmāk – „Radošā Latvija”) virsmērķis ir Latvija – zeme ar bagātu un koptu kultūras mantojumu, vitālu un daudzveidīgu kultūras dzīvi, radošiem cilvēkiem, konkurētspējīgām radošajām industrijām un augšupejošu dzīves kvalitāti ikvienam, kā prioritātes šī mērķa sasniegšanai nosakot kultūras kapitāla saglabāšanu un attīstību, sabiedrībai līdzdarbojoties kultūras procesos, radošumu mūžizglītībā un uz darba tirgu orientētu kultūrizglītību, konkurētspējīgas kultūras un radošās industrijas un radošas teritorijas un kultūras pakalpojumu pieejamību.

2017.gadā tika veikts „Radošā Latvija” starpposma ietekmes izvērtējums par periodu no 2014. līdz 2016.gadam⁹. Tajā secināts, ka lielākā daļa no plānotajiem pasākumiem tiek pilnībā vai daļēji īstenoti, ir pilnībā vai daļēji izpildīti, vai arī tiek īstenoti ar nobīdi laikā. No kopumā četrās prioritātēs plānotajiem 144 pasākumiem tikai četri pasākumi (3%) nav izpildīti, par trīs pasākumiem (2%) nav pieejama pietiekami detalizēta informācija, lai novērtētu progresu, divi pasākumi (1%) zaudējuši aktualitāti. Attiecīgi 94% plānoto pasākumu ir vērojams progress. Kopumā saskaņā ar „Radošā Latvija” īstenotie pasākumi pēc būtības nodrošina visu plānoto politikas rezultātu sasniegšanas progresu. Savukārt „Radošā Latvija” īstenošanā iesaistītie un atbildīgie kopumā tās vērtē kā funkcionālu un lietderīgu dokumentu.

2021.gadā tika veikts „Radošā Latvija” gala izvērtējums, kurā secināts, ka no plānotajiem 144 pasākumiem pilnībā vai daļēji izpildīti ir 138 pasākumi, un tikai trīs pasākumi nav izpildīti un trīs pasākumi zaudējuši aktualitāti. Analizējot pasākumu izpildi secināts, ka veiksmīgu izpildi nodrošina prognozējami un konkrēti finanšu instrumenti, primāri KM budžets un Valsts Kultūrkapitāla fonda

⁸Radošā Latvija. Pieejama: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/KM_dokumenti/Radosa_Latvija.pdf

⁹Informatīvais ziņojums „Par valsts kultūrpolitikas pamatnostādņu „Radošā Latvija” (2014 – 2020) starpposma ietekmes izvērtējumu par periodu no 2014. līdz 2016.gadam”. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/KMZin_210817_RL_starpposms.pdf

(turpmāk – VKKF) programmas, toties problemātiska ir bijusi to uzdevumu un pasākumu izpilde, kas nav atkarīga tikai no KM. Galvenie iemesli pasākumu daļējai izpildei ir saistīti ar finansējuma, tostarp ES struktūrfondu, piesaistes problēmām, atšķirīgām iesaistīto institūciju, kas nav saistītas ar KM, prioritātēm, un atsevišķos gadījumos nespēja panākt kultūrai labvēlīgas izmaiņas normatīvajā regulējumā. Izvērtējot rezultatīvo rādītāju izpildi secināts, ka 2020.gadā no 35 rezultatīvajiem rādītājiem 15 ir izpildīti, tai skaitā 8 pārpildīti, 10 ir zem plānotās vērtības, savukārt par 10 izvērtējuma brīdī vēl nebija pieejami dati. Rādītāju neizpilde galvenokārt saistīta ar pandēmijas ietekmi (piemēram, kultūras pasākumu apmeklētāju skaita kritums, starptautisko pasākumu skaita kritums), kā arī atsevišķu projektu un aktivitāšu noslēgšanos. Ieguldīto finanšu resursu aprēķini liecina, ka tie bijuši 68,3% apmērā – no plānotajiem no 431,8 miljoniem *euro* pamatnostādņu izpildē ieguldīti 295,0 miljoni *euro*.

Izvērtējot „Radošā Latvija” īstenošanā iesaistīto institūciju viedokļus, secināts, ka, salīdzinājumā ar vidusposma izvērtējumu, mērķgrupu vērtējums ir būtiski uzlabojies. Visbūtiskāk pieaudzis pozitīvo vērtējumu īpatsvars par iedzīvotāju aktivitāti kultūras patēriņā – ja 2017.gadā to pozitīvi vērtēja 49% aptaujāto, tad 2021.gadā jau 79%. Būtiski pieaudzis pozitīvo vērtējumu īpatsvars par Latvijas kultūras satura pieejamību digitālajā vidē (no 62% līdz 76%) un kultūras infrastruktūras stāvokli (no 50% līdz 63%). Salīdzinoši mazāk mainījies kultūras nozares finansējuma vērtējums (28% pozitīvo vērtējumu 2017.gadā, 36% – 2021.gadā). 48% mērķgrupu pārstāvju atzīst, ka ikdienas darbā vismaz dažreiz ir izmantojuši „Radošā Latvija”.

„Radošā Latvija” gala novērtējumā¹⁰ rekomendēts nākamajās pamatnostādnēs veidot ciešāku hierarhisku saikni ar kultūras nozaru politikas plānošanas dokumentiem un KM padotības iestāžu stratēģijām, konceptuāli integrēt uzdevumu un pasākumu kopas, kas nodrošina NAP2027 uzdevumu izpildi, veidot ciešāku loģisko atbilstību starp rīcības virzienu un uzdevumu formulējumiem, identificēt precīzus rezultatīvo rādītāju datu avotus, attīstīt ticamus un iespējamus finansējuma piesaistes scenārijus, attīstīt politiskus scenārijus to pasākumu ieviešanai, kurus apdraud finansējuma piesaistes riski, un integrēt pamatnostādnēs uzdevumus un pasākumus, kas reaģē uz jaunajiem kultūrpolitikas vides izaicinājumiem.

„Radošā Latvija” starpposma izvērtējumā un gala izvērtējumā izteiktās rekomendācijas iespēju robežās ir ņemtas vērā, izstrādājot jauno kultūrpolitikas pamatnostādņu dokumentu.

3.2. Kultūras patēriņa un līdzdalības tendences

Lai identificētu aktuālās kultūras patēriņa un līdzdalības tendences, KM reizi divos gados īsteno kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumus.

¹⁰ LKA (2021). Kultūrpolitikas pamatnostādņu „Radošā Latvija” (2014–2020) īstenošanas gala novērtējums. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/17831/download>

Jaunākais, 2020.gadā veiktais pētījums¹¹ atklāj Covid-19 infekcijas graujošo ietekmi uz kultūras patēriņu – būtiski samazinājušās visas kultūras patēriņa aktivitātes, tostarp 49% aptaujāto atzinuši, ka neapmeklēja kultūras pasākumus¹²; šajā periodā populārākā aktivitāte bijusi kultūrvēsturisko vietu apmeklēšana un pieaudzis digitālais kultūras patēriņš. Vienlaikus Covid-19 infekcijas radītā ietekme uz kultūras patēriņu un līdzdalību neļauj gūt objektīvu ainu par kultūras patēriņa un līdzdalības attīstības dinamiku un salīdzināt datus ar citiem gadiem.

Iepriekšējais kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums veikts 2018.gadā¹³, un tajā secināts, ka absolūtais vairākums (92%) Latvijas iedzīvotāju pēdējā gada laikā ir piedalījušies vismaz vienā kultūras pasākumā vai aktivitātē. Vienlaikus pēdējos 10 gados novērojama tendence kultūras patēriņam samazināties, kā arī pieaugt to iedzīvotāju īpatsvaram, kuri kultūras pasākumus un aktivitātes neapmeklēja – ja no 2007.-2010. gadam tādu bija 3%-4%, tad no 2014.-2017. gadam jau 7%-8%. Visbūtiskāk samazinājies to iedzīvotāju īpatsvars, kuri skatās kultūras pārraides televīzijā (-22%), lasa grāmatas (-17%), apmeklēja bibliotēkas (-7%). Savukārt pieaudzis ir to iedzīvotāju īpatsvars, kuri apmeklēja atrakciju un izklaides parkus (+8%), pagasta vai pilsētas svētkus (+7%), populārās mūzikas koncertus (+6%) un teātrus (profesionālos vai amatierteātrus, +5%).

Analizējot situāciju pirms Covid-19 infekcijas izplatības, populārākās kultūras patēriņa aktivitātes iedzīvotāju vidū bija pagasta, pilsētas vai novada svētku apmeklēšana (69%), kultūras pārraižu televīzijā skatīšanās (53%), kultūras pasākumu apmeklēšana vietējā kultūras centrā (52%), kultūrvēsturisko vietu apmeklēšana (52%). Tāpat aptuveni puse iedzīvotāju ir lasījuši grāmatas (48%), apmeklējuši muzejus (46%), apmeklējuši vietējo amatierkolektīvu pasākumus (46%) un populārās mūzikas koncertus (46%).

Visbiežāk kultūras pasākumus iedzīvotāji apmeklēja savā pilsētā vai pagastā – to ir darījuši kopumā 80% aptaujāto. Ārpus savas dzīvesvietas, bet savā reģionā, pasākumus ir apmeklējuši 57% iedzīvotāju, bet citā reģionā – 40%. Lai gan Rīgā dzīvo 33% Latvijas iedzīvotāju, kultūras pasākumus galvaspilsētā ir apmeklējuši kopumā 56% Latvijas iedzīvotāju. Pētījuma dati liecina, ka iedzīvotāji labprātāk apmeklēja dažādu veidu pasākumus, nevis regulāri apmeklēja viena konkrēta veida pasākumus (piemēram, labprātāk pa vienai reizei gadā apmeklēja teātri, muzeju un koncertu, nevis vairākas reizes gadā apmeklēja tikai teātri, koncertus vai muzejus).

Pārsvarā visās kultūras patēriņa aktivitātēs vairāk piedalījās sievietes, lielāks vīriešu īpatsvars vērojams tikai koncertu un mūzikas festivālu (gan klasiskās un laikmetīgās mūzikas, gan populārās mūzikas) apmeklējumā,

¹¹ LKA, SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”, SIA „SKDS” (2020). Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums (turpmāk – 2020.gada Kultūras patēriņa pētījums). Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11801/download>

¹² Jāņem vērā, ka pētījumā iekļauti dati par kultūras patēriņu periodā no 2019.gada oktobra līdz 2020.gada oktobrim.

¹³ LKA, Pētījumu centrs „SKDS”, Biedrība „Culturelab” (2018). Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums (turpmāk – 2018.gada Kultūras patēriņa pētījums). Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturaspaterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

izklaides un atrakciju parku apmeklējumā, kā arī baļļu un zaļumbaļļu apmeklējumā.

Covid-19 infekcijas izplatības ietekme uz iedzīvotāju līdzdalību kultūras procesos ir bijusi mazāka nekā uz kultūras patēriņu. 2018.gadā amatiermākslā piedalījās 10% iedzīvotāju, pandēmijas ietekmē 2% iedzīvotāju līdzdalību tajā ir pārtraukuši; iesaiste citās kultūras aktivitātēs ir samazinājusies par 5%. Pirms Covid-19 infekcijas izplatības populārākās amatiermākslas aktivitātes bija dalība korī un deju kolektīvā, starp citām populārākajām kultūras aktivitātēm minamas amatniecība, rokdarbi, fotografēšana un filmēšana.

Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) dati par māsaimniecību patēriņa izdevumu struktūru¹⁴ liecina, ka atpūtai un kultūrai kopā iedzīvotāji tērē aptuveni 8,1% no sava ģimenes budžeta un šo izdevumu īpatsvars pēdējo desmit gadu laikā nav mainījies, lai gan absolūtos skaitļos, palielinoties māsaimniecību rocībai, tie ir pieauguši. Vienlaikus jāņem vērā, ka šajos izdevumos tiek ieskaitīti arī izdevumi, kas saistīti ar mājdzīvniekiem, elektropreču un rotaļlietu iegādi, vaļaspriekiem u.tml. Izdalot tikai tās izdevumu kategorijas, kas tieši attiecas uz kultūru, to kopējais īpatsvars māsaimniecību gada budžetā 2019.gadā veidoja 1,7% (salīdzinājumam – alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai tiek tērēti 2,9% māsaimniecību izdevumu) jeb vidēji 86,57 euro gadā uz vienu māsaimniecības locekli. No šīs summas 18,43 euro tiek tērēti mediju abonēšanas maksām, 16,77 euro laikrakstiem un periodiskajiem izdevumiem, 40,08 euro kinoteātriem, teātriem, koncertiem, 8,44 euro grāmatām un 2,85 euro muzeju, bibliotēku un zooloģisko dārzu apmeklējumam.

3.3. Apkārtējās vides faktori

Demogrāfiskā situācija

Pēdējo desmit gadu laikā Latvijas iedzīvotāju skaits¹⁵ ir samazinājies kopumā par gandrīz 9%, kas absolūtos skaitļos nozīmē vairāk par 181 tūkstoša iedzīvotāju zudumu. Kopējais iedzīvotāju skaits šajā laika periodā ir samazinājies no 2,07 milj. 2011. gadā līdz 1,89 milj. 2021.gadā. Eurostat demogrāfiskās prognozes¹⁶ liecina, ka iedzīvotāju skaits Latvijā turpinās samazināties arī ilgtermiņā. Demogrāfiskās attīstības tendences būtiski ietekmē kultūras auditoriju kā kvantitatīvi, tā sociālās struktūras aspektā – potenciālā kultūras auditorija arvien samazināsies, vienlaikus paaugstināsies auditorijas vidējais vecums¹⁷. Līdz ar to šīm izmaiņām ir būtiska ietekme gan uz kultūras piedāvājuma pieejamību un saturu, gan uz kultūras mantojuma un kultūrvides saglabāšanu.

¹⁴Centrālā statistikas pārvalde (turpmāk – CSP) (2020). Māsaimniecību patēriņa tendences Latvijā 2019.gadā. Pieejams: https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2020-10/Nr_10_Majsaimniecibu_%20paterina_tendences_Latvija_2019_gada_%2820_00%29_LV.pdf

¹⁵CSP. Iedzīvotāju skaits, tā izmaiņas un dabiskās kustības galvenie rādītāji. Pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_POP_IR_IRS/IRS010

¹⁶Eurostat (2020). Population on 1st January by age, sex and type of projection. Pieejams:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/bookmark/2176a9e3-33b7-46de-ab31-d7116d2e334c?lang=en>

¹⁷2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

Emigrācija

Lielāko daļu iedzīvotāju Latvija zaudējusi migrācijas dēļ – dabiskā pieauguma ietekmē desmit gadu laikā (2011-2020) Latvija zaudējusi 84 tūkst. iedzīvotāju (starpība starp dzimušo un mirušo skaitu), bet migrācijas dēļ 97 tūkst. (starpība starp no Latvijas izbraukušo un iebrukušo skaitu). Ilgtermiņā migrācijas saldo gan uzrāda samazināšanās tendenci, kopš 2017.gada dabiskā pieauguma līmenis to pārsniedz¹⁸. Tomēr joprojām no Latvijas izbraukušo iedzīvotāju skaits pārsniedz atbraukušo skaitu. Saskaņā ar ĀM datiem¹⁹ ārpus Latvijas pastāvīgi dzīvo vairāk nekā 370 tūkstoši Latvijas valstspiederīgo. Šis apstāklis būtiski ietekmē kultūrpolitiku, liekot meklēt risinājumus aizbraukušo saiknes ar Latvijas kultūru saglabāšanai – gan nodrošinot piekļuvi Latvijas kultūras piedāvājumam, gan veicinot iesaisti kultūras procesos. Kopumā pasākumi diasporas iesaistei Latvijas kultūras norisēs ir noteikti Plānā darbam ar diasporu 2021.-2023.gadam²⁰, taču lielais ārpus Latvijas dzīvojošo valstspiederīgo skaits liek pārskatīt ikvienas kultūras apakšnozares darbības stratēģiju, meklējot risinājumus diasporas mērķauditorijas sasniegšanai.

Reģionālā attīstība

Vienlaikus ar emigrācijas procesiem Latvijā aktīvi norisinās arī iekšējās migrācijas procesi, kuru rezultātā aizvien samazinās iedzīvotāju skaits ārpus Rīgas aglomerācijas, būtiski mainoties arī lauku reģionos dzīvojošo sociālajam sastāvam. Reaģējot uz šiem procesiem (un vienlaikus arī ietekmējot tos) valstī šobrīd tiek īstenotas vairākas reformas – administratīvi teritoriālā reforma, reformas izglītības un veselības pakalpojumu jomā u.c. pasākumi, kuru mērķis ir atrast optimālu balansu starp valsts un pašvaldību sniegto pakalpojumu pieejamību, kvalitāti un to sniegšanas izmaksām. Lai gan līdz šim kultūras iestāžu reģionālais tīkls nav būtiski samazinājies, turpinot nodrošināt kultūras pakalpojumu pieejamību pēc iespējas tuvu iedzīvotāju dzīvesvietai, paredzams, ka reģionu depopulācija radīs aizvien būtiskākus izaicinājumus pašvaldību spējai uzturēt kultūras infrastruktūru un nodrošināt augstvērtīgus kultūras pakalpojumus. Var prognozēt, ka tuvākajā laikā, tai skaitā administratīvi teritoriālās reformas rezultātā, tiks meklētas gan kultūras iestāžu tīkla optimizācijas iespējas, tai skaitā veidojot jaunas sinerģijas gan starp kultūras iestādēm, gan ar citu nozaru iestādēm, piemēram, bibliotēkām iesaistoties valsts un pašvaldības pakalpojumu pieejamības nodrošināšanā reģionos. Vienlaikus kultūras pakalpojumu pieejamība, unikalitāte un kvalitāte, kā arī kultūras mantojuma resursi, var tikt izmantoti reģionu konkurētspējas paaugstināšanai un

¹⁸CSP. Imigrācija, emigrācija un saldo. Pieejams:

<https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija>

¹⁹ĀM (2021). Diasporas politika Latvijā. Pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/arpolitika/diasporas-politika/diasporas-politika-latvija>

²⁰Plāns darbam ar diasporu 2021.-2023.gadam (apstiprināts ar MK 2021.gada 19.janvāra rīkojumu Nr.33). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/320368-par-planu-darbam-ar-diasporu-20212023-gadam>

palielināt reģiona pievilcību, paaugstinot iedzīvotāju dzīves kvalitāti un piesaistot vietējā un starptautiskā tūrisma plūsmas.

Digitālā transformācija

Digitālās transformācijas procesi vienlaikus rada gan jaunas iespējas, gan būtiskus draudus kultūras un radošajām nozarēm. No vienas puses, digitalizācija ļauj kultūras organizācijām sasniegt jaunas auditorijas gan vietējā, gan starptautiskajā telpā un radīt inovatīvus kultūras pakalpojumus; tiešsaistes platformas ir neatsverams palīgs kultūras pakalpojumu komunikācijā un mārketiņgā. No otras puses, digitālās tehnoloģijas piedāvā aizvien jaunus brīvā laika pavadīšanas veidus un teju bezgalīgu satura piedāvājumu, samazina klātienē kultūras pakalpojumu patēriņu, it īpaši jauniešu auditorijā, saasina konkurenci starp kultūras satura īpašniekiem un pakalpojumu sniedzējiem, liek tiem konkurēt ar globālajām digitālajām satura platformām un būtiski samazina ienākumu gūšanas iespējas radošo industriju uzņēmumiem, it īpaši audiovizuālajā sektorā.

2020.gadā Covid-19 infekcijas izplatības radītā krīze spilgti apliecināja kultūras pakalpojumu klātbūtnes nozīmi digitālajā vidē. 2020.gadā veiktais kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums²¹ atklāj ievērojamu digitālā kultūras patēriņa pieaugumu. Visstraujāk pieaugusi Latvijas filmu skatīšanās tiešsaistē – ja 2018.gadā to bija darījuši tikai 16% iedzīvotāju, tad 2020.gada laikā jau 48%, ko, domājams, būtiski veicināja arī Covid-19 epidēmijas noteiktie ierobežojumi klātienē pasākumu norisei. Būtiski pieaudzis to iedzīvotāju īpatsvars, kas internetā skatās vai klausās kultūras translācijas (pieaugums no 19% līdz 45%), skatās ārvalstu filmas tiešsaistē (no 34% līdz 57%) un klausās mūziku tiešsaistē (no 32% līdz 54%)²². 33% aptaujāto norādījuši, ka būtu gatavi maksāt par tiešsaistes kultūras pakalpojumiem, kas norāda uz iespēju attīstīt maksas risinājumus Latvijā radītā kultūras piedāvājuma pieejamībai digitālajā vidē.

Kultūras mantojuma digitalizācijas jomā ir paveikts daudz, taču digitalizētā satura potenciāls vēl nav pilnībā izmantots. Tāpēc turpmākajos gados jāturpina gan kultūras resursu digitalizācijas aktivitātes, gan jāpaplašina digitālā satura pieejamība sabiedrībai un jāveicina tā izmantojums jaunu zināšanu, produktu un pakalpojumu radīšanā, vienlaikus risinot digitālā satura ilgstošas saglabāšanas jautājumus, nodrošinot īstenoto digitalizācijas projektu sistēmu savietojamību, digitalizētā satura integrāciju nākotnes projektos un digitālo resursu un pakalpojumu pieklūstamību.

Uzņēmējdarbības vide

Būtiska ietekme uz kultūras un radošo nozaru ilgtspēju ir kopējai uzņēmējdarbības videi Latvijā, kā arī nodokļu politikai. Ņemot vērā, ka kultūras un radošajās nozarēs darbojas liels skaits mazo un vidējo uzņēmumu, nevalstisko organizāciju un pašnodarbināto personu, kultūras un radošās nozares ir īpaši

²¹2020.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11801/download>

²²Jāuzsver, ka pētījums neļauj identificēt legāli un nelegāli patērētā satura proporciju.

jūtīgas pret svārstībām uzņēmējdarbības vidē; piemēram, 2017.gadā pieņemtais Uzņēmumu ienākuma nodokļa likums²³, ar kuru tika mainīti nosacījumi par nodokļa atvieglojumiem ziedotājiem, būtiski samazināja ziedojumu apjomu kultūras nozares nevalstiskajām organizācijām. Tāpēc turpmākajos gados būs nepieciešama aktīva rīcība, gan izvērtējot nesen pieņemtā normatīvā regulējuma, tostarp 2020.gadā veikto grozījumu likumā „Par iedzīvotāju ienākumu nodokli”²⁴ un likumā „Par valsts sociālo apdrošināšanu”²⁵, ietekmi uz kultūras un radošajām nozarēm, gan iesaistoties jauna normatīvā regulējuma izstrādē, piemēram, attiecībā uz sabiedriskā labuma organizāciju darbību. Būtiska ietekme uz kultūras un radošo nozaru darbības ilgtspēju, tostarp uz grāmatniecības nozari un kultūras pasākumu sektoru, var būt izmaiņām pievienotās vērtības nodokļa jomā. Vienlaikus stiprināma sadarbība starp dažādām ministrijām un sociālajiem partneriem un īstenojama visaptveroša kultūras procesu analīze, lai veicinātu labāku izpratni par kultūras un radošo nozaru ieguldījumu valsts ekonomikas un labklājības izaugsmē un pierādījumos balstītu lēmumu pieņemšanu.

Epidemioloģiskā situācija

2020.gads kultūras nozarei bija īpaši sarežģīts Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes dēļ, izgaismojot vairākas strukturālas problēmas kultūras jomā, tostarp kultūras jomā strādājošo sociālo aizsardzību un kultūras organizāciju atšķirīgās finansējuma piesaistes iespējas atkarībā no organizācijas dibinātāja un juridiskās formas. Neskatoties uz to, ka valsts 2020.gadā īstenoja virkni atbalsta pasākumu kultūras un radošajām nozarēm, situācija vēl joprojām ir vērtējama kā kritiska, un ilgstoši epidemioloģiskās situācijas noteikti ierobežojumi, kuru mērķis ir nodrošināt sabiedrības drošību un veselību, var atstāt graujošu ietekmi uz kultūras un radošajām nozarēm. Īpaši apdraudētas ir tās kultūras un radošās nozares, kuru darbība nesaraujami saistīta ar klātienē kultūras norisēm – mūzika, teātris u.c. Ilgstoši saglabājoties situācijai, kurā kultūras organizācijas un radošās personas nevar gūt pietiekamus ienākumus to darbības nodrošināšanai, būs nepieciešams rast risinājumus kultūras un radošo nozaru ilgtspējas nodrošināšanai. Vienlaikus, ņemot vērā iespējamo „garo Covid-19 infekcijas izplatības” scenāriju, kurā visām tautsaimniecības nozarēm būs jāpielāgojas darbībai pastāvīgu epidemioloģiskās drošības ierobežojumu apstākļos, būs nepieciešams radīt jaunus risinājumus kultūras pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai gan klātienē, gan digitālajā vidē. No otras puses, ierobežotās klātienē kultūras pakalpojumu izmantošanas iespējas ir radījušas pastiprinātu sabiedrības interesi par Latvijas kultūrvidi, paverot jaunas iespējas kopienu intereses veicināšanai par kultūras mantojumu un iesaistei tā saglabāšanā, kā arī

²³Uzņēmumu ienākuma nodokļa likums, pieņemts Saeimā 2017.gada 28.jūlijā, spēkā no 2018.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/292700-uznemumu-ienakuma-nodokla-likums>

²⁴Likums „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, pieņemts Saeimā 1993.gada 11.maijā, spēkā no 1994.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/56880-par-iedzivotaju-ienakuma-nodokli>

²⁵Likums „Par valsts sociālo apdrošināšanu”, pieņemts Saeimā 1997.gada 1.oktobrī, spēkā no 1998.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/45466-par-valsts-socialo-apdrosinasanu>

stimulējot Davosas deklarācijas principu iedzīvināšanu attiecībā uz kultūras mantojuma pienesumu dzīves kvalitātes nodrošināšanai.

Klimata pārmaiņas

Pēdējās desmitgadēs ir konstatētas visstraujākās klimatiskās pārmaiņas instrumentālo meteoroloģisko novērojumu vēsturē. Tas ietekmēs gan sabiedrību kopumā, gan arī dažādas nozares un tautsaimniecības sektorus²⁶. Globālajām klimata pārmaiņām un ar to saistītajām izmaiņām vides politikā pamatā ir netieša ietekme uz kultūras procesiem, taču tai ir tendence aizvien kļūt aizvien nozīmīgākai, it īpaši attiecībā uz kultūras mantojuma, kultūrvēsturisko vērtību un kultūrvides saglabāšanu, kā arī kultūras pasākumu organizēšanu. Tāpēc kultūras institūcijām ir būtiski apzināties klimata pārmaiņu potenciālo ietekmi uz to darbības jomu un pievērst pienācīgu uzmanību vides un ilgtspējas jautājumiem gan ikdienas darbā, tostarp rūpējoties par kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanu, gan, piemēram, īstenojot infrastruktūras projektus.

Ikvienu kultūras apakšnozare var sniegt ieguldījumu valsts virzībā uz klimatneitralitāti un klimatnoturīgumu, īstenojot aktivitātes, kas vairo sabiedrības izpratni par klimata pārmaiņām un pielāgošanos tām, kā arī iespējām jebkuram sniegt savu ieguldījumu vides ilgtspējas jautājumu risināšanā, piemēram, popularizējot tradicionālās zināšanas un prasmes, materiālu otrreizēju pārstrādi un lietošanu, tradicionālo lauksaimniecību un permakultūru, pārtikas ražošanu, *slow food* kustību un ēdienu gatavošanu kā kulinārā mantojuma tradīcijas. Kultūras un radošajām nozarēm ir liels potenciāls sabiedriskās domas veidošanā arī caur laikmetīgās mākslas norisēm, pievērsot uzmanību aktuālajiem vides jautājumiem un aktualizējot nepieciešamību meklēt klimatam draudzīgus risinājumus visās dzīves jomās. Vienlaikus kultūras un radošās nozares var sniegt ieguldījumu klimata jautājumu risināšanā arī tiešā veidā, piemēram, ievērojot oglekļa mazietilpīgas attīstības un aprites ekonomikas principus kultūras procesu pasākumu organizēšanā (piemēram, Latvijas Filmu servisa producentu asociācija 2021.gada 18.janvārī parakstīja sadarbības memorandu ar Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju par klimatneitrālas filmu nozares attīstību), organizējot brīvdabas pasākumus ievērojot klimata riskus (paaugstināta gaisa temperatūra, spēcīgas lietavas, vēja postījumi), uzlabojot kultūras infrastruktūras noturību pret klimata pārmaiņām un paaugstinot energoefektivitāti kultūras infrastruktūras būvniecības un kultūrvēsturisku ēku pārbūves projektos.

Paredzams, ka būtisku impulsu šiem procesiem sniegs „Eiropas zaļais kurss” un iniciatīva „Jaunais Eiropas *Bauhaus*”, kuras mērķis ir veidot sadarbības telpu nākotnes dzīvesveida radīšanai, apvienojot mākslu, kultūru, sociālo iekļaušanu, zinātņi un tehnoloģijas, lai veidotu kvalitatīvu un ilgtspējīgu vidi

²⁶ Lai palīdzētu Latvijai labāk pielāgoties jau notiekošajām klimata pārmaiņām, Ministru kabinets 2019.gada 17.jūlijā pieņēma rīkojumu Nr.380 „Par Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plānu laika posmam līdz 2030.gadam” (turpmāk – Plāns), atbilstoši kuram Plāna 4.stratēģiskais mērķis ir: „4. Latvijas daba un kultūrvēsturiskās vērtības ir saglabātas un klimata pārmaiņu negatīvā ietekme uz tām – mazināta”, un Plāna 1.pielikumā „Pasākumi plānā identificēto rīcības virzienu īstenošanai” ir paredzēti arī pasākumi, kas saistīti ar kultūrvēsturisko vērtību pasargāšanu no klimata pārmaiņu ietekmes, tādējādi mazinot radītos zaudējumus, pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40467308>

nākotnē, tostarp radītu dizaina, arhitektūras un ainavu arhitektūras risinājumus saskaņā ar Eiropas zaļā kursa mērķiem.

Kultūras procesu globalizācija

Latvijā notiekošie kultūras procesi ir nesaraujami saistīti ar globālajiem procesiem kultūrā un citās nozarēs. Ārvalstu kultūras piedāvājums tieši konkurē ar Latvijā radīto, it īpaši digitālajā vidē, un piederības sajūtu nacionālajai kultūrai un tās vērtībām aizvien biežāk aizstāj identificēšanās ar globālajiem popkultūras zīmoliem, līdz ar to radot izaicinājumus arī sabiedrības identitātes jomā. Tāpēc viens no nozīmīgākajiem kultūrpolitikas horizontālajiem uzdevumiem ir sabiedrības nacionālās, reģionālās un lokālās identitātes stiprināšana, tādējādi atbalstot arī sabiedrības saliedētības rīcībpolitikas īstenošanu. Paredzams, ka būtisku ieguldījumu kultūras identitātes stiprināšanā sniegs 2021.gadā pieņemtais Latviešu vēsturisko zemju likums²⁷ un tā ieviešanai izstrādātais rīcības plāns. Tikpat nozīmīgs ir paredzamais ieguldījums, ko identitātes stiprināšanai sniegs ar mutvārdu un rakstīto mantojumu saistītās gadadienas, kas ir visu sabiedrību aptveroši un iekļaujoši notikumi – Dziesmu un deju svētku tradīcijas 150.gadadiena 2023.gadā un Latviešu grāmatas piecsimtgade 2025.gadā.

No otras puses, arī Latvijas kultūras piedāvājumam piemīt nozīmīgs eksportspējas un Latvijas starptautiskā tēla veidošanas potenciāls. Pieaugošās starptautiskās mobilitātes iespējas, informācijas tehnoloģiju attīstība un jaunas pārrobežu iniciatīvas ļauj pārņemt labāko ārvalstu pieredzi, stiprināt Latvijas kultūras un radošo nozaru kapacitāti un radošajām personām attīstīt talantu starptautiskā kontekstā.

Starptautiskā kultūras piedāvājuma globālā pieejamība rada nopietnus izaicinājumus Latvijas kultūras piedāvājuma konkurētspējai ar ārvalstīs radītajiem produktiem un pakalpojumiem, it īpaši audiovizuālajā jomā. Pēdējo gadu investīcijas, piemēram, Latvijas simtgades filmu programmā un Latvijas literatūras eksporta programmā, ir pierādījušas, ka tas ir iespējams, taču prasa būtiskus, koncentrētus un ilglaicīgus ieguldījumus. Vienlaikus būtu jāattīsta Latvijā līdz šim maz izmantotās iespējas ar kultūras starpniecību veidot Latvijas tēlu un starptautiskās attiecības.

3.4. Sasaiste ar nacionāliem un starptautiskiem plānošanas dokumentiem

3.4.1. Nacionālie politikas plānošanas dokumenti

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam²⁸

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam (apstiprināta Latvijas Republikas Saeimas plenārsēdē 2010.gada 10.jūnijā) kā pirmā prioritāte

²⁷Latviešu vēsturisko zemju likums, pieņemts Saeimā 2021.gada 16.jūnijā, spēkā no 2021.gada 1.jūlija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324253-latviesu-vesturisko-zemju-likums>

²⁸Stratēģija2030. Pieejama: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

noteikta Latvijas kultūras telpas attīstība. Prioritātes ietvaros izvirzīts mērķis saglabāt un attīstīt Latvijas kultūras kapitālu un veicināt piederības izjūtu Latvijas kultūras telpai, attīstot sabiedrības radošumā balstītu konkurētspējīgu nacionālo identitāti un veidojot Latvijā kvalitatīvu kultūrvidi.

Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam²⁹

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam (apstiprināts Latvijas Republikas Saeimas plenārsēdē 2020.gada 2.jūlijā) veidots kā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam vidēja termiņa ieviešanas plāns, kas salāgots ar valsts budžeta iespējām un prognozējamo indikatīvo finansējumu no Eiropas Savienības budžeta 2021.-2027.gada plānošanas periodā. NAP2027 ietvaru veido četri stratēģiskie mērķi, kas iezīmē politiku nākamajiem septiņiem gadiem, un sešas prioritātes, kurās sagrupēti astoņpadsmit rīcības virzieni. NAP2027 stratēģiskie mērķi ir vienlīdzīgas iespējas, produktivitāte un ienākumi, sociālā uzticēšanās un reģionālā attīstība. NAP2027 prioritātes ir: *Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki, Zināšanas un prasmes personības un valsts izaugsmei, Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība, Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība, Kultūra un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei, Vienota, droša un atvērta sabiedrība*. Prioritātes *Kultūras un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei* mērķis ir ikvienam pieejams dinamisks kultūras un sporta pakalpojumu klāsts, kas ļauj attīstīt talantus un veidot spēcīgu Latvijas tēlu pasaulē. Šajā prioritātē iezīmēti divi rīcības virzieni – *Cilvēku līdzdalība kultūras un sporta aktivitātēs*, kura mērķis ir kultūras un fizisko aktivitāšu pieejamība visiem, paaugstinot Latvijas sabiedrības dzīves kvalitāti, un *Kultūras un sporta devums ilgtspējīgai sabiedrībai*, kura mērķis ir kultūra un sports, kas veicina Latvijas ekonomikas un sociālo izaugsmi, veidojot radošu un ilgtspējīgu Latvijas sabiedrību. Šajos rīcības virzienos noteikti galvenie uzdevumi un mērķa indikatori kultūrpolitikas jomā, kas izmantoti, veidojot kultūrpolitikas pamatnostādņu rīcības virzienus, uzdevumus un rezultatīvos rādītājus.

Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³⁰, kuru virsmērķī kā viens no nacionālas, solidārās, atvērtas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pastāvēšanas pamatelementiem noteikta latviskā kultūrtelpa un kuru pirmais rīcības virziens ir *Nacionālā identitāte un piederība*. Tajā uzsvērts, ka latviešu valoda un kultūrtelpa veido nacionālās identitātes pamatu, tā stiprina piederību nācijai un Latvijas valstij, tāpēc latviešu valodas un kultūrtelpas saglabāšana un nostiprināšana ir Latvijas ilgtermiņa attīstības prioritāte. Pamatnostādņu pārējie rīcības virzieni ir *Demokrātijas kultūra un iekļaujošs pilsoniskums* un *Integrācija*.

²⁹NAP2027. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

³⁰Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādnes 2021. – 2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 5.februāra rīkojumu Nr.72). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40490048>

Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³¹, kuras akcentē dažādu pakalpojumu, tai skaitā kultūras pakalpojumu pieejamību reģionos, kā arī kultūras mantojuma saglabāšanu reģionos.

Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³², kurās valsts valodas politikas mērķi valsts attīstības kontekstā saistīti arī ar kultūras ilgtspēju. Tajās valoda aplūkota kā kultūras mantojuma daļa, piemēram, dialektu saglabāšanas kontekstā, uzsvērts, ka latgaliešu rakstu valoda ir neatņemama Latvijas valsts kultūras vērtība, un ietverti pasākumi Latvijas pirmiedzīvotāju – lībiešu – valodas vitalitātes nodrošināšanai. Pamatnostādnēs iekļauti risinājumi latviešu valodas lietojuma vides paplašinājumam Braila rakstā, latviešu zīmju valodas un vieglās valodas resursu attīstībai, kā arī latgaliešu rakstu valodas izpētei un attīstībai.

Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2020.–2027.gadam³³, kurās uzsvērts, ka starpnozarū, starpinstitūciju un starptautiskai sadarbībai atvērta pētniecība rada padziļinātu izpratni par sociālajiem, ekonomiskajiem, kultūras, vides, veselības un politiskajiem procesiem un rada jaunas idejas un risinājumus, tostarp radošuma un mākslinieciskās jaunrades attīstībai. Pamatnostādnes paredz sekmēt sociālo un humanitāro zinātņu lomu sabiedrības izaicinājumu risināšanā kā jomu ar horizontālu ietekmi un pienesumu RIS3 specializācijas jomu attīstībā.

Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2020.-2027.gadam³⁴, kuras veido vienotu valsts pārvaldes, tautsaimniecības un sabiedrības digitālās attīstības politiku, tostarp izvirzot mērķus attiecībā uz kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību digitālajā vidē, kā arī iezīmējot bibliotēku lomu sabiedrības digitālo prasmju paaugstināšanā.

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2020.-2027.gadam³⁵ „Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai”, kurās izvirzītie mērķi un uzdevumi ir saistoši arī kultūrizglītības sistēmas izglītības iestādēm.

³¹Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.–2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2019.gada 26.novembra rīkojumu Nr.587 (prot. Nr.54 63.§). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40477211>

³²Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 25.augusta rīkojumu Nr.601). Pieejamas: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40492920>

³³Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2020.–2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 13.aprīļa rīkojumu Nr.246). Pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/322468-par-zinatnes-tehnologijas-attistibas-un-inovacijas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

³⁴Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2020.–2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 7.jūlija rīkojumu Nr.490). Pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/324715-par-digitalas-transformācijas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

³⁵Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.-2027.gadam „Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai” (apstiprinātas ar MK 2021.gada 22.jūnija rīkojumu Nr.436). Pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/324332-par-izglitibas-attistibas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³⁶, kurās akcentēts gan kultūras piedāvājuma pienesums tūrisma politikas mērķu sasniegšanā, gan radošo industriju pienesums Latvijas tautsaimniecībai. Šo pamatnostādņu uzdevums „Atbalsts mazo, vidējo uzņēmumu attīstībai. Iekšējā tirgus kapacitātes stiprināšana” vērsts arī uz radošo industriju uzņēmumu attīstību. Kultūras ministrija šo pamatnostādņu ietvaros ir noteikta kā līdzatbildīgā ministrija pasākuma „Latvijas inovāciju un tehnoloģiju attīstības atbalsta nodrošināšana, sekmējot zināšanu pārnesi un komercializāciju, veicinot pētniecības, attīstības un inovācijas aktivitātes stratēģiski prioritārajās RIS3 specializācijas jomās, kā arī veicināt komersantu un pētniecības organizāciju sadarbību” izpildē, ņemot vērā arī to, ka dizainam ir horizontāla ietekme uz RIS3, jo, stiprinot dizaina komponenti zinātnē un inovācijās, tiek radīti vairāk cilvēkcentrēti produkti un pakalpojumi, līdz ar to tiek stiprināta uzņēmumu konkurētspēja, kā arī tiek veicināts starpdisciplinārais potenciāls.

Latvijas Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam³⁷, kurā izvirzītie mērķi, tostarp energoefektivitātes jomā, ir saistoši arī kultūras nozarei, piemēram, īstenojot kultūras infrastruktūras projektus.

Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam³⁸, kuru mērķis ir sekmēt iedzīvotāju sociālo iekļaušanu, tai skaitā veicinot pakalpojumu piekļūstamību personām ar invaliditāti un iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, kā arī dzimumu līdztiesību, kas ir aktuāli jautājumi arī kultūrpolitikas kontekstā.

Bērnu, jaunatnes un ģimenes pamatnostādnes 2021.-2027. gadam³⁹ (izstrādē). Pamatnostādņu virsmērķis ir bērniem un ģimenēm draudzīga sabiedrība, kas veicina bērnu un jaunatnes labklājību, veselīgu attīstību, vienlīdzīgas iespējas un nabadzības risku un sociālās atstumtības mazināšanu ģimenēm ar bērniem, kas ir būtiski arī kultūrpolitikas kontekstā, veidojot kultūras piedāvājumu šīm mērķgrupām un novērtējot kultūrpolitikas instrumentu nozīmi minēto problēmu mazināšanā..

³⁶Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 16.februāra rīkojumu Nr.93). Pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/321037-par-nacionalas-industrialas-politikas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

³⁷Latvijas Nacionālo enerģētikas un klimata plāns 2021.-2030.gadam (apstiprināts ar MK 2020.gada 4.februāra rīkojumu Nr.46). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/312423-par-latvijas-nacionalo-energetikas-un-klimata-planu-20212030-gadam>

³⁸ Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2021.gada 1.septembra rīkojumu Nr.616). Pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

³⁹Bērnu, jaunatnes un ģimenes pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (izstrādē) Pieejamas: <https://www.lm.gov.lv/lv/bernu-jaunatnes-un-gimenes-pamatnostadnes-2021-2027-gadam>

3.4.2. Starptautiskie dokumenti

Pamatnostādņu uzdevumu izpilde sekmēs ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu⁴⁰, it īpaši 4.mērķa *Nodrošināt iekļaujošu un kvalitatīvu izglītību un veicināt mūžizglītības iespējas*, 8.mērķa *Veicināt noturīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi, pilnīgu un produktīvu nodarbinātību, kā arī cilvēka cienīgu darbu visiem* un 11.mērķa *Padarīt pilsētas un apdzīvotas vietas iekļaujošas, drošas, pielāgoties spējīgas un ilgtspējīgas* sasniegšanu. Vienlaikus jāpiezīmē, ka pamatnostādnes veidotas, ievērojot UNESCO Konvencijā par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību⁴¹, UNESCO Konvencijā par kultūras priekšmetu nelikumīgas ieviešanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu⁴², Konvencijā par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu⁴³, Konvencijā par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā (1.protokols)⁴⁴, Konvencijā par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu⁴⁵ un UNESCO Konvencijā par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu noteikto⁴⁶.

Pamatnostādņu izstrādē ņemti vērā nozīmīgākie Eiropas Savienības līmeņa politiskie dokumenti kultūras jomā – Eiropas Padomes Kultūras darba plāns 2019.-2022.gadam⁴⁷ un tā prioritātes – kultūras mantojuma ilgtspēja, kohēzija un labklājība, ekosistēma mākslinieku, kultūras jomas un radošo nozaru darbinieku un Eiropas satura atbalstam, starptautiskās kultūras attiecības – un Eiropas Komisijas 2018.gada paziņojums „Jaunā Eiropas darba kārtība kultūrai”⁴⁸, kurā uzsvērta kultūras potenciāla izmantošana saliedētas sabiedrības veidošanā, atbalstot jaunradi, ilgtspējīgu nodarbinātību un izaugsmi. „Jaunā Eiropas darba kārtība kultūrai” iesaka ņemt vērā digitalizācijas sniegtās iespējas, veicināt mākslas, kultūras un radošās domāšanas iekļaušanu visās formālās un neformālās izglītības pakāpēs un mūžizglītībā, aizsargāt un veicināt Eiropas

⁴⁰ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķi. Pieejami: <https://www.pkc.gov.lv/lv/attistibas-planosana-latvija/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki>

⁴¹UNESCO Konvencija par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 1995.gada 10.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/766>

⁴²UNESCO Konvencija par kultūras priekšmetu nelikumīgas ieviešanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2019.gada 21.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1858>

⁴³Konvencija par fonogrammu producentu aizsardzību pret neatļautu viņu fonogrammu pavairošanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2019.gada 21.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/42845-par-konvenciju-par-fonogrammu-producentu-aizsardzibu-pret-neatlautu-vinu-fonogrammu-pavairošanu>

⁴⁴Konvencija par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā (1.protokols) (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2003.gada 21.novembrī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/81259-par-konvenciju-par-kulturas-vertibu-aizsardzibu-brunota-konflikta-gadjuma-un-tas-protokolu>

⁴⁵UNESCO Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2005.gada 14.janvārī). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1533>

⁴⁶UNESCO Konvencija par kultūras izpausmju daudzveidības aizsardzību un veicināšanu (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2007.gada 24.maijā). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/157644-par-konvenciju-par-kulturas-izpausmju-daudzveidibas-aizsardzibu-un-veicinasanu>

⁴⁷Eiropas Savienības Padomes Kultūras darba plāns 2019-2022.gadam. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018XG1221(01)&from=EN)

⁴⁸Eiropas Komisijas 2018.gada sagatavotais paziņojums „Jauna Eiropas darba kārtība kultūrai”. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN>

kultūras mantojumu kā kopīgu resursu, uzlabot kultūras pieejamību, sekmēt kultūras un radošajām nozarēm labvēlīgas ekosistēmas, veicinot piekļuvi finansējumam, inovācijas spējas, taisnīgu atlīdzību autoriem un radošo darbu veidotājiem, un atbalstīt kultūru kā ilgtspējīgas sociālās un ekonomiskās attīstības virzītājspēku.

Vienlaikus kultūrpolitikas pamatnostādņu izstrādē ņemti vērā arī citi atsevišķu kultūras nozaru un starpnozaru starptautiska līmeņa politiskie dokumenti, tostarp 2018.gadā Eiropas kultūras ministru konferencē parakstītā Davosas deklarācija⁴⁹, kurai pievienojusies arī Latvija; deklarācija manifestē būvkultūras (*Baukultur*) koncepciju un principus, tostarp uzsver kultūras lomu būvētajā vidē, kas sekmē ekonomisku, sociālu un vides ilgtspēju, un pauž nepieciešamību pēc visaptverošas, uz kultūru vērstas pieejas būvētai videi un humānistisku redzējumu par dzīves telpu un mantojumu, ko atstājam nākamajām paaudzēm.

Visi kultūras nozari reglamentējošie starptautiskie daudzpusējie līgumi (konvencijas), kuriem Latvija ir pievienojusies un kuri ir saistoši kultūrpolitikas plānošanā un ieviešanā, publicēti KM tīmekļvietnes sadaļā *Starptautiskā sadarbība*⁵⁰.

3.4.3. Nozaru stratēģijas

Vienlaikus ar pamatnostādņu izstrādes procesu notiek darbs pie atsevišķo kultūras un radošo nozaru stratēģijām 2022.–2027.gadam, kurās tiks izvirzīti kultūrpolitikas mērķiem un uzdevumiem pakārtotie katras atsevišķās kultūras apakšnozares specifiskie mērķi, attīstības virzieni un prioritārie uzdevumi. Stratēģijas tiek izstrādātas kā katras apakšnozares detalizēts rīcības plāns pamatnostādņu īstenošanai, un tās apstiprina kultūras ministrs. Šobrīd darbības stratēģijas plānots izstrādāt vismaz šādām kultūras apakšnozarēm un to darbības jomām:

- Arhitektūra;
- Dizains;
- Vizuālā māksla;
- Kino;
- Teātris;
- Deja;
- Mūzika;
- Populārā mūzika;
- Literatūra un grāmatniecība;
- Arhīvi;
- Bibliotēkas;
- Muzeji;

⁴⁹2018.gada Davosas deklarācija. Pieejama: https://davosdeclaration2018.ch/media/Davos_Declaration_2018-23.01.2018_lv.pdf

⁵⁰ Konvencijas. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/konvencijas>

- Nemateriālais kultūras mantojums (Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšana un attīstības plāns, saskaņā ar Nemateriālā kultūras mantojuma likumā⁵¹ noteikto);
- Dziesmu un deju svētki (Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanas un attīstības plāns, saskaņā ar Dziesmu un deju svētku likumā⁵² noteikto);
- Kultūras pieminekļu aizsardzība;
- Kultūrizglītība.

Vienlaikus KM sadarbībā ar kultūras un radošajām nozarēm izvērtē nepieciešamību izstrādāt atsevišķas stratēģijas kultūras centru darbībai un kultūras pasākumu nozarei, kā arī jaunu digitālā kultūras mantojuma stratēģiju.

Atsevišķi ar kultūrpolitikas mērķiem saistīti uzdevumi iekļauti „Plānā darbam ar diasporu 2021.-2023.gadam”⁵³. Tāpat paredzams, ka ar kultūrpolitiku saistīti uzdevumi tiks iekļauti „Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plānā”, kura izstrādi paredz Latviešu vēsturisko zemju likums⁵⁴ un Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums⁵⁵.

4. Politikas mērķis un apakšmērķi

Ņemot vērā iepriekšējā perioda kultūrpolitikas pamatnostādņu starpposma izvērtējumā⁵⁶ un gala izvērtējumā iekļautās rekomendācijas, KM veikto kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumu secinājumus, saistītajos politikas plānošanas dokumentos noteikto, kā arī identificētos apkārtējās vides faktoros, par kultūrpolitikas pamatnostādņu 2022.-2027.gadam mērķi izvirzīta **ilgtspējīga un sabiedrībai pieejama kultūra cilvēka izaugsmei un nacionālas valsts attīstībai**, vienlaikus risinot kā kultūras pieejamības sabiedrībai jautājumus, tā kultūras ilgtspējas jautājumus, un apliecinot, ka kultūra ir būtisks resurss gan nacionālas valsts attīstībai, gan katra cilvēka personīgajai izaugsmei. Galvenais kultūrpolitikas fokuss ir vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana visiem Latvijas pilsoņiem un iedzīvotājiem attiecībā uz kultūras pakalpojumu pieejamību un līdzdalības iespējām kultūrā, atbalstot NAP2027⁵⁷ izvirzītos izaugsmes virzienus – vienlīdzīgas tiesības visiem, dzīves kvalitātes pieaugums, zināšanu sabiedrības

⁵¹ Nemateriālā kultūras mantojuma likums, pieņemts Saeimā 2016.gada 29.septembrī, spēkā no 2020.gada 1.decembra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/285526-nemateriala-kulturas-mantojuma-likums>

⁵² Dziesmu un deju svētku likums, pieņemts Saeimā 2005.gada 16.jūnijā, spēkā no 2005.gada 1.jūlija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/111203-dziesmu-un-deju-svetku-likums>

⁵³ Plāns darbam ar diasporu 2021.-2023.gadam, apstiprināts ar MK 2021.gada 19.janvāra rīkojumu Nr.33. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/320368-par-planu-darbam-ar-diasporu-20212023-gadam>

⁵⁴ Latviešu vēsturisko zemju likums, pieņemts Saeimā 2021.gada 16.jūnijā, spēkā no 2021.gada 1.jūlija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324253-latviesu-vesturisko-zemju-likums>

⁵⁵ Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, pieņemts Saeimā 2020.gada 10.jūnijā, spēkā no 2020.gada 23.jūnija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315654-administrativo-teritoriju-un-apdzivoto-vietu-likums>

⁵⁶ Informatīvais ziņojums „Par valsts kultūrpolitikas pamatnostādņu „Radošā Latvija” (2014 – 2020) starpposma ietekmes izvērtējumu par periodu no 2014. līdz 2016.gadam”. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/KMZin_210817_RL_starpposms.pdf

⁵⁷ NAP2027. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

attīstība un atbildīga Latvijas izaugsme. Vienlaikus, ņemot vērā to, ka sabiedrībai pieejamu augstvērtīgu kultūras pakalpojumu un kultūras līdzdalību iespēju priekšnosacījumi ir mērķtiecīgi un ilglaicīgi ieguldījumi kultūras mantojuma saglabāšanā un kultūras un radošo industriju attīstībā, kā vienlīdz svarīgas prioritātes kultūrpolitikā 2022.-2027.gadam izvirzīta priekšnoteikumu radīšana kultūras mantojuma ilgtspējai un izmantošanai un kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgai attīstībai, kā arī kultūrizglītības stiprināšana.

4.1. Sabiedrībai pieejams kultūras piedāvājums

Kā minēts šo pamatnostādņu 3.2.sadaļā, saskaņā ar KM veiktajiem kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumiem Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņa paradumi ir stabili, taču ar tendenci nedaudz samazināties. Ņemot vērā to, ka pēdējo 10 gadu laikā aktīvo kultūras patērētāju loks, saskaņā ar pētījumu datiem, procentuāli nav būtiski mainījies, secināms, ka skaitliski kultūras patērētāju skaits, ņemot vērā demogrāfiskās tendences, visdrīzāk ir samazinājies. Vienlaikus, ņemot vērā, ka sabiedrībai pieejamais kultūras piedāvājuma apjoms ir audzis, jāsecina, ka esošā stabilā (taču sarūkošā) kultūras pakalpojumu lietotāju bāze aizvien aktīvāk izmanto kultūras piedāvājumu, taču nepieaug kultūras pakalpojumus izmantojošās sabiedrības daļas īpatsvars. No tā izriet, ka kultūras pieejamības jomā galvenais nākotnes uzdevums ir paplašināt kultūras pakalpojumu lietotāju bāzi, jeb, citiem vārdiem sakot, attīstīt kultūras pakalpojumu auditorijas.

Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumu dati liecina, ka dažādās sabiedrības grupās kultūras patēriņa rādītāji ir atšķirīgi, ko nosaka gan auditoriju sociālekonomiskais profils, gan atšķirīgās kultūras vajadzības un kultūras patēriņa ieradumi. Līdz ar to secināms, ka nav universālu instrumentu, ar kuriem risināt visas sabiedrības kultūras vajadzību apmierināšanas jautājumus – ir nepieciešams īstenot segmentētu pieeju, identificējot dažādām sabiedrības grupām raksturīgās kultūras vajadzības un objektīvos šķēršļus, kas liedz tās apmierināt.

Pamatnostādnes piedāvā īstenot pasākumu kompleksu, kuru mērķis ir mazināt šķēršļus kultūras pieejamībai, it īpaši Latvijas reģionos un attiecībā uz konkrētām mērķgrupām, tostarp cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem, diasporā dzīvojošajiem, mazākumtautību pārstāvjiem un imigrantiem, bērniem un jauniešiem, senioriem. Vienlaikus kultūras patēriņa stimulēšanai nepieciešams attīstīt kultūras satura daudzveidību, veidojot mūsdienīga, kvalitatīva, atpazīstama satura piedāvājumu un īstenojot integrētas kultūras norišu programmas, piemēram, Eiropas kultūras galvaspilsētas iniciatīvas ietvaros. Kultūras patēriņa veicināšanai nepieciešams uzlabot tā komunikāciju gan vietējai, gan starptautiskai sabiedrībai, tostarp nodrošinot informācijas pieejamību par kultūras pakalpojumiem dažādām mērķgrupām to lietotajos informācijas kanālos, un jāpilnveido kultūras organizāciju sadarbība kultūras piedāvājuma veidošanā, tostarp atbalstot kultūras piedāvājuma ilgtspēju un atkārtotas kultūras vērtību un pakalpojumu izmantošanas iespējas.

4.2. Aktīva sabiedrības līdzdalība kultūrā

Kultūras procesu vitalitātei un ilgtspējai ārkārtīgi nozīmīga ir iedzīvotāju iesaiste kultūras procesos – primāri amatiermākslā un nemateriālā kultūras mantojuma vērtību kopšanā, tostarp Dziesmu un deju svētku tradīcijā, tādējādi stiprinot vietējo kopienu kultūras identitāti un saglabājot un popularizējot latviskās tradīcijas un dzīvesziņu. KM veiktie kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumi liecina, ka tie iedzīvotāji, kuri ir aktīvi kultūras patēriņā, ir aktīvi arī līdzdalībā (un otrādi). Tomēr jāuzsver, ka šāda korelācija ir spēkā tikai izteikti aktīvo kultūras piedāvājuma patērētāju mērķgrupā. Tāpat jāuzsver, ka korelācija nenozīmē cēloņsakarību, proti, dati ļauj noteikt, ka starp abiem rādītājiem pastāv sakarība, bet neļauj noteikt, vai līdzdalība kultūrā veicina lielāku kultūras patēriņu, vai arī kultūras patēriņš – lielāku līdzdalību. Līdzdalības sekmēšana ir būtiska ne tikai amatiermākslas un nemateriālā kultūras mantojuma vērtību ilgtspējas nodrošināšanai, bet arī mūsdienu kultūras izpausmju popularizācijai. Vienlaikus līdzdalība kultūrā sniedz būtisku ieguldījumu pilsoniskas un iekļaujošas sabiedrības veidošanās procesā, kam spilgts piemērs ir apkaimju kopienu aktivitātes kultūras piedāvājuma veidošanā un nevalstiskā sektora nozīmes pieaugums kultūras procesos.

Pamatnostādnes paredz virkni pasākumu, ar kuru palīdzību plānots aktivizēt sabiedrības līdzdalību kultūras procesos. Būtiskākais risināmais jautājums ir sabiedrības – gan bērnu un jauniešu, gan pieaugošo – piedalīšanās amatiermākslas kolektīvu darbībā veicināšana, kas, cita starpā, ir arī galvenais priekšnosacījums Dziesmu un deju svētku tradīcijas ilgtspējai, tostarp stiprinot amatiermākslas kolektīvu vadītāju un speciālistu kapacitāti. Līdztekus iedzīvotāju iesaistei amatiermākslas kustībā būtiska loma ir arī sabiedrības aktīvai iesaistei mūsdienu kultūras procesos un mākslinieciskajā jaunradē, tādējādi veidojot pamatu nākotnes kultūras mantojumam.

Būtisks līdzdalības paplašināšanas virziens ir iedzīvotāju un kopienu iesaiste materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu (tai skaitā lībiešu, sēļu, suitu u.c.) kultūras savdabības stiprināšanā, attīstībā un popularizēšanā, tādējādi saglabājot latviskās kultūrtelpas unikalitāti un bagātību visā tās daudzveidībā. Īpaša vērība piešķirama Latgales kultūras savdabības, tostarp latgaliešu valodas, saglabāšanai un attīstīšanai, stiprinot noturīgu Latgales reģionālo savpatnību.

Kultūras mantojuma saglabāšanā īpaša nozīme ir mantojuma kopienām – cilvēkiem, kuri uztur un nodod nākamajām paaudzēm konkrētas kultūras mantojuma vērtības. Tādēļ līdzdalības iespēju paplašināšanas ietvaros lielāks uzsvars liekams uz iedzīvotāju un kopienu, kuru mantojumu tās pārstāv, aktīvu iesaisti mantojuma identificēšanā, saglabāšanā, izpētē un komunikācijā, lai atraisītu kultūras mantojuma sociālo ietekmi, uzlabojot iedzīvotāju labklājību, stiprinot savstarpējās saiknes, mazinot sociālo atstumtību un veidojot iekļaujošāku sabiedrību. Arī iedzīvotāju plašāka iesaiste sadarbībā ar kultūras mantojuma organizācijām – bibliotēkām, arhīviem, muzejiem, tostarp paplašinot

iedzīvotāju iesaisti ģenealoģijas un novadpētniecības procesos, var vienlaikus sekmēt ciešākas saiknes veidošanos ar Latvijas kultūrvēsturiskajām zemēm un kultūrtelpām un reģionālās un lokālās identitātes nostiprināšanos.

4.3. Kultūras mantojuma saglabāšana un radoša izmantošana

Ņemot vērā, ka mūsdienu kultūra veidojas ciešā kopsakarā ar kultūras mantojumu, sakņojoties tajā, interpretējot to un reizēm pat polemizējot ar to, kā arī atceroties, ka tieši kultūras mantojums ir pamatā Latvijas kultūras savpatnībai un identitātei, ir nepieciešams nodrošināt Latvijas unikālā kultūras mantojuma saglabāšanu un tā radošas izmantošanas veicināšanu.

Latvijas kultūrtelpas neatņemama sastāvdaļa ir kultūras pieminekļi, kas vienlaikus gan glabā liecības par pagātņi, gan stimulē vietējo kultūras, sociālo un ekonomisko dzīvi. Ieguldījumi kultūras pieminekļu saglabāšanā vienlaikus kalpo arī kā investīcija Latvijas reģionu attīstībā. Šajā jomā arī turpmāk īpaša vērība piešķirama koka arhitektūras un sakrālā mantojuma saglabāšanai, kā arī vēsturisko piļu un muižu potenciāla atraisīšanai, vienlaikus izvērtējot valsts lomu valstiski nozīmīgāko kultūras pieminekļu uzturēšanā un izmantošanā.

Pēdējos gados, pateicoties Nemateriālā kultūras mantojuma likuma pieņemšanai un Nacionālā nemateriālā kultūras mantojuma saraksta izveidei, ir būtiski nostiprināta izpratne par nemateriālo kultūras mantojumu kā par vienu no latviskās kultūrtelpas stūrakmeņiem. Īpaša vieta nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā ir Latvijas t.s. „mazajām” kultūrtelpām, tostarp suitu kultūrtelpai, kas iekļauta UNESCO Nemateriālā kultūras mantojuma, kam jānodrošina neatliekama saglabāšana, sarakstā. Līdz ar Latviešu vēsturisko zemju likuma⁵⁸ pieņemšanu un plānoto latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plāna izstrādi un īstenošanas uzsākšanu nemateriālā mantojuma klātbūtne Latvijas kultūrtelpā tiks stiprināta, attīstot iedzīvotāju identitātes un piederības sajūtu un radot attīstības priekšnosacījumus t.s. „mazajās” kultūrtelpās. Cita starpā tas attiecināms uz Latvijas pirmiedzīvotāju – lībiešu – kultūras, valodas un identitātes saglabāšanu, attīstību un ilgtspējas nodrošināšanu.

Dziesmu un deju svētku tradīcija, kas iekļauta UNESCO Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā, ir viens no latviskās identitātes un dzīvesziņas stūrakmeņiem, kas pamatnostādņu izpildes periodā svinēs simts piecdesmito dzimšanas dienu. Lai arī Dziesmu un deju svētku tradīciju ierasts uztvert kā pašsaprotamu Latvijas kultūras dzīves sastāvdaļu, tās ilgtspējas, vitalitātes un darbības kvalitātes nodrošināšanai ir nepieciešama saskaņota visu pušu mērķtiecīga rīcība, tostarp rūpējoties par t.s. starpsvētku procesa nodrošināšanu.

Nozīmīgas kultūras mantojuma glabātājas ir t.s. „atmiņas institūcijas” – bibliotēkas, arhīvi un muzeji, kas nodrošina ne tikai mantojuma saglabāšanu, bet arī tā interpretāciju un pieejamību sabiedrībai. Turpmākajos gados būtiski ir ne

⁵⁸Latviešu vēsturisko zemju likums, pieņemts Saeimā 2021.gada 16.jūnijā, spēkā no 2021.gada 1.jūlija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324253-latviesu-vesturisko-zemju-likums>

tikai atbalstīt šo institūciju krājumu veidošanas un saglabāšanas darbu, bet arī strādāt pie krājumu izpētes, interpretācijas un komunikācijas sabiedrībai, veidojot inovatīvus pakalpojumus. Ņemot vērā, ka grāmatas un rakstītais vārds ir bijis nozīmīgs attīstības faktors latviešu kā nācijas apziņas formēšanā, valsts idejas veidošanā, sabiedrības izaugsmē, labklājībā, izglītībā, zināšanu veidošanā, radošumā un inovāciju radīšanā, kā nozīmīga aktivitāte pamatnostādņu izpildes periodā iezīmēta Latvijas grāmatniecības piecsimtās gadadienas atzīmēšana 2025.gadā.

4.4. Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīga attīstība

Lai sniegtu iedzīvotājiem augstvērtīgus un pieejamus kultūras pakalpojumus un nodrošinātu līdzdalības iespējas kultūrā, visām kultūras un radošajām nozarēm ir nepieciešams risināt strukturālus to attīstības jautājumus, bez kuriem augstākminētie attīstības virzieni nevar tik īstenoti. To vidū ir jautājumi par kultūras infrastruktūru, kultūras darbinieku atalgojumu, nozares pētniecību, kā arī nozarē iesaistīto izglītību un prasmēm. Ņemot vērā kultūras organizāciju daudzveidīgo spektru – kultūras piedāvājuma veidošanā ir iesaistītas gan valsts un pašvaldību iestādes un kapitālsabiedrības, gan nevalstiskās organizācijas, gan uzņēmumi, gan pašnodarbinātas radošās personas – un kultūras nozaru daudzveidību – no kultūras mantojuma nozarēm līdz radošajām industrijām – ir nepieciešams vienlīdz plašs politikas instrumentu spektrs, kas nodrošina visu kultūras apakšnozaru ilgtspēju un attīstību.

Covid-19 infekcija ir radījusi jaunus, neparedzētus un ārkārtīgi smagus izaicinājumus kultūras un radošajām nozarēm, kas var atstāt paliekošu ietekmi uz kultūras procesiem. Līdz ar to viena no būtiskākajām problēmām, kas apdraud kultūras un radošo nozaru ilgtspēju un kas jāatrisina jau visdrīzākajā laikā, ir saistīta ar kultūras organizāciju darbības atsākšanu un auditorijas plūsmu atjaunošanu, pielāgojoties kultūras pakalpojumu sniegšanai epidemioloģiski drošā veidā un nepieciešamības gadījumā turpinot īstenot atbalsta instrumentus kultūras un radošajām nozarēm krīzes pārvarēšanai. Šīs krīzes pārvarēšanas iniciatīvām kultūras un radošajās nozarēs jāveido jauna izpratne par nozares noturību pret krīzēm kopumā un ar to saistītām pārmaiņām organizāciju darbā (tai skaitā attīstot jaunus sadarbības modeļus), auditoriju attīstībā un atziņās par kultūras ietekmi uz sabiedrības labbūtību.

Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgas attīstības kontekstā būtiska nozīme ir arī kultūras apakšnozaru profesionālajai izaugsmei, meklējot un atrodot jaunas, sabiedrības attīstībai aktuālas kultūras piedāvājuma tēmas un kultūras izpausmju formas. Kultūra bieži pauž reakciju uz aktuālajām sociālajām, ekonomiskajām, politiskajām un globālajām norisēm, vienlaikus attīstot kritisko domāšanu, dokumentējot laikmeta noskaņas un nākamajām paaudzēm atstājot spilgtus laikmeta tēlus. Šī brīža laikmetīgā un mūsdienu kultūra ir nākotnes tradīcija, kultūras mantojums un kultūras kapitāls. Tādēļ jāpievērš uzmanība laikmetīgās kultūras izpausmju stimulēšanai profesionālajā mākslā, tostarp veicinot

starpdisciplināras sadarbības formas, izpratni par laikmetīgās mākslas valodu un laikmetīgās kultūras procesa starptautiskās konkurētspējas stiprināšanu.

Saskaņā ar *Eurostat* 2017.gada datiem⁵⁹ kultūras un radošās nozares Latvijā veido 4,4% no IKP. Eiropas Investīciju fonda pasūtītajā pētījumā „Eiropas kultūras un radošo nozaru tirgus analīze”⁶⁰ konstatēts, ka Latvija ir starp Eiropas līderiem kultūras un radošo nozaru radītajā pievienotajā vērtībā (Eiropas Savienībā vidējais rādītājs ir 5,5%, Latvijā – tas pārsniedz 7%). Neraugoties uz to, diskusijās par tautsaimniecību attīstību nereti aizvien dominē stereotips par kultūru kā par patērējošu, nevis pelnošu nozari. Tāpēc nākamajos gados Latvijā jāstiprina izpratne par kultūras un radošajām nozarēm kā vitālu tautsaimniecības jomu, kurai ir gan tieša, gan pastarpināta ietekme uz ekonomiku.

4.5. Talantu ataudze un kultūras darbinieku profesionālā izaugsme

Lai nodrošinātu Latvijas kultūras ilgtspēju, proti, garantētu to, ka nākamajām paaudzēm Latvijas kultūras piedāvājums ir pieejams ne mazākā apmērā un kvalitātē, kā šobrīd, būtiski ir stiprināt Latvijas kultūrizglītības sistēmu ar mērķi nodrošināt talantu ataudzi Latvijas kultūrā. Kultūrizglītības sistēmas pamats ir uz talantu attīstību orientēta profesionālās ievirzes kultūrizglītība, kurā iesaistās plašs izglītojamo skaits, ļaujot identificēt un mērķtiecīgi attīstīt jaunus talantus, kuri turpinās kultūrizglītību nākamajās izglītības pakāpēs. Vienlaikus profesionālās ievirzes izglītība nedrīkst kļūt izteikti „elitāra”, ņemot vērā, ka profesionālās ievirzes kultūrizglītība organiski papildina vispārējās izglītības kompetenču pieeju un interešu izglītības piedāvājumu, ļaujot visiem tajā iesaistītajiem izglītojamiem padziļināti attīstīt prasmes, kas ir būtiskas personības attīstībā. Profesionālās ievirzes kultūrizglītības sistēmas stiprināšanai ir pārskatāmi valsts atbalsta sniegšanas principi, ņemot vērā gan darba tirgus pieprasījumu, gan kultūrizglītības reģionālās pieejamības un izglītības kvalitātes aspektus.

Profesionālās vidējās izglītības jomā svarīgi ir iezīmēt mākslas jomas profesionālās izglītības specifiku kopējā profesionālās izglītības laukā (mūzikas, mākslas, dizaina, dejas un citās jomās), īpaši pārraugot un pilnveidojot mākslu jomas profesionālās izglītības programmu attīstību, sadarbojoties visu izglītības iestāžu dibinātājiem, stiprinot saikni ar nozares vajadzībām un darba tirgus pieprasījumu, ieviešot modulārās programmas, vienlaikus turpinot attīstīt vidusskolu infrastruktūru un materiāli tehnisko bāzi, īpaši digitālajā jomā.

Augstākās izglītības jomā svarīgākā prioritāte ir attīstīt kopīgas profesionālās doktorantūras studiju programmas mākslās, kā arī izveidot un uzsākt kopīgu akadēmisko doktorantūras studiju programmu (doktorantūras

⁵⁹Eurostat (2017). Share of cultural enterprises in the total number of enterprises in the non-financial business economy. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics_-_cultural_enterprises

⁶⁰ KEA European Affairs (2020), Market Analysis of the Cultural and Creative Sectors in Europe. Pieejams: <https://keanet.eu/new-market-analysis-of-the-cultural-and-creative-sectors-in-europe>

skolu) mākslās. Tāpat būtiski ir turpināt attīstīt un pilnveidot studiju programmas atbilstoši kultūras nozares un radošo industriju vajadzībām, sekmīgi īstenot iecerētās augstākās izglītības reformas, veicināt studiju internacionalizāciju, kā arī stiprināt kultūras pētniecības un mākslinieciskās jaunrades procesus, veicinot inovācijas un attīstot produktus un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību. Vienlaikus būtiska loma ir studiju vides modernizācijai, tostarp digitalizācijai un infrastruktūras attīstībai.

Kultūras un radošo nozaru ilgtspējīgā attīstībā būtiska loma ir nozaru fundamentālajai un pielietojamajai pētniecībai. Aktuāli ir pētījumi par kultūras un radošo nozaru tiešo un pastarpināto ietekmi uz ekonomiku un citām tautsaimniecības jomām, radošuma prasmju attīstīšanu mūžizglītības procesā un dizaina nozares pienesumu visām tautsaimniecības jomām. Vienlaikus vēl joprojām Latvijā kultūras un mākslu jomās ir daudz aktuālu jautājumu, kuru izpēte padziļinātu izpratni par Latvijas kultūras procesiem un to vietu pasaules un Eiropas kontekstā.

Ņemot vērā straujās pārmaiņas apkārtējā vidē, tostarp digitalizācijas tendences, nepārtraukta kultūras un radošajās nozarēs strādājošo kvalifikācijas paaugstināšana, profesionālo prasmju un zināšanu aktualizācija kļūs aizvien nozīmīgāka – gan kultūras mantojuma institūcijās, gan kultūras centros, gan privātajā sektorā strādājošajiem. Vienlaikus svarīga ir arī kultūras tehnisko darbinieku, īpaši audiovizuālo speciālistu, profesionālā sagatavošana. Viena no prioritātēm ir profesionālās kvalifikācijas iegūšanas un attīstīšanas, kā arī kvalitatīvas tālākizglītības un profesionālās pilnveides iespēju nodrošināšana kultūras un radošajās nozarēs strādājošiem, kā arī tiem, kas vēlas pārkvalificēties.

Personības vispusīgai attīstībai un sabiedrības attīstībai kopumā būtisks ir arī izglītots kultūras „patērētājs”, kurš prot novērtēt un izmantot kultūras piedāvājumu. Īpaši svarīgi izpratni par kultūru ir veidot pirmajos dzīves gados, tāpēc liela vērība pievēršama veiksmīgai pārejai uz kompetencēs balstīto izglītību, kurā nozīmīga loma ir caurviju prasmēm, tostarp jaunradei un radošumam. To organiski papildā kultūras jomas interešu izglītības piedāvājums, kas veido bērnos paliekošu interesi par kultūru un rada priekšnosacījumus nākotnes kultūras patēriņam un līdzdalībai kultūrā, tostarp nodrošinot Dziesmu un deju svētku tradīcijas pēctecību. Unikāla loma kultūras „patērētāja” audzināšanā un kultūras izpratnes veicināšanā ir programmai „Latvijas skolas soma”, kas mācību procesa ietvaros dod iespēju Latvijas skolēniem iepazīt mākslas un kultūras norises. Lasītprasmes jomā jānodrošina iniciatīvu „Grāmatu starts” un „Bērnu, jauniešu un vecāku žūrija” turpināšana. Daudzveidīgām mērķauditorijām nozīmīgs ir Latvijas kultūras kanons⁶¹, kas ir izcilāko un ievērojamāko mākslas darbu un kultūras vērtību kopums un kas dod iespēju ikvienam veidot kultūras pieredzes pamatu un piederības izjūtu Latvijai. Savukārt pieaugušo auditorijas izpratnes par kultūru paplašināšanai nozīmīga loma ir kultūras kvalitatīvam atspoguļojumam

⁶¹ Pieejams: <https://kulturaskanons.lv/>

plašsaziņas līdzekļos, tostarp kultūras apakšnozaru profesionālajos medijos, kuru darbību nepieciešams stiprināt.

5. Politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji

Kultūrpolitikas rezultāti izriet no izvirzītā politikas mērķa – ilgtspējīga un sabiedrībai pieejama kultūra cilvēka izaugsmei un nacionālas valsts attīstībai – un apakšmērķiem. Sasniedzamie politikas rezultāti ir:

PR1. Nodrošināta plaša augstvērtīga kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai

PR2. Nodrošinātas plašas sabiedrības līdzdalības iespējas kultūras procesos

PR3. Nodrošināta kultūras mantojuma ilgtspējīga saglabāšana un radoša izmantošana

PR4. Nodrošināti priekšnoteikumi kultūras un radošo nozaru ilgtspējai un attīstībai

PR5. Nodrošināta talantu ataudze un kultūras un radošajās nozarēs strādājošo profesionālā izaugsme

Politikas rezultātu īstenošanas izvērtēšanai ir noteikti 17 rezultatīvie rādītāji. Rezultatīvie rādītāji ir noteikti atbilstoši NAP 2027⁶² prioritātes *Kultūra un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei* rīcības virzienos *Cilvēku līdzdalība kultūras un sporta aktivitātēs* un *Kultūras un sporta devums ilgtspējīgai sabiedrībai* noteiktajiem indikatoriem un to sasniedzamajām vērtībām. Kultūrpolitikas rezultatīvo rādītāju sasniegšanas progresa novērtēšanai tiks nodrošināts to regulārs monitorings, primāri – reizi divos gados veicot kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumu.

Jāņem vērā, ka rezultatīvo rādītāju izvirzīto mērķa vērtību sasniegšana ir atkarīga no kultūrpolitikā ieguldītā finansējuma apjoma un ārējiem faktoriem, tostarp Covid-19 infekcijas ietekmes uz kultūras un radošajām nozarēm.

N.p.k.	Rezultatīvais rādītājs (RR)	Datu avots	Bāzes vērtība (2019)	Mērķa vērtība (2024)	Mērķa vērtība (2027)
1. Politikas rezultāts: Nodrošināta plaša augstvērtīga kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai (NAP2027 [364], [377])					
RR1.	Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā uz 100 iedzīvotājiem	KM dati	255 (2018)	260	265

⁶²NAP2027. Pieejams:

https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

RR2.	Mājsaimniecību izdevumi kultūrai un atpūtai no mājsaimniecību kopējiem patēriņa izdevumiem (%)	CSP	8,1	8,5 (CSP apsekojums paredzēts 2026.gadā)	9,0
2. Politikas rezultāts: Nodrošinātas plašas sabiedrības līdzdalības iespējas kultūras procesos (NAP2027 [366])					
RR3.	Iedzīvotāju līdzdalība kultūrā (%)	Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums	31 (2020)	33	35
RR4.	Dalībnieku skaits mākslinieciskās pašdarbības kolektīvos kultūras centros (skaits tūkst.)	CSP	62,4	68	69
3. Politikas rezultāts: Nodrošināta kultūras mantojuma ilgtspējīga saglabāšana un radoša izmantošana (NAP2027 [399])					
RR5.	Kultūras mantojuma institūciju – bibliotēku, muzeju, arhīvu – klātienē apmeklējumu skaits uz 100 iedzīvotājiem	KM dati, CSP	605	610	615
RR6.	Kultūras mantojuma institūciju – bibliotēku, muzeju, arhīvu – virtuālo apmeklējumu skaits uz 100 iedzīvotājiem	KM dati, CSP	389	532	622
RR7.	Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā iekļauto vērtību skaits	LNKC dati	17	27	37
4. Politikas rezultāts: Nodrošināti priekšnoteikumi kultūras un radošo nozaru ilgtspējai un attīstībai (NAP2027 [376], [377], [378])					
RR8.	Kultūras un radošo nozaru īpatsvars IKP (%)	CSP	3,4	3,6	3,8
RR9.	Kultūras un radošajās nozarēs nodarbinātie no kopējā nodarbināto skaita (%)	KM dati	1,8	2,0	2,1
RR10.	Eksporta daļa valsts kopējā kultūras preču apjomā (%)	<i>Eurostat</i>	1,1	1,6	2,1

RR11.	Ārvalstu vairākdienu ceļotāju kopējie izdevumi (milj. <i>euro</i>) Latvijā	CSP	538	530	540
5. Politikas rezultāts: Nodrošināta talantu ataudze un kultūras un radošajās nozarēs strādājošo profesionālā izaugsme (NAP2027 [134], [135], [151], [170], [371])					
RR12.	Profesionālās ievirzes izglītības programmu audzēkņu procentuālā attiecība pret izglītojamo skaitu vispārējās izglītības pamatizglītības programmās	LNKC dati	15,2 (2020)	15,2	15,2
RR13.	Profesionālās vidējās kultūrizglītības programmu absolventu skaits KM dibinātajās un pašvaldību profesionālajās vidējās izglītības iestādēs, kuras finansē KM	KM gada pārskats	393	395	397
RR14.	Absolventu skaits KM dibinātajās augstskolās	KM gada pārskats	577	580	583
RR15.	Programmas „Latvijas skolas soma” pasākumu skaits	Latvijas valsts simtgades programmas īstenošanas ietekmes izvērtējums, KM gada Pārskats	14 000	14 000	14 000
RR16.	Mūzizglītības, tostarp tālākizglītības un profesionālās pilnveides, programmu apguvušo skaits	KM gada pārskats (kopā no LNKC, LNB, LKA, LKK, JVLMA, LMA, KM PIKC)	754	800	850
RR17.	Piesaistīto pētniecības un radoši māksliniecisko projektu skaits (gadā) KM dibinātajās augstskolās	NZDIS (LKA, JVLMA, LMA)	151	160	170

6. Rīcības virzieni un uzdevumi

Atbilstoši pamatnostādņēs noteiktajām prioritātēm politikas mērķa un apakšmērķu sasniegšanai ir noteikti pieci rīcības virzieni – kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai, sabiedrības līdzdalība kultūras procesos, kultūras mantojuma ilgtspēja, kultūras un radošo nozaru attīstība un kultūra un izglītība. Katra rīcības virziena ietvaros ir noteikti konkrēti uzdevumi, kuru īstenošana nodrošinās kultūrpolitikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Savukārt konkrēti pasākumi pamatnostādņēs noteikto uzdevumu īstenošanai nākamajos gados tiks iekļauti kultūrpolitikas pamatnostādņu īstenošanas plānā 2022.-2024.gadam.

Ieviešot pasākumus uzdevumu kultūrpolitikas jomā izpildei, tie ir jāvērtē komercdarbības atbalsta kontroles kontekstā un gadījumos, kur publiskā finansējuma piešķirums ir kvalificējams kā komercdarbības atbalsts, jāpiemēro komercdarbības atbalsta kontroles normas.

6.1. Kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai

Kā aprakstīts kultūrpolitikas prioritāšu raksturojumā pamatnostādņu 4.nodaļā, kultūras piedāvājuma pieejamības jomā ir risināma virkne specifisku jautājumu gan attiecībā uz kultūras patēriņa šķēršļu mazināšanu, gan auditoriju attīstību jaunu kultūras patēriņa paradumu veidošanai. Lai identificētu kultūras patēriņa šķēršļus un iespējas auditoriju attīstībai, KM veiktajos pētījumos⁶³ ir veikta analīze par atsevišķu sabiedrības grupu (jaunieši, ģimenes ar bērniem, personas ar funkcionāliem traucējumiem u.c.) problēmām un vajadzībām kultūras piedāvājuma izmantošanā, ņemot vērā, ka katrai sabiedrības grupai, kas šobrīd ir mazāk aktīva kultūras patēriņā, ir savi iemesli, kāpēc tā ne tik aktīvi piedalās kultūras patēriņā, līdz ar to nepieciešami arī atšķirīgi risinājumi to aktīvākai iesaistei.

2020.gadā veiktajā KM pētījumā⁶⁴ secināts, ka iedzīvotāji dažādus kultūras pakalpojumus piedzīvo aizvien atšķirīgākos kontekstos, ne vienmēr tos asociējot ar konkrētu kultūras apakšnozari vai pat ar jēdzienu „kultūra”. Laika gaitā, dažādām kultūras piedāvājuma formām sintezējoties ar citām laika pavadīšanas iespējām un kļūstot bez maksas pieejamām internetā, kļūst aizvien grūtāk noteikt reālo kultūras patēriņu. Vienlaikus, izmantojot kvalitatīvās pētniecības metodes, ir iespējams noteikt potenciālos risinājumus, ar kuriem kultūras patēriņu ir iespējams stimulēt.

Lai identificētu risinājumus kultūras piedāvājuma pieejamības attīstībai, pirmkārt ir jāņem vērā to grupu, kuras kultūras patēriņā šobrīd ir mazāk aktīvas,

⁶³2018. un 2020.gada Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumi, pētījums „Kultūras pieejamība Latvijā: faktori un iespējamie risinājumi” (2020). Pieejami: <https://www.km.gov.lv/lv/petijumi>

⁶⁴Biedrība „Laikmetīgās kultūras nevalstisko organizāciju asociācija”, Domnīca „Providus”, biedrība „Ascendum” (2020). Kultūras pieejamība Latvijā: faktori un iespējamie risinājumi (turpmāk – Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā). Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20risinajumi1.pdf

sociāli demogrāfiskais profils. Saskaņā ar KM veiktajiem pētījumiem⁶⁵ kultūras patēriņu būtiski ietekmē materiālā nodrošinātība, dzīvesvieta, kā arī vecums un tautība. Tāpat nozīmīgs faktors ir nepilngadīgu bērnu esamība ģimenē (palielinās ar bērniem saistītu aktivitāšu apmeklēšana, vienlaikus samazinoties citām aktivitātēm). Pētījumu dati liecina, ka aktīvākie kultūras piedāvājuma patēriņa ziņā ir cilvēki 15-34 gadu vecumā, augstāko izglītību ieguvušie, cilvēki ar augstākiem ienākumiem, kā arī pilsētās (galvenokārt Rīgā) dzīvojošie. Savukārt mazaktīvi biežāk ir 55-74 gadīgie, cilvēki ar zemiem ienākumiem, lauku teritorijās dzīvojošie un cittautieši. 2018.gada pētījumā konstatēts, ka kultūras piedāvājuma izmantošanas aktivitāte samazinājusies gados jaunāku iedzīvotāju (īpaši 25-34 gadīgo), vidējo izglītību ieguvušo, iedzīvotāju, kuri dzīvo vieni, kā arī Kurzemes, Zemgales un Vidzemes iedzīvotāju vidū. Savukārt kultūras patēriņš palielinājies 45-64 gadīgo vidū, trīs cilvēku mājsaimniecībās, kā arī krievu tautības iedzīvotāju mērķgrupā.

2020.gadā veiktajā pētījumā⁶⁶ secināts, ka Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes ietekmē kultūras patēriņu krasi samazinājuši vai pilnībā pārtraukuši tie cilvēki, kuru vidū šis patēriņš jau līdz šim ir bijis zemāks, bet aktīvie kultūras patērētāji centušies to saglabāt. Identificēts salīdzinoši augsts kultūras patēriņš jauniešu vidū, kas attīstāms ar šai mērķgrupai piemērotiem kultūras pakalpojumiem.

Saskaņā ar *Eurofound* datiem⁶⁷ to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir problemātiski izmantot kino, teātra un kultūras centru piedāvājumu to pieklūstamības, attāluma, darba laika vai citu iemeslu dēļ, ir 32%. Lai gan šis rādītājs ir zemāks nekā Eiropas Savienības valstu vidējais (36%), tas liecina, ka aptuveni katram trešajam valsts iedzīvotājam pieejamība kultūras piedāvājumam ir ierobežota. Turklāt atsevišķās mērķgrupās Latvijas rādītājs ir izteikti augsts – 65 un vecāku iedzīvotāju mērķgrupā tas ir 41%, zemu ienākumu mērķgrupā – 46%.

Kā faktoros, kas veicinātu plašāku kultūras piedāvājuma izmantošanu⁶⁸, iedzīvotāji visbiežāk min vairāk brīvā laika (51%), vairāk līdzekļu norišu apmeklēšanai (48%), vairāk bezmaksas norišu (45%), vairāk norišu tuvāk dzīvesvietai (23%), kompānija, ar ko kopā apmeklēt norises (23%), kā arī plašāka informācija par norisēm (16%). Savukārt aptaujājot kultūras organizācijas, kā būtiskākie iemesli, kuru dēļ iedzīvotāji kultūras norises Latvijā neapmeklē biežāk, tiek nosaukti slinkums apmeklēt norises (60%), pārāk daudz dažādu iespēju brīvā laika pavadīšanai un pārāk plaša kultūras norišu izvēle (56%), intereses trūkums

⁶⁵2018. un 2020.gada Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumi. Pieejami: <https://www.km.gov.lv/lv/petijumi>

⁶⁶2020.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11801/download>

⁶⁷Eurofound. Eiropas dzīves kvalitātes apsekojums – Datu vizualizācija. Pieejams: https://www.eurofound.europa.eu/lv/data/european-quality-of-life-survey?locale=LV&dataSource=EQLS2017NC&media=png&width=740&question=Y16_Q56c&plot=crossCountry&countryGroup=linear&subset=Y16_HH2a&subsetValue=All&country=LV&countryB=EuropeanUnion

⁶⁸2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

par kultūru (55%), līdzekļu trūkums (51%), laika trūkums (51%) un attālums līdz kultūras norisei (49%).

Lai gan kultūrpolitikas īstenošanas ietvaros nav iespējams tieši ietekmēt visus kultūras patēriņa ierobežojošos faktorus (piemēram, sabiedrības kopējo labklājību, sabiedriskā transporta pieejamību u.c.), ir iespējams risināt atsevišķus uzdevumus, kas saistīti ar kultūras piedāvājuma ekonomisko un reģionālo pieejamību, kā arī fizisko un digitālo piekļūstamību. Savukārt ar auditoriju attīstības pasākumiem, proti, konkrētām auditorijām piemērotu kultūras pakalpojumu attīstīšanu, ir iespējams mainīt tādas kultūras patēriņa ierobežojošos faktorus kā intereses trūkums par kultūru, laika trūkums un kultūras piedāvājuma pārlika daudzveidība (proti, radot konkrētajai auditorijai piemērotu piedāvājumu, paaugstināsies arī konkrētās auditorijas ieinteresētība to izmantot, neņemot vērā ārējos ierobežojošos faktorus).

Kultūras piedāvājuma ekonomiskā pieejamība

Ekonomiskais faktors ir viens no būtiskākajiem kultūras patēriņa ietekmējošajiem iemesliem, it īpaši attiecībā uz atsevišķām kultūras formām (opera, teātris, koncerti, izstādes, kino, literatūra). Kultūras piedāvājuma izmantošanas izmaksas veido ne tikai pakalpojuma cena, bet arī transporta izdevumi, viesnīcas izmaksas, biļešu iegāde visai ģimenei, papildu izdevumi bērnu pieskatīšanai. KM veikto pētījumu dati liek secināt, ka iedzīvotāju tēriņi kultūrai (gan reālie, gan vēlamie) korelē ar iedzīvotāju interesi par kultūru, taču galvenokārt ir atkarīgi no reālā ienākumu līmeņa. Piemēram, 2020.gada pētījuma⁶⁹ dati liecina, ka Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes laikā vēlme un iespējas tērēt līdzekļus kultūras norisēm samazinājās arī tajā sabiedrības daļā, kurai ir augsta interese par kultūru.

Līdz ar to secināms, ka ar kultūras patēriņa saistītās izmaksas ir objektīvs šķērslis kultūras piedāvājuma pieejamībai, kuru nevar atrisināt tikai stimulējot cilvēku interesi par kultūru, līdz ar to kultūrpolitikas ietvaros ir jārisina jautājums par to, kā atsevišķus kultūras pakalpojumus padarīt pieejamus arī tai Latvijas iedzīvotāju daļai, kura nevar tos atļauties izmantot, tostarp cilvēkiem ar zemiem ienākumiem.

Kultūras piedāvājuma reģionālā pieejamība

Objektīvs šķērslis plašākam kultūras patēriņam ir arī attālums no cilvēka dzīvesvietas līdz kultūras pakalpojuma saņemšanas vietai. Iedzīvotājiem nozīmīgākā kultūras pakalpojumu saņemšanas vieta ir respondentu dzīves vieta (pilsēta vai pagasts). Visplašāko kultūras piedāvājuma tīklu nodrošina bibliotēkas, kā arī kultūras centri. Rīga turpina būt nozīmīgākais kultūras pasākumu apmeklēšanas galamērķis, bet Jūrmala saglabā otras populārākās vietas statusu. Pēc reģionālo koncertzāļu izveides ir pieaudzis kultūras pasākumu apmeklējums reģionos – kultūras pasākumus reģionos 2018.gadā vismaz reizi apmeklēja 57%

⁶⁹2020.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/11801/download>

Latvijas iedzīvotāju⁷⁰. Profesionālās mākslas pieejamību reģionos stimulē arī valsts un pašvaldību reģionālo profesionālo teātru un koncertorganizāciju darbība.

2018.gadā veiktā pētījuma⁷¹ ietvaros secināts, ka motivācija apmeklēt interesējošu kultūras pasākumu sāk būtiski samazināties pie attāluma apmēram vienas stundas brauciena robežās. Tas nozīmē, ka motivācija pārvarēt attālumu uz pasākumiem, par kuriem cilvēkam nav īpašas intereses, būs vēl mazāka — un distances nozīme lielāka.

Ar attālumu saistītie šķēršļi nav tikai ģeogrāfiskā distance vai ceļam patērētais laiks, bet arī ceļošanas izmaksas, piemērota transporta trūkums, nepiemēroti kultūras pasākuma norises laiki, kā arī pievilcīgākas kultūras piedāvājuma alternatīvas tuvāk pie dzīvesvietas. Tas ļauj secināt, ka medijos maz reklamētiem un izziņotiem pasākumiem, vai tiem pasākumiem, kuros nepiedalās populāri mākslinieki, būtu jānotiek pēc iespējas tuvu pie iedzīvotāju dzīvesvietām, kamēr populārāku mākslinieku pasākumi varētu notikt arī aptuveni stundas brauciena attālumā.

Iepriekš minētais ļauj secināt, ka viens no risinājumiem kultūras piedāvājuma pieejamības paplašināšanai ir t.s. „kultūras pakalpojumu groza” koncepcijas pārskatīšana, nosakot kultūras pakalpojumu grupas, kas sniedzamas iedzīvotājiem noteiktā attālumā no dzīvesvietas, un valsts un pašvaldību atbildības jomas kultūras pakalpojumu pieejamības nodrošināšanā. Tāpat kultūras piedāvājuma pieejamības paplašināšanā jāizskata iespēja efektīvi izmantot digitalizācijas sniegtās iespējas, tostarp izmantojot to, ka ar Eiropas Savienības līdzfinansējumu⁷² kultūras centri ir apgādāti ar modernu aprīkojumu audiovizuālā satura demonstrēšanai.

Kultūras piedāvājuma pieklūstamība

Latvija ir ratificējusi ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām⁷³, nosakot, ka dalībvalstis apņemas nodrošināt un veicināt to, lai visas personas ar invaliditāti varētu pilnībā īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības bez jebkāda veida diskriminācijas invaliditātes dēļ, tostarp iespēju robežās nodrošināt arī kultūras tiesības. LM 2020.gadā pasūtītajā pētījumā „Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums”⁷⁴ konstatēts, ka, aplūkojot situācijas izmaiņas dažādās sabiedrības

⁷⁰2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf

⁷¹2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf.

⁷²ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 2.2.1.specifiskā atbalsta mērķis „Nodrošināt publisko datu atkalizmantošanas pieaugumu un efektīvu publiskās pārvaldes un privātā sektora mijiedarbību”: Pieejams: <https://www.varam.gov.lv/lv/221-nodrosinat-publisko-datu-atkalizmantosanas-pieaugumu-un-efektivu-publiskas-parvaldes-un-privata-sektora-mijiedarbibu>

⁷³ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (Latvijas Republikas Saeima pievienojusies konvencijai 2010.gada 1.martā). Pieejama: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1630>

⁷⁴Pētījums „Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums”. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3249>

dzīves jomās, salīdzinot ar 2015.gadu, redzams, ka visbiežāk personas ar invaliditāti pamanījušas uzlabojumus tieši kultūras pakalpojumu pieklūstamībā.

Starp prioritāri risināmiem jautājumiem jāmin kultūras infrastruktūras izmantošanas iespējas personām ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem – 2014.gadā veiktā pētījumā⁷⁵ konstatēts, ka 30% bibliotēku un 29% muzeju nav pieklūstami cilvēkiem ar kustību traucējumiem, savukārt cilvēkiem ar redzes traucējumiem nav pieklūstami 49% bibliotēku, teātru, kultūras namu un kinoteātru. Cilvēkiem ar kustību traucējumiem faktiski vispār nav pieklūstamas arhīvu lasītavas. Lai gan pēdējos gados šiem jautājumiem pievērsta lielāka uzmanība, atsevišķi pieklūstamības aspekti ir risināti maz, piemēram, attiecībā uz teātra izrāžu pieklūstamību cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem, muzeju apmeklējuma pieredzi cilvēkiem ar redzes traucējumiem, vai kultūras piedāvājumu cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem. Plānotajos risinājumos ietverama arī Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2019/882 par produktu un pakalpojumu pieklūstamības prasībām⁷⁶ nosacījumu ieviešana attiecībā uz e-grāmatu un audiovizuālo mediju pakalpojumu pieklūstamību. Nozīmīgs potenciāls kultūras satura pielāgošanai cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem ir arī digitālajām tehnoloģijām, kas ļauj veidot ērtāk lietojamu digitālo saturu.

Auditoriju attīstība

2020.gada pētījumā⁷⁷ tika gūts apstiprinājums tam, ka daļai sabiedrības nozīmīgs šķērslis, lai izmantotu kādu kultūras piedāvājumu, ir cilvēku trūkums, ar ko kopā apmeklēt kultūras pasākums. Tas galvenokārt attiecas uz tādām kultūras piedāvājuma formām kā pilsētas svētki vai kultūrvēsturisku vietu apmeklējums. Pētījumā apstiprināts, ka gan draugi, gan ģimene bieži ir galvenais iemesls, kādēļ cilvēki izmanto kādu kultūras piedāvājumu. Turklāt secināts, ka iedzīvotāji nereti konkrētu kultūras piedāvājumu izmanto pēc draugu ieteikuma, kā arī atbalstot ģimeni vai draugus (piemēram, ja viņi dzied korī vai uzstājas amatiereteātrī).

Pētījuma dati liecina, ka būtiska loma brīvā laika pavadīšanā ir iespējai socializēties, pavadīt laiku ar draugiem vai ģimeni, kultūras piedāvājuma izmantošanu iekļaut citās brīvā laika pavadīšanas formās (piemēram, ceļošanā pa Latviju, laika pavadīšanā ar ģimeni, pastaigās). Līdz ar to ir iespējams runāt par kultūras organizāciju lomām sabiedrībā un to pakāpeniskām pārmaiņām, kļūstot par vietām, kur ne tikai var iegūt konkrētu kultūras pakalpojumu (paņemt grāmatu, noskatīties izrādi, noklausīties koncertu, aplūkot izstādi), bet arī

⁷⁵Nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences” (2015). ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām monitorings 2010-2014. Pašvaldību aptaujas rezultāti. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/ANO_invaliditates_konvencija_Latvijas_pasvaldibu_aptauja_2015.pdf

⁷⁶Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/882 (2019. gada 17. aprīlis) par produktu un pakalpojumu pieklūstamības prasībām. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/882/oj?locale=lv>

⁷⁷Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20risinajumi1.pdf

uzturēties, satikties, diskutēt, radoši kopdarboties, izglītoties u.tml. Iedzīvotāju interese par dažādām papildu aktivitātēm norāda uz sabiedrībā pastāvošu pieprasījumu pēc plašāka kultūras organizāciju darba tieši sociālo un sabiedrisko lomu aspektā – sniegt ieguldījumu mūžizglītībā, saturīga brīvā laika pavadīšanā, socializācijā un sociālajā integrācijā, attīstot mūžizglītības piedāvājumu kā iekļaujošas izglītošanās un socializēšanās formu. Kultūras piedāvājuma izmantošana varētu nevis konkurēt ar citām brīvā laika pavadīšanas formām, bet kļūt par vienu no aktīva brīvā laika pavadīšanas sastāvdaļām, kultūras organizācijām un citu nozaru pārstāvjiem kļūstot par sadarbības partneriem kopīga piedāvājuma veidošanā.

Analizējot pētījumu⁷⁸ datus, iezīmējas vairākas iedzīvotāju grupas, tostarp grupas ar augstu sociālās atstumtības risku, kuru kultūras patēriņa palielināšanai nepieciešami specifiski risinājumi. Starp šādām grupām minami cilvēki ar funkcionāliem traucējumiem, mazākumtautību pārstāvji un imigranti, kā arī bērni un jaunieši.

KM veiktajos pētījumos⁷⁹ noskaidrots, ka ar būtiskām problēmām kultūras izmantošanā saskaras gan Latvijas mazākumtautību pārstāvji, gan imigranti (tostarp īslaicīgie imigranti, kas Latvijā atrodas, piemēram, darba vai mācību nolūkos). 2015.gadā pētījumā⁸⁰ noskaidrots, ka kultūras un izklaides pasākumus bieži apmeklē 22%, dažreiz – 71%, bet šādus pasākumus neapmeklē 7% no visiem šajā pētījumā aptaujātajiem trešo valstu valstspiederīgajiem. Attiecībā uz šīm iedzīvotāju grupām būtiskākais šķērslis ir latviešu valodas prasmes, kā arī piemērota kultūras piedāvājuma trūkums. Šo problēmu risināšanai būtu iespējams gan plašāk izplatīt informāciju par kultūras piedāvājumu svešvalodās, gan arī attīstot kultūras pakalpojumu daudzvalodību, piemēram, veidojot daudzvalodu muzeju audio gidus un nodrošinot teātra izrāžu subtitrēšanu, kas vienlaikus veicinātu arī starptautiskās auditorijas piesaisti.

Kultūras piedāvājuma veidošana mazākumtautību pārstāvjiem galvenokārt ir privātā kultūras sektora rokās, valstij iesaistoties vien atsevišķās aktivitātes, piemēram, nodrošinot valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Mihaila Čehova Rīgas Krievu teātris” darbību, kā arī sabiedrības integrācijas politikas ietvaros atbalstot mazākumtautību kultūru nevalstisko organizāciju aktivitātes. Tas ļauj secināt, ka attiecībā uz mazākumtautību pārstāvju kultūras patēriņu pastāv potenciāls attīstīt jaunus veidus šo iedzīvotāju kultūras patēriņa stimulēšanai.

Kā minēts apkārtējās vides faktoru analīzē⁸¹, būtiska daļa Latvijas pilsoņu un iedzīvotāju dzīvo ārpus Latvijas robežām. Pētījumu dati liecina, ka tikai 23% diasporā dzīvojošo regulāri seko līdzī kultūras norisēm Latvijā. Vienlaikus

⁷⁸2018. un 2020.gada Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumi. Pieejami: <https://www.km.gov.lv/lv/petijumi>

⁷⁹Turpat.

⁸⁰Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā. Pieejams: https://www.sif.gov.lv/images/files/SIF/tres-valst-pils-port/Gramata_pilsonu_290615_web.pdf

⁸¹ĀM (2015). Latvijas diaspora pasaulē. Pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/tautiesiem-arzemes/latvijas-diaspora-pasaule>

identificēts, ka ievērojamam skaitam diasporas pārstāvju interesē Latvijā tapusi profesionālā māksla: gandrīz puse respondentu vēlas mītnes zemē redzēt latviešu teātra izrādes (43%) un filmas (42%). Pēc Diasporas likuma⁸² pieņemšanas kultūras pieejamība diasporā dzīvojošajiem gan ir uzlabojusies, taču vēl joprojām nav vērtējama kā pietiekama. Līdz ar to ir jāvērtē iespējas attīstīt jaunus pasākumus Latvijas kultūras piedāvājuma plašākai pieejamībai diasporā un to iekļaušanai nākamajos plānos darbam ar diasporu.

Salīdzinot jauniešu paradumus kultūras patēriņa⁸³ kontekstā ar visu iedzīvotāju kopējiem rādītājiem, secināms, ka jaunieši ir izteikti aktīvāki kultūras patēriņā – kultūras norišu apmeklēšana jauniešu vidū ir par 7% populārāka brīvā laika pavadīšanas forma nekā citās vecuma grupās, un katrs trešais jaunietis novērtē, ka viens no viņa iemīļotākajiem brīvā laika pavadīšanas veidiem ir kultūras norišu apmeklēšana. Vienlaikus esošais kultūras piedāvājums ne vienmēr atbilst jauniešu vēlmēm un pieprasījumam – salīdzinoši plašs kultūras piedāvājums ir bērniem vecumā no 5–10 gadiem, bet nepietiekams ir piedāvājums pusaudžiem.

Pētījumu⁸⁴ dati liecina, ka tikpat būtiska loma kā objektīvo šķēršļu (piedāvājuma izmantošanas izmaksas un attālums, piekļūstamība u.c.) novēršanai kultūras patēriņa paplašināšanā ir kultūras piedāvājuma saturam. 2014.gada aptaujas dati⁸⁵ liecina, ka tikai katrs ceturtais iedzīvotājs, pieaugot labklājībai, vairāk līdzekļu atvēlētu tieši kultūras patēriņam. Turklāt lielākā daļa to iedzīvotāju, kuri labprāt ieguldītu papildu finanšu līdzekļus kultūras patēriņā, jau šobrīd ir aktīvi kultūras patērētāji. Kad respondenti tiek lūgti norādīt iemeslus, kādēļ tie neapmeklē konkrētas kultūras norises (teātra izrādes, operu, koncertus), salīdzinoši biežāk kā iemesls tiek minēts fakts, ka neinteresē konkrētā norise. Līdz ar to var secināt, ka būtiskākais faktors, kas ietekmē iedzīvotāju kultūras patēriņa aktivitāti, ir personīgā interese par kultūru un konkrētām tās izpausmēm. Sekojoši ilgtermiņā ir būtiski sekmēt iedzīvotāju interesi par kultūru kopumā un konkrētu norišu apmeklēšanu, tādējādi audzējot to auditorijas daļu, kura, pieaugot labklājībai, būs ieinteresēta un gatava savus ienākumus tērēt kultūras patēriņam, nevis citur. Vienlaikus uzmanība jāpievērš arī kultūras piedāvājuma izmantošanas izmaksu atbilstībai patērētāju finansiālajām iespējām, kultūras organizācijām veidojot iedzīvotājiem draudzīgu kultūras pakalpojumu cenu politiku, kas respektē dažādu sabiedrības grupu atšķirīgo finansiālo nodrošinājumu.

Jāņem vērā, ka sabiedrības interese par dažādām kultūras piedāvājuma formām ir mainīga un šīs izmaiņas ne vienmēr izskaidro konkrēti ar attiecīgo

⁸²Diasporas likums, pieņemts Saeimā 2018.gada 1.novembrī, spēkā no 2019.gada 1.janvāra. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/302998-diasporas-likums>

⁸³2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kultur20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf

⁸⁴2018. un 2020.gada Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījumi. Pieejami: <https://www.km.gov.lv/lv/petijumi>

⁸⁵Biedrība „Culturelab” (2014). Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņš un līdzdalība kultūras aktivitātēs 2007-2014: Pētījumu dati un statistika. Pieejams: <https://culturelablv.files.wordpress.com/2014/12/kulturas-paterins-web-versija-3-decembris.pdf>

kultūras apakšnozari saistīti faktori. 2020.gada pētījuma rezultāti⁸⁶ liecina, ka indivīda priekšstatī par to, kādas kultūras apakšnozares viņu interesē vai neinteresē, ne vienmēr ļauj prognozēt šī cilvēka attieksmi pret konkrētu kultūras norisi pēc tās pieredzēšanas. Ja kultūras norise ir īpaši spilgta vai citādi veiksmīga, par savu apmeklējumu gandarīti būs arī tie apmeklētāji, kuri par attiecīgo kultūras apakšnozari ir bijuši skeptiski vai vispār nav domājuši. Pētījums liecina, ka Latvijas iedzīvotāji augstu novērtē personalizētas, aizraujošas, stāstos balstītas kultūras norises. Šādas norises aizrauj ne tikai cilvēkus ar lielu interesi par kultūru, bet arī cilvēkus, kuriem šī interese ir vidēja vai arī tās nav vispār. Pētījumā atklājas tendence par atmiņā paliekošām kultūras pieredzēm uzskatīt norises, kurās tiek izmantotas jaunas, agrāk nepieredzētas metodes, mūsdienīgas tehniskās iespējas, kā arī sintezēti vairāki brīvā laika pavadīšanas veidi. Tas nozīmē, ka kultūras piedāvājumu nevar veidot tikai atbilstoši cilvēku priekšstatiem par savām kultūras vajadzībām un izteikto interesi par kultūras apakšnozarēm un kultūras piedāvājuma formām. Personalizētu, iesaistošu, izglītojošu, inovatīvu kultūras piedāvājuma formātu izmantošanai, tostarp „Latvijas skolas somas” programmas ietvaros, ir nozīmīgs potenciāls jaunu auditoriju piesaistei. Līdz ar to ir nepieciešams mērķtiecīgi strādāt pie tā, lai radītu veiksmīgas, vērtīgas kultūras pieredzes dažādās kultūras apakšnozarēs, attīstītu mūsdienu kultūras un laikmetīgās mākslas piedāvājumu un veidotu jaunas, sabiedrības attīstībai aktuālas kultūras piedāvājuma tēmas un kultūras izpausmju formas, tādējādi paplašinot iedzīvotāju izpratni un interesi par daudzveidīgām kultūras norisēm.

2018.gadā veiktais pētījums⁸⁷ liecina, ka liela daļa (77%) kultūras organizāciju jau ir veikušas kādas pārmaiņas savā darbā ar auditoriju. Veiktās pārmaiņas visbiežāk saistītas ar mārketinga aktivitāšu paplašināšanu (29%), biļešu cenu izmaiņām (20%), darbības stratēģijas izmaiņām (16%), darba apjoma palielināšanu (14%) un aktīvāku darbību sociālajos tīklos un internetā (13%).

Eiropas kultūras galvaspilsēta

Viens no efektīvākajiem veidiem, kā stimulēt lielas sabiedrības daļas kultūras piedāvājuma patēriņu, ir organizēt plašas, liela mēroga integrētas kultūras programmas, piemēram, „Rīga 800”, „Latvijas valsts simtgade”, „Eiropas kultūras galvaspilsēta”. Eiropas kultūras galvaspilsēta ir viena no nozīmīgākajām ES iniciatīvām kultūras nozarē, kas saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumu⁸⁸ katru gadu tiek organizēta divās ES valstīs un katru trešo gadu vienā ES kandidātvalstī vai iespējamā kandidātvalstī. Eiropas kultūras galvaspilsētas tituls Latvijas pilsētai pirmo reizi tika piešķirts 2014.gadā

⁸⁶Pētījums par kultūras pieejamību Latvijā. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas20pieejamiba20latvija20-20faktori20un20iespejamie20orisinajumi1.pdf

⁸⁷2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf

⁸⁸Eiropas Parlamenta un Padomes lēmums Nr. 445/2014/ES (2014.gada 16.aprīlis), ar ko izveido Savienības rīcību „Eiropas kultūras galvaspilsētas” no 2020. līdz 2033.gadam un atceļ Lēmumu Nr. 1622/2006/EK. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex:32014D0445>

un par to kļuva Rīga. 2027.gadā par Eiropas kultūras galvaspilsētu atkal kļūs kāda Latvijas pilsēta. Pēc konkursa pirmās kārtas noslēgšanās uz Eiropas kultūras galvaspilsētas organizēšanu 2027.gadā pretendē Daugavpils, Jūrmala, Liepāja un Valmiera.

Iniciatīvas pamatā ir īpaši norises gadam veidota kultūras programma, kas izceļ unikālas kultūras vērtības, jaunas radošas idejas, kā arī Eiropas kultūras daudzveidību, kopīgo kultūras mantojumu, vēsturi un aktuālās tēmas. Iniciatīvas plašais tvērums rada nozīmīgu ietekmi kultūras, ekonomikas un sociālajā jomā, rūpējoties gan par plašu kultūras pieejamību ikvienam, gan iniciatīvas sagatavošanā un norisē iesaistot iedzīvotājus un radot jaunas ilgtspējīgas iespējas īpaši jauniešiem, brīvprātīgajiem, atstumtām un nelabvēlīgā situācijā esošām sabiedrības grupām. Piesaistot lielu starptautisko interesi, Eiropas kultūras galvaspilsētas titula iegūšana sniedz iespējas izstrādāt ilgtspējīgu kultūras nozares attīstības stratēģiju pilsētā un tās apkārtnē, kas vienlaikus labvēlīgi iespaido tūrisma nozari un radošo industriju attīstību⁸⁹. Tādējādi Eiropas kultūras galvaspilsētas statusa iegūšana 2027.gadā kļūs par vienu no nozīmīgākajiem kultūras piedāvājuma attīstības stimuliem pamatnostādņu īstenošanas otrajā posmā, it īpaši reģionālajā kontekstā.

Rezumējot augstāk aprakstīto, kultūras patēriņa veicināšanai ir identificējama virkne uzdevumu, kuru izpilde vērsta gan uz objektīvi pastāvošo kultūras patēriņu ierobežojošo šķēršļu mazināšanu, gan uz auditorijas attīstības pasākumu īstenošanu. Ņemot vērā, ka nav iespējams strikti nošķirt pasākumus, kas vērsti uz kultūras patēriņa šķēršļu samazināšanu (piemēram, ekonomiskie un reģionālie pieejamības šķēršļi ir cieši savā starpā saistīti), un auditorijas attīstības pasākumus (piemēram, jaunu kultūras piedāvājumu jauniešiem ir iespējams un pat nepieciešams veidot tādā veidā, lai tas būtu ekonomiski, reģionāli un fiziski pieejams), šajā rīcības virzienā uzdevumi primāri veidoti atbilstoši mērķauditorijām, kuru kultūras vajadzību apmierināšanai tie paredzēti, un auditorijas paplašināšanas metodēm.

1. rīcības virziens. Kultūras piedāvājuma pieejamība sabiedrībai					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju
1.1.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma	2022.-2027.	KM (LNKC, NKMP, LNA), bibliotēkas,	Pašvaldības, NVO, VARAM, muzeju un	PR1 RR1 RR2

⁸⁹Eiropas kultūras galvaspilsētas: Veiksmes stratēģijas un ilgtermiņa ietekme. Pētījums. Pieejams: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET\(2013\)513985_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET(2013)513985_EN.pdf)

	pieejamību reģionos (NAP2027 [367], [368], [369], [406])		muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	bibliotēku dibinātāji	
1.2.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma pieejamību diasporai (NAP2027 [367], [368], [406])	2022.-2027.	KM	ĀM, NVO	PR1 RR1 RR2
1.3.	Nodrošināt kultūras piedāvājumu bērniem un jauniešiem (NAP2027 [367], [368], [406])	2022.-2027.	KM (VKKF), bibliotēkas, muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	Pašvaldības, NVO, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2
1.4.	Nodrošināt kultūras piedāvājumu mazākumtautībām un ārvalstu pilsoņiem (NAP2027 [367], [368], [406])	2022.-2027.	KM, LNA, bibliotēkas, muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	Pašvaldības, NVO, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2
1.5.	Nodrošināt kultūras piekļūstamību cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (NAP2027 [367], [368], [369])	2022.-2027.	KM, LNERB, LNA, bibliotēkas, muzeji, kultūras centri, kultūras kapitālsabiedrības	Pašvaldības, NVO, LM, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2
1.6.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma pieejamību un piekļūstamību digitālajā vidē	2022.-2027.	KM (LNB, LNERB, LNA, KISC), bibliotēkas, muzeji, kultūras kapitālsabiedrības	VKKF, VARAM, NVO, pašvaldības, muzeju un bibliotēku dibinātāji	PR1 RR1 RR2

	(NAP2027 [317], [367], [368])				
1.7.	Nodrošināt kultūras piedāvājuma popularizāciju (NAP2027 [368])	2022.-2027.	KM (VKKF)	Pašvaldības, NVO, kultūras kapitālsabiedrības	PR1 RR1 RR2

6.2. Sabiedrības līdzdalība kultūras procesos

Kā minēts kultūrpolitikas prioritāšu aprakstā, sabiedrības aktīvai iesaistei kultūras procesos ir tieša korelācija ar kultūras patēriņa aktivitāti, kā arī būtisks pienesums saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības veidošanā. Kopumā Latvijā sabiedriski aktīvi ir 63% iedzīvotāju. 10% Latvijas iedzīvotāju ir iesaistīti amatiermākslā (koris, skatuvisko tautas deju kolektīvs, amatierteātris u.c.) un 28% ir radoši aktīvi (fotografē, filmē, nodarbojas ar amatniecību vai rokdarbiem, glezno, spēlē mūzikas instrumentus u.c.) (jāuzsver, ka šīs grupas savstarpēji var pārklāties). 37% Latvijas iedzīvotāju nepiedalās nekādās aktivitātēs – ne kultūras, ne brīvā laika vai sabiedriskās, kas vērtējams kā salīdzinoši augsts neaktīvo iedzīvotāju īpatsvars⁹⁰.

Līdz ar to šajā rīcības virzienā ir iekļauti uzdevumi, kuru mērķis ir veicināt sabiedrības plašāku un aktīvāku iesaisti kultūras procesos, tostarp rosinot iedzīvotāju iesaisti amatiermākslā, it īpaši Dziesmu un deju svētku kustībā, mākslinieciskās pašizpaušmes aktivitātēs un materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un ilgtspējīgā izmantošanā.

Amatiermāksla

Amatiermāksla ir tradicionālākā sabiedrības līdzdalības kultūras procesos forma, kuras nozīmīgākā – lai arī ne vienīgā – manifestācija ir Dziesmu un deju svētku tradīcijas nodrošināšanā iesaistītie amatiermākslas kolektīvi – kori, deju kopas, vokālie ansambļi, pūtēju orķestri, tautas teātri u.c. Dziesmu un deju svētku tradīcijas nepārtrauktība Latvijā iespējama tikai pateicoties plašai dažādu vecuma grupu iedzīvotāju aktīvai un radošai iesaistei svētku sagatavošanā, norisē un svētku starpposma pasākumos. 2017.gadā veiktā Baltijas valstu iedzīvotāju aptauja par iesaistīšanos Dziesmu un deju svētku kustībā⁹¹ atklāj, ka kādā savas dzīves posmā 54% Latvijas iedzīvotāju ir nodarbojušies ar dejošanu, 43% ar dziedāšanu, 34% ar amatniecību vai rokdarbiem, 24% piedalījušies amatierteātrī, 24% spēlējuši mūzikas instrumentu un 22% darbojušies vizuālās mākslas jomā. Tie iedzīvotāji, kuri pirmsskolas un skolas laikā, kā arī dažādos dzīves posmos

⁹⁰2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams:

https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzidaliba2020181.pdf

⁹¹LKA Zinātniskās pētniecības centrs (2017). Pētījuma ziņojums „Baltijas valstu iedzīvotāju aptauja par Dziesmu un deju svētkiem”. Pieejams:

https://static.lka.edu.lv/media/cms_page_media/152/Iedzivotaju_aptauja_Dziesmu_svetki_2017_5YzpeC1.pdf

iesaistījušies šajās aktivitātēs, aktīvāk iesaistās arī Dziesmu un deju svētku kustībā, kas ir nozīmīgākā un apjomīgākā līdzdalības kultūras procesos prakse Latvijā. Kopumā Dziesmu un deju svētku tradīcijā šobrīd aktīvi (kā dalībnieki vai organizatori) ir iesaistīti 38% Latvijas iedzīvotāju. Kā dalībnieki Dziesmu un deju svētkos jebkad savā mūžā piedalījušies vai gatavojas piedalīties nākamajos svētkos 29% Latvijas iedzīvotāju, visbiežāk kā koru dalībnieki.

No tiem Latvijas iedzīvotājiem, kuri nekad nav piedalījušies Dziesmu un deju svētkos, 37% Latvijas iedzīvotāju atzīst, ka gribētu to darīt, taču viņiem tam nav brīvā laika (24%) vai trūkst laika piedalīties kolektīva ikdienas mēģinājumos (18%). Kā šķēršļus dalībai Dziesmu un deju svētkos Latvijas iedzīvotāji min zemu ienākumu (33%), atbilstošu prasmju un spēju trūkumu (28%) un dzīves vietas atrašanās vietu (18%). Kā ieguvumus no dalības Dziesmu un deju svētkos iedzīvotāji min nostiprinātu kopības sajūtu ar visu Latvijas tautu (43%), spilgtas emocijas, ko nesniedz nekas cits (40%), nostiprinātu nacionālas piederības un piederības savai valstij sajūtu (26%), unikālu pieredzi (15%) un jauniegūtus draugus un paziņas (15%). Lai novērtētu iedzīvotāju uzskatus par Dziesmu un deju svētku lomu, aptaujā tika analizētas vairāku apgalvojumu vidējās vērtības 5 ballu skalā – apgalvojums „Dziesmu un deju svētkos man ir iespēja būt kopā ar savu tautu” tika novērtēts visaugstāk (vidēji 4,2 balles), tam sekoja apgalvojums „Dziesmu un deju svētkos es varu apliecināt savu nacionālo piederību” (vidēji 4 balles), kas ļauj secināt, ka Dziesmu un deju svētkiem ir būtiska loma nacionālās identitātes un piederības izjūtas valstij stiprināšanā.

Lai nodrošinātu iedzīvotāju pastāvīgu iesaisti amatiermākslā, ir jārisina jautājumi, kas saistīti ar amatiermākslas pieejamību un to darbības kvalitāti, tostarp pārskatot valsts līdzfinansējuma apjomu amatiermākslas kolektīvu vadītājiem.

Radošā pašizpaušme

Aizvien izplatītākas, it īpaši jauniešu vidū, kļūst amatiermākslas formas, kas nav saistītas ar Dziesmu un deju svētku tradīciju – piedalīšanās mūsdienu dejas formu kolektīvos, popmūzikas kolektīvos, individuālas radošās pašizpaušmes formas kā fotografēšana u.c. Kultūrpolitikā šīm sabiedrības līdzdalības kultūrā formām līdz šim pievērsts salīdzinoši mazāk uzmanības, neraugoties uz to, ka tajās iesaistīta lielāka sabiedrības daļa kā Dziesmu un deju svētku kustībā. Atsevišķām radošās pašizpaušmes jomām, piemēram, teātra un foto mākslai, ir senas tradīcijas un labas pašorganizēšanās prasmes, kā arī aktīva nevalstisko organizāciju iesaiste un spēcīgs pašvaldību atbalsts, taču to nevar attiecināt uz visām kultūras apakšnozarēm. Līdz ar to ir nepieciešams paplašināt sabiedrības līdzdalības iespējas šajās radošo pašizpaušmju formās, it īpaši pusaudžiem un jauniešiem, kuri vēlas attīstīt savas prasmes mūsdienu kultūras izpaušmēs – piemēram, populārajā mūzikā, laikmetīgajā dejā, teātrī, cirkā un vizuālajā mākslā –, it īpaši ņemot vērā, ka līdzdalībai kultūrā vienlaikus nereti ir arī nozīmīga sociālā ietekme.

Sabiedrības iesaiste nemateriālā un materiālā kultūras mantojuma saglabāšanā

Nepārvērtējama loma sabiedrības līdzdalībai ir nemateriālā kultūras mantojuma jomā, kas aptver tradicionālo amata prasmju, amatniecības un kopienu kultūras savdabības saglabāšanu un attīstīšanu, kā arī Dziesmu un deju svētku tradīciju kā vienu no nemateriālās kultūras vērtībām, kas iekļauta UNESCO Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā⁹². Sabiedrības iesaiste nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un ilgtspējā, tostarp tautas tradīciju un latviskās dzīvesziņas kopšanā, bagātina Latvijas kultūrtelpas reģionālo daudzveidību un attīsta nacionālās, reģionālās un lokālās piederības sajūtu. Tajā nereti sakņojas arī jaunas radošās uzņēmējdarbības iniciatīvas – tūrisma piedāvājums, jauni produkti un pakalpojumi, kas balstīti vietējā nemateriālajā kultūras mantojumā.

Būtiska loma šajā procesā ir pašvaldību kultūras centriem, to sadarbībai ar citām kultūras institūcijām un citām pašvaldības iestādēm. Līdz ar to jau tuvākajā laikā ir jāpabeidz likumprojekta „Kultūras centru likums”⁹³ izstrāde un plašākā kontekstā – kultūras centru lomu un funkciju pārskatīšana, tostarp administratīvi teritoriālās reformas kontekstā. Arī Latviešu vēsturisko zemju likuma⁹⁴ iedzīvināšana nav iedomājama bez aktīvas iedzīvotāju iesaistes kultūras un sabiedriskajos procesos.

Kultūras pieminekļu saglabāšanas jomā būtiska loma to saglabāšanā un izmantošanā ir mantojuma kopienu iesaistei, kas veicina kultūras pieminekļu izmantošanas ilgtspēju. Aktivizējoties apkaime kopienām, aizvien biežāk pilsētvides jautājumi tiek aktualizēti arī kultūras kontekstā, tostarp sabiedrības iesaiste ir kritiski svarīga iniciatīvas „Jaunais Eiropas *Bauhaus*” pasākumu īstenošanā, lai veidotu kvalitatīvu un ilgtspējīgu vidi nākotnē. Tāpat nozīmīga ir sabiedrības iesaiste Nacionālā muzeju krājuma komplektācijā, komunikācijā un izpētē, mērķtiecīgi uzrunājot un iesaistot kopienas. Līdz ar to ir nepieciešams attīstīt jaunas sadarbības formas ar materiālā un nemateriālā mantojuma kopienām un sniegt tām nepieciešamo atbalstu, tostarp attīstot digitālas līdzdalības un koprades iespējas, piemēram, novadpētniecības jomā.

2. rīcības virziens. Sabiedrības līdzdalība kultūras procesos

Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un
-----------	----------	-------------------------	-----------------------	-----------------------------	------------------------------------

⁹²UNESCO Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvais saraksts. Pieejams: <https://latvijasdargumi.unesco.lv/lv/informacija-par-objektu/starptautiski-atziti-objekti/>

⁹³Likumprojekts „Kultūras centru likums”, Nr.1296/Lp12. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/779801874C0276D3C225835200467331?OpenDocument>

⁹⁴Latviešu vēsturisko zemju likums, pieņemts Saeimā 2021.gada 16.jūnijā, spēkā no 2021.gada 1.jūlija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324253-latviesu-vesturisko-zemju-likums>

					rezultatīvo rādītāju
2.1.	Veicināt sabiedrības iesaisti amatiermākslā (NAP2027 [367], [370], [406])	2022.-2027.	KM (LNKC), kultūras centri	Pašvaldības, NVO	PR2 RR4
2.2.	Veicināt sabiedrības radošo pašizpaušmi (NAP2027 [367], [371])	2022.-2027.	KM (LNKC)	Pašvaldības, NVO	PR2 RR3
2.3.	Veicināt sabiedrības iesaisti materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā un ilgtspējā (NAP2027 [370])	2022.-2027.	KM (LNKC, NKMP, LNA) muzeji	Pašvaldības, NVO, UNESCO LNK	PR2 RR3

6.3. Kultūras mantojuma ilgtspēja

Kultūras mantojums – kultūras pieminekļi, mantojuma vienības, ko glabā t.s. „atmiņas institūcijas” (bibliotēkas, arhīvi un muzeji), nemateriālais kultūras mantojums, kā arī plašākā izpratnē latviskās tradīcijas un dzīvesziņa – ir Latvijas kultūras pamats, kas veido mūsdienu Latvijas kultūras identitāti. No iepriekšējām paaudzēm saņemtajam kultūras mantojumam piemīt gan pašvērtība, kuras saglabāšana nākamajām paaudzēm ir valsts uzdevums, gan potenciāls tā izmantošanai kā jauna kultūras piedāvājuma veidošanai, tā izmantošanai saimnieciskajā darbībā un reģionu attīstībā.

Šajā rīcības virzienā ir iekļauti uzdevumi, kas vērsti uz kultūras pieminekļu kā autentisku kultūrvides elementu saglabāšanu un to potenciāla izmantošanu, „atmiņas institūciju” darbības nodrošināšanu un attīstību un nemateriālā mantojuma vērtību saglabāšanu un popularizēšanu, īpašu uzmanību pievēršot Dziesmu un deju svētku tradīcijas kā UNESCO Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā iekļautas vērtības ilgtspējai.

Kultūras pieminekļu saglabāšana un potenciāla izmantošana

Kultūras pieminekļiem piemīt būtisks, bieži vien neizmantots potenciāls gan reģionālajai attīstībai un tūrismam, gan kopienu dzīves kvalitātes uzlabošanai, gan pētniecībai un izglītībai, gan nacionālās, reģionālās un lokālās identitātes

stiprināšanai. Līdz ar to pamatnostādnes paredz virkni pasākumu, ar kuru palīdzību plānots sekmēt gan kultūras mantojuma saglabāšanu nākotnes paaudzēm, gan kultūras mantojuma potenciāla atraisīšanu. Atsevišķi pasākumi vērsti uz kultūras mantojuma nelikumīgas aprites ierobežošanu globalizācijas un starptautiskās vides izaicinājumu kontekstā. Piesaistot Eiropas Savienības līdzekļus ieguldījumiem, kuru mērķis ir sekmēt kultūras pieminekļu atjaunošanu un līdz ar to arī reģionu sociāli ekonomiskā potenciāla stiprināšanu, jātiecas uz to, lai veiktie darbi atbilstu ICOMOS izstrādātajiem kvalitātes principiem. Sakrālā mantojuma saglabāšanas finansēšanas programmai ir jānodrošina prognozējama finansējuma pēctecība. Nepieciešams attīstīt atbalsta instrumentus uzņēmējdarbības projektiem, kuru mērķis ir palīdzēt kultūras pieminekļu īpašniekiem atjaunot kultūras pieminekļus un attīstīt tajos jaunus pakalpojumus (piemēram, muižu atjaunošana, ierīkojot viesnīcas vai telpas kultūras un sadzīves pasākumiem).

Nākamajos gados būtiski ir noslēgt kultūras pieminekļu aizsardzības sistēmas pārveidi, izveidojot trīs aizsardzības līmeņu sistēmu (vietējas nozīmes, reģionālas nozīmes un valsts nozīmes kultūras pieminekļi), pārskatīt valsts atbildību par nozīmīgāko kultūrvēstures liecību uzturēšanu un izmantošanu, turpināt kultūras pieminekļu digitalizācijas procesu, turpināt palīdzēt kultūras pieminekļu saimniekiem un lietotājiem kvalitatīvi saglabāt to rīcībā esošās vērtības, kā arī novērst kultūrvēsturisko vērtību degradējošas aktivitātes un veicināt sabiedrības izpratni par Latvijas kultūrvēsturiskās vides nozīmi. Svarīgi novērtēt Latvijas kultūras mantojumu kā pasaules kultūras mantojuma daļu, stiprinot Latvijas vērtību reprezentāciju UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā un programmas „Pasaules atmiņa” starptautiskajā reģistrā, lai veicinātu šo vērtību aizsardzību un Latvijas tēla atpazīstamību.

Nemateriālā kultūras mantojuma vērtību saglabāšana un popularizēšana

Pēc Nemateriālā kultūras mantojuma likuma pieņemšanas 2016.gadā un Nacionālā nemateriālā kultūras mantojuma saraksta izveides gadu vēlāk nemateriālais kultūras mantojums Latvijā ir ieņēmis līdztiesīgu vietu blakus citiem kultūras mantojuma veidiem, nostiprinoties sabiedrības izpratnei par tā nozīmi un vērtību, un aktīvi iesaistoties šo vērtību kopšanā un popularizēšanā. Šobrīd Nacionālajā nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā iekļautas 24 vērtības, tostarp Dziesmu un deju svētku tradīcija, kā arī vairākas kultūrtelpas – suitu kultūrtelpa, lībiešu kultūrtelpa, Rucavas tradicionālā kultūrtelpa un Upītes kultūrtelpa. Domājams, ka līdz ar Latviešu vēsturisko zemju likuma⁹⁵ pieņemšanu sabiedrības izpratne par t.s. „mazo” kultūrtelpu lomu Latvijas kultūrtelpā kļūs vēl plašāka, tādējādi stimulējot arī citu nemateriālā kultūras mantojuma vērtību apzināšanu, iekļaušanu Nacionālajā nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā, kopšanu un popularizēšanu. Nozīmīga loma šī uzdevuma izpildē būs „Kultūrvēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plānam”, kuru paredzēts

⁹⁵Latviešu vēsturisko zemju likums, pieņemts Saeimā 2021.gada 16.jūnijā, spēkā no 2021.gada 1.jūlija. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/324253-latviesu-vesturisko-zemju-likums>

izstrādāt līdz 2022.gada 1.jūlijam un kas var dot nozīmīgu impulsu kultūrtelpu attīstībai un tām raksturīgo nemateriālā kultūras mantojuma vērtību saglabāšanai un popularizēšanai.

Dziesmu un deju svētku tradīcijas stiprināšana

Dziesmu un deju svētku tradīcija kā UNESCO Reprezentatīvajā cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā iekļauta pasaules nozīmes nemateriālā kultūras mantojuma vērtība ir unikāls Latvijas kultūras mantojums, kas cauri gadiem ir kalpojis kā latviešu kultūrtelpas stūrakmens un latviskās identitātes viens no būtiskākajiem elementiem. Dziesmu un deju svētku tradīcija 2023.gadā svinēs savu 150.gadadienu, līdz ar to 2023.gada Dziesmu un deju svētki būs viens no svarīgākajiem nacionālas nozīmes kultūras notikumiem pamatnostādņu darbības periodā. Tradīcijas noturībā būtiska loma ir sabiedrības aktīvai iesaistei amatiermākslas kustībā, savukārt tradīcijas kvalitātes nodrošināšanai ir nepieciešama saskaņota valsts un pašvaldību, galvenokārt pašvaldību kultūras centru, kuros darbojas 90% Dziesmu un deju svētku tradīcijā iesaistīto amatiermākslas kolektīvu, saskaņota rīcība, lai nodrošinātu kolektīvus ar to darbībai nepieciešamajiem resursiem, tostarp stiprinātu kolektīvu vadītāju un speciālistu kapacitāti un veiktu nepieciešamos ieguldījumus kolektīvu materiāli tehniskajā bāzē. Tradīcijas vitalitātei būtiska ir arī mākslinieciskā jaunrade, kas papildina amatiermākslas kolektīvu repertuāru ar augstvērtīgiem jaundarbiem. Vienlaikus jāuzsver, ka Dziesmu un deju svētki pasākumi, kas reizi piecos gados vieno visu Latvijas sabiedrību, ir tikai aisberga redzamā daļa – tradīcijas ilgtspējai svarīgākais ir ikdienas darbs, tostarp lokālie un reģionālie starpsvētku pasākumi, kuru norisei nepieciešams pienācīgs atbalsts.

Ievērojams skaits Dziesmu un deju svētku tradīcijā iesaistītu amatiermākslas kolektīvu darbojas arī ārpus Latvijas, lielākā daļa (72%) šo kolektīvu nav saistītas ar diasporas skolām, biedrībām vai citām sabiedriskām organizācijām. Kopumā Dziesmu un deju svētku kustībā ārpus Latvijas saskaņā ar 2014.gada aptaujas datiem piedalījās 2% respondentu⁹⁶. Dziesmu un deju svētku tradīcijā iekļaujas arī mazākumtautību amatiermākslas kolektīvi, kuru līdzdalība Dziesmu un deju svētku procesā veicināta Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018.gadam īstenošanas periodā⁹⁷, tostarp kopš 2016. gada tiek organizēts Latvijas mazākumtautību festivāls. Dziesmu un deju svētku tradīcijas ilgtspējas nodrošināšanai ir nepieciešams arī turpmāk sniegt un iespēju robežās paplašināt atbalstu gan diasporas, gan mazākumtautību amatiermākslas kolektīviem, kas iesaistās Dziesmu un deju svētku procesā.

⁹⁶2018.gada Kultūras patēriņa pētījums. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/lka20zpc_kulturas20paterins20un20lidzdaliba2020181.pdf

⁹⁷ Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņem 2012.–2018.gadam. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/238195-par-nacionalas-identitates-pilsoniskas-sabiedribas-un-integracijas-politikas-pamatnostadnem-2012-2018-gadam>

Kultūras mantojuma institūciju krājumi un pakalpojumi

Nozīmīgu pienesumu kultūras mantojuma saglabāšanā un komunikācijā sabiedrībai sniedz t.s. „atmiņas institūcijas” – arhīvi, bibliotēkas un muzeji, kuri gan uzkrāj kultūras mantojuma vērtības, gan veic to izpēti un popularizāciju, veidojot daudzveidīgus, kultūras mantojumā balstītus pakalpojumus un iniciatīvas, kas veicina ne vien konkrētu kultūras mantojuma elementu saglabāšanu, bet arī ar mūsdienīgas interpretācijas un komunikācijas palīdzību rada rīkus un pieejas vides, ekonomisko un sociālās iekļaušanas izaicinājumu risināšanā.

Katrai no šīm nozarēm pamatnostādņu darbības periodā ir risināmi nozīmīgi uzdevumi, kas saistīti gan ar krājuma veidošanu, tostarp aizvien pieaugušo digitālo materiālu ienākšanu krājumos, gan pakalpojumu attīstību. Risināmo jautājumu vidū ir nozaru IKT pamatdarbības sistēmu attīstība, krājumu digitalizācijas turpināšana un digitālo materiālu ilgtermiņa saglabāšana, kā arī digitālo pakalpojumu attīstība. Krājumu komunikācijas jomā nepieciešams attīstīt mantojuma institūciju piedāvājumu sabiedrībai, gan veidojot jaunas ekspozīcijas, izstādes un izglītojošas programmas, gan meklējot sabiedrības aktuālas tēmas un komunikācijas formas, tostarp aktualizējot latviešu valodas, tai skaitā rakstītā vārda, nozīmi Latvijas kultūras vēsturē un tās ilgtspējas nodrošināšanā.

3. rīcības virziens. Kultūras mantojuma ilgtspēja					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju
3.1.	Nodrošināt kultūras pieminekļu saglabāšanu, atjaunošanu un ilgtspējīgu izmantošanu (NAP2027 [369], [370])	2022.-2027.	KM (NKMP)	Pašvaldības, FM (VNĪ)	PR3 RR11
3.2.	Nodrošināt nemateriālā kultūras mantojuma vērtību saglabāšanu un popularizāciju	2022.-2027.	KM (LNKC)	Pašvaldības, NVO, UNESCO LNK	PR3 RR7

	(NAP2027 [370])				
3.3.	Stiprināt Dziesmu un deju svētku tradīciju (NAP2027 [367], [370], [406])	2022.-2027.	KM (LNKC)	Pašvaldības, NVO	PR3 RR4
3.4.	Nodrošināt kultūras mantojuma institūciju darbu un to pakalpojumu attīstību (NAP2027 [369], [370])	2022.-2027.	KM (LNB, LNA, muzeji)	Pašvaldības, VM	PR3 RR5 RR6

6.4. Kultūras un radošo nozaru attīstība

Lai kultūras un radošās nozares varētu īstenot pārējos rīcības virzienos izvirzītos uzdevumus, tām ir nepieciešams nodrošinājums to ilgtspējīgai darbībai, tostarp kvalitatīva fiziskā infrastruktūra – ēkas un materiāli tehniskā bāze – un kvalificēti darbinieki.

Jāņem vērā, ka kultūras piedāvājuma veidošanā ir iesaistītas gan valsts un pašvaldību iestādes un kapitālsabiedrības, gan nevalstiskās organizācijas, gan uzņēmumi un pašnodarbinātas radošās personas, ar atšķirīgām vajadzībām to ilgtspējīgas darbības nodrošināšanai. Katrai kultūras apakšnozarei ir atšķirīga kultūras piedāvājuma veidošanas specifika, kas nosaka atšķirīgas prasības attiecībā uz nepieciešamo materiāltechnisko nodrošinājumu, personāla kvalifikāciju un atalgojumu. Taču, neraugoties uz nozaru atšķirībām, ikviena kultūras pakalpojuma kvalitāte ir tieši atkarīga no finanšu līdzekļu apjoma, kas ieguldīti tā izveidē, materiāltechniskā nodrošinājuma, ar kura palīdzību tas tapis, un piesaistītā personāla prasmēm, zināšanām, enerģijas un talanta.

Kultūras organizāciju darbība kultūras mērķu sasniegšanā nereti vienlaikus ir saistīta ar saimniecisko darbību. Lai gan atsevišķās kultūras apakšnozarēs kultūras pakalpojumi pilnībā vai lielā mērā tiek finansēti no valsts un pašvaldību dotācijām, tādējādi nodrošinot to ekonomisko pieejamību sabiedrībai, daudzās kultūras apakšnozarēs kultūras pakalpojumu saņēmējiem – kultūras norišu apmeklētājiem – būtiska pakalpojumu izveides un sniegšanas izmaksu daļa ir jāsedz pašiem, tādējādi šie pakalpojumi ekonomiski ir mazāk pieejami. Līdz ar to daudzām kultūras pakalpojumu sniegšanā iesaistītajām kultūras organizācijām, kā arī radošajām personām, ir nepieciešams nodrošināt saimnieciskās darbības veikšanas, kā arī privātā finansējuma piesaistes iespējas,

kas ļauj tām veidot un sniegt kvalitatīvus kultūras pakalpojumus, sekmīgi darbojoties tirgus ekonomikas apstākļos.

Kultūras un radošās nozares kultūras pakalpojumus sniedz arī ārpus Latvijas robežām, vienlaikus gan veidojot Latvijas tēlu pasaulē, gan eksportējot kultūras pakalpojumus. Līdz ar to kā atsevišķs uzdevums šajā rīcības virzienā noteikta Latvijas kultūras produktu un pakalpojumu starptautiskās konkurētspējas paaugstināšana un eksportspējas atbalsta pasākumi.

Kultūras infrastruktūra

Lai arī kultūras infrastruktūras izveidē un uzlabošanā pēdējos gados, piesaistot kā Eiropas Savienības līdzekļus⁹⁸, tā valsts un pašvaldību finansējumu, ir īstenota virkne nozīmīgu projektu – renovēts Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, Daugavas stadions un Mežaparka estrāde, uzbūvēts muzeju krātuvju komplekss Pulka ielā u.c. –, daudzi kultūras infrastruktūras objekti vēl gaida risinājumu. Nozīmīgākie projekti, kuru īstenošana ir nākamo gadu prioritāte, ir nacionālā akustiskā koncertzāle un laikmetīgās mākslas muzejs. Kultūras mantojuma jomā galvenā prioritāte ir Latvijas Nacionālā arhīva infrastruktūra, kura uzlabošanas programmu MK ir saskaņojis, apstiprinot konceptuālo ziņojumu „Par Latvijas Nacionālā arhīva ēku kritisko stāvokli un turpmāko rīcību”⁹⁹. Kultūrizglītības sektorā ir svarīgi īstenot infrastruktūras projektus, kuri uzsākti jau iepriekšējos plānošanas periodos, un kuri ir vērsti uz izcilību attīstību mākslinieciskajā jaunradē, kultūras kapitāla attīstību un saglabāšanu, inovāciju veicināšanu, atbilstoši kultūras nozares un radošo industriju vajadzībām¹⁰⁰.

Šobrīd uz pabeigšanu gaida virkne uzsāktu nacionālas nozīmes kultūras organizāciju un kultūrizglītības iestāžu infrastruktūras celtniecības vai renovācijas projektu, tostarp Dziesmu svētku estrādes Mežaparkā trešā kārtā, Tabakas fabrikas kvartāls (LKA un radošo industriju inkubatora infrastruktūra), Rīgas Cirka, Jaunā Rīgas teātra, Dailes teātra, Valmieras drāmas teātra un Latvijas Leļļu teātra, Latvijas Nacionālās operas un baleta, izstāžu zāles „Arsenāls”, profesionālās izglītības kompetences centra „Nacionālā Mākslu vidusskola” un LMA jauno telpu Kronvalda bulvārī 4 renovācijas projekti. Atsevišķu kultūras infrastruktūras projektu īstenošanai 2021.gadā ir piesaistīti 22,5 milj. *euro* no finansējuma augstas gatavības projektiem, kas saistīti ar Covid-19 krīzes

⁹⁸ES fondu 2014.-2020.gada plānošanas perioda darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 5.5.1.specifiskā atbalsta mērķis „Saglabāt, aizsargāt un attīstīt nozīmīgu kultūras un dabas mantojumu, kā arī attīstīt ar to saistītos pakalpojumus” un 5.6.1. specifiskā atbalsta mērķis „Veicināt Rīgas pilsētas revitalizāciju, nodrošinot teritorijas efektīvu sociālekonomisko izmantošanu”

⁹⁹Konceptuālais ziņojums „Par Latvijas Nacionālā arhīva ēku kritisko stāvokli un turpmāko rīcību”, apstiprināts ar MK 2020.gada 4.decembra rīkojumu Nr.737. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319265-par-konceptualo-zinojumu-par-latvijas-nacionala-arhiva-eku-kritisko-stavokli-un-turpmako-ricibu>

¹⁰⁰SIA „CSE COE” (2020). „Eiropas Savienības fondu ieguldījumu ietekmes efektivitātes izvērtējums kultūrizglītības sektorā Kultūras ministrijas un Izglītības un zinātnes ministrijas finansētajās profesionālās vidējās izglītības iestādēs un Kultūras ministrijas finansētajās augstākās izglītības iestādēs”. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/6284/download>.

pārvarēšanu un ekonomikas atlabšanu¹⁰¹. Indikatīvi 23,956 milj. *euro* no Atveseļošanās fonda piešķiruma Latvijai¹⁰² Energoefektivitātes uzlabošanas programmas ietvaros paredzēts ieguldīt valsts īpašumā esošo ēku ar kultūras funkciju energoefektivitātes uzlabošanai, paredzot iespēju atbalstu piešķirt arī valstij piederošām vēsturiski vērtīgām ēkām. Citu kultūras infrastruktūras projektu īstenošana plānota ES daudzgadu budžeta, galvenokārt 5.1.1. specifiskā atbalsta mērķa „Vietējās teritorijas integrētās sociālās, ekonomiskās un vides attīstības un kultūras mantojuma, tūrisma un drošības veicināšana pilsētu funkcionālajās teritorijās”¹⁰³, īstenošanas ietvaros. Ņemot vērā būtisko plānoto investīciju apjomu un kultūras infrastruktūras kritisko lomu augstvērtīga kultūras piedāvājuma sniegšanā, kultūras infrastruktūras uzlabošana iekļauta kā atsevišķs uzdevums kultūras un radošo nozaru darbības stiprināšanai.

Materiāltehniskais aprīkojums

Ne mazāka nozīme kā piemērotām telpām kultūras un kultūrizglītības procesu īstenošanā ir kvalitatīvam materiāltehniskajam nodrošinājumam: skatuves mākslas nav iedomājamas bez moderna skatuves un audiovizuālā aprīkojuma, koncertorganizācijas (un mūzikas izglītības iestādes) – bez kvalitatīviem mūzikas instrumentiem. Kultūras mantojuma nozaru institūciju funkciju izpildei nepieciešams piemērots tehnoloģiskais aprīkojums mantojuma vērtību drošai ilglaicīgai saglabāšanai, tostarp digitalizācijai un restaurācijai. Savukārt no informācijas tehnoloģijām ir atkarīga visu kultūras un radošo nozaru pilnvērtīga darbība, it īpaši attīstot kultūras piedāvājumu digitālajā vidē, no kā izriet nepieciešamība veikt investīcijas gan IKT infrastruktūrā, gan nozaru darbības nodrošināšanai nepieciešamajās pamatdarbības sistēmās un atbalsta sistēmās. Tāpēc šī rīcības virziena ietvaros izvirzīts uzdevums stiprināt kultūras organizāciju un kultūrizglītības iestāžu kapacitāti, veicot nepieciešamās investīcijas to materiāltehniskajā aprīkojumā, tādējādi uzlabojot sniegto kultūras pakalpojumu kvalitāti un konkurētspēju, tostarp digitālajā vidē.

Kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto atalgojums

KM pēdējos gados ir panākusi būtisku atalgojuma pieaugumu valsts pārvaldībā esošo kultūras iestāžu un kapitālsabiedrību darbiniekiem, taču tas vēl joprojām atpaliek no vidējā atalgojuma publiskajā sektorā. Līdz ar to KM ir iecerējusi turpināt pakāpeniski palielināt valsts sektora kultūras organizācijās nodarbināto atalgojumu. Vienlaikus ilgstoši neatrisināts ir jautājums par pašvaldību kultūras iestāžu darbinieku atalgojumu – ne visas pašvaldības ir spējušas sekot valsts sektora iniciatīvai kultūras organizāciju darbinieku

¹⁰¹Informatīvais ziņojums „Par augstas gatavības projektiem, kas saistīti ar Covid-19 krīzes pārvarēšanu un ekonomikas atlabšanu” (apstiprināts MK 2021.gada 18.marta sēdē, protokols Nr. 28, 42.§). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40499551&mode=mk&date=2021-03-18>

¹⁰²Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāns (apstiprināts ar MK 2021.gada 28.aprīļa rīkojumu Nr.292). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/322858-par-latvijas-atveselosanas-un-noturibas-mehanismu-planu>

¹⁰³Darbības programma Latvijai 2021.–2027.gadam (projekts). Pieejama: https://www.esfondi.lv/upload/Planosana/fmprog_29042021_dp-3.docx

atalgojuma paaugstināšanā un vienādas kvalifikācijas speciālistu atalgojums dažādās pašvaldībās, tostarp pašvaldību muzejos, bibliotēkās un kultūra centros, var būtiski atšķirties, kopumā atpaliekot no vidējā atalgojuma publiskajā sektorā. Šī jautājuma turpmākā risināšanā gan pozitīva, gan negatīva ietekme var būt administratīvi teritoriālās reformas īstenošanai. Sadarbībā ar IZM jāturpina ieviest pedagoģu un pasniedzēju atalgojuma pieauguma modeli, kā arī īstenojot plānoto skolotāju slodzes aprēķina reformu, lai kultūrizglītības sistēmā strādājošajiem nodrošinātu konkurētspējīgu atalgojumu un taisnīgus atalgojuma aprēķina nosacījumus, salīdzinot ar citās izglītības iestādēs strādājošajiem.

Covid-19 infekcijas izraisītā krīze kultūras un radošajās nozarēs, kas smagi ietekmēja kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto ienākumus, kā arī diskusijas ar kultūras un radošo nozaru pārstāvjiem par 2020.gadā veiktajām izmaiņām iedzīvotāju ienākumu nodokļu un sociālās apdrošināšanas likumdošanā, asi izgaismoja radošo personu, kuras veic saimniecisko darbību kā pašnodarbinātas personas vai mikrouzņēmuma nodokļa maksātāji, vai arī saņem autoratlīdzību, ieņēmumu gūšanas problemātiku, tostarp vājo sociālo aizsargātību. Nodokļu jomas normatīvā regulējuma izmaiņu reālā ietekme uz kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto ieņēmumiem būs redzama tikai 2022.gadā, taču, neraugoties uz to, ir jāturpina meklēt ilgtspējīgus strukturālus risinājumus kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto atalgojuma konkurētspējas un sociālās aizsargātības nodrošināšanai, dodot radošajām personām iespējas gūt ieņēmumus no radošās darbības un nodrošināt sev cilvēka cienīgus dzīves apstākļus, lai celtu kultūras un radošo nozaru profesiju prestižu un līdz ar to arī kultūrizglītības prestižu, tādējādi ļaujot piesaistīt kultūras nozarei jaunus talantus. Vienlaikus īpaša uzmanība pievēršama atalgojuma atšķirībām kultūras un radošajās nozarēs starp dzimumiem, ņemot vērā, ka CSP dati par 2020.gada 1.ceturksni mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu sektorā uzrāda 18,8% atšķirību sievietes un vīriešu darba samaksā.

Ņemot vērā, ka būtisku radošo personu ienākumu daļu veido ienākumi no intelektuālā īpašuma, turpmākajos gados ir nepieciešams turpināt pilnveidot normatīvo regulējumu autortiesību jomā, tostarp pārņemot ES direktīvu 2019/790 par autortiesībām un blakustiesībām digitālajā vienotajā tirgū¹⁰⁴. Nepieciešams turpināt pilnveidot sabiedrības izpratni par autortiesību jautājumiem, tostarp īstenojot izglītojošus pasākumus un integrējot intelektuālā īpašuma jautājumus vispārējās izglītības saturā, kā arī turpināt pašu autoru izglītošanu par intelektuālā īpašuma tiesību pielietojumu savu tiesību aizsardzībā, ņemot vērā to, ka jaunākie pētījumi¹⁰⁵ liecina, ka pašiem intelektuālā īpašuma radītājiem vēl joprojām trūkst zināšanu par intelektuālā īpašuma aizsardzības nodrošināšanas procesiem, lai aizsargātu savus ieguldījumus pētniecībā un attīstībā un palielinātu izaugsmes

¹⁰⁴Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/790 (2019.gada 17.aprīlis) par autortiesībām un blakustiesībām digitālajā vienotajā tirgū un ar ko groza Direktīvas 96/9/EK un 2001/29/EK. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0790>

¹⁰⁵Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai MVU stratēģija ilgtspējīgai un digitālai Eiropai. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0103&from=EN>

kapitālu. Atbilstoši Tiesībaizsardzības iestāžu kriminālizlūkošanas analītiskajam ziņojumam par 2020.gadu Latvijā autortiesību un blakustiesību pārkāpumu skaits joprojām ir saglabājies praktiski nemainīgs, līdz ar to nepieciešams turpināt aktīvi vērsties pret autortiesību pārkāpumiem, tādējādi nodrošinot, ka darbu autori saņem taisnīgu atlīdzību par savu darbu izmantošanu.

Kultūras informācijas aprīte

Kultūras un radošo nozaru kvalitatīvo attīstību būtiski stimulē refleksija par kultūras un radošajās nozarēs notiekošajiem procesiem un kvalitatīva kultūras norišu kritika. Savukārt kultūras patēriņa stimulēšanā liela loma ir sabiedrības informēšanā par kultūras aktualitātēm. No šiem apsvērumiem izriet nepieciešamība gan stiprināt specializēto profesionālo kultūras un radošo nozaru mediju kapacitāti, tostarp izvērtējot iespējas atbalstīt jaunu kultūras mediju veidošanos tajās kultūras apakšnozarēs, kurās tādu šobrīd nav, lai sniegtu kvalitatīvu stimulu kultūras un radošo nozaru attīstībai, gan paplašināt augstvērtīgas un visas kultūras apakšnozares aptverošas informācijas pieejamību plašai sabiedrībai, tostarp izvērtējot iespējas plašāk iekļaut kultūras saturu sabiedriskajā pasūtījumā. Vienlaikus jāuzsver, ka mediji, it īpaši sabiedriskie mediji, kā arī to digitālās platformas, ir nozīmīgi kultūras piedāvājuma radītāji, kultūras satura un kultūras notikumu plašākas pieejamības nodrošinātāji, laikmeta liecību iemūžinātāji un būtiski sadarbības partneri daudzām radošajām nozarēm.

Nevalstisko organizāciju darbība

Pēdējā laikā daudzās kultūras apakšnozarēs nevalstiskās organizācijas ir kļuvušas par nozīmīgiem spēlētājiem, gan darbojoties kā kultūras norišu veidotāji, gan kā kultūras apakšnozaru interešu aizstāvības organizācijas. Virknē kultūras apakšnozaru, piemēram, laikmetīgajā vizuālajā mākslā un dejā, kā arī dažādās starpdisciplinārās iniciatīvās un kultūras festivālu organizēšanā, tieši NVO sektors, nepastāvot valsts kultūras organizācijām šajās apakšnozarēs, veido centrālo asi. Nozīmīga loma ir NVO, kas darbojas nemateriālā kultūras mantojuma jomā. NVO bieži vien darbojas kā jaunu ideju ģeneratori un inovāciju laboratorijas, kas aprobē jaunas pieejas un jaunus norišu formātus, kā arī aktualizē sociāli nozīmīgas tēmas. Unikāla NVO niša ir tādu kultūras iniciatīvu attīstība, kas ļauj uzrunāt nozīmīgus kultūrpolitikas mērķauditorijas segmentus (skolēni, mazākumtautības, diaspora, sociāli atstumtas grupas, seniori) un nodrošināt to integrāciju kultūras procesos. Savukārt interešu aizstāvības NVO ir svarīgi KM partneri kultūrpolitikas veidošanā un īstenošanā, tostarp īpaši nozīmīga loma ir Latvijas Radošo savienību padomei, kurai piešķirta formāla loma radošo personu atbalsta programmas īstenošanā. Kultūras un radošo nozaru NVO ir iespēja pretendēt uz VKKF finansējumu to pamatdarbības nodrošināšanai. KM vairākām NVO ir deleģējusi atsevišķu valsts funkciju izpildi. Taču kopumā valsts atbalsts NVO sektoram šobrīd nevar tikt raksturots kā sistemātisks un pietiekams.

Saskaņā ar 2018.gadā KM veikto pētījumu¹⁰⁶ no visām šobrīd Latvijā reģistrētajām NVO (2018.gadā 23 008) kultūras un radošajām nozarēm atbilst 3397 nevalstiskās organizācijas. Vienlaikus pētījumā secināts, ka 38% kultūras un radošo nozaru NVO, kas iesniegušas gada pārskatu, 2017.gada laikā nav piesaistījušas finansējumu vai veikušas kādas aktivitātes, savukārt 27% NVO nav ne darbinieku, ne ieņēmumu, līdz ar to ceturtā daļa NVO nav uzskatāmas par aktīvām. Kultūras un radošo nozaru NVO darbinieku skaits veido 25% no kopējā nevalstiskā sektora darbinieku skaita, kas liecina, ka sektorā nodarbināts proporcionāli liels darbinieku skaits. Kopējā ieņēmumu summa visām 3397 kultūras un radošo nozaru NVO 2017.gadā veidoja 74,6 miljonus eiro jeb 17% no kopējiem NVO sektora ieņēmumiem, tomēr tikai 5% kultūras un radošo nozaru NVO ieņēmumi pārsniedz 100 001 *euro*, kas norāda, ka tikai neliels skaits kultūras un radošo nozaru NVO spēj piesaistīt vērā ņemamu finansējumu organizācijas mērķu sasniegšanai.

Līdz ar to, lai stiprinātu kultūras un radošo nozaru NVO sektoru, ir nepieciešami piemēroti atbalsta instrumenti, kas nodrošinātu nozīmīgāko NVO ilgtspēju, dodot garantijas ilgtermiņa attīstībai. Kā kritiskākais atbalsta elements NVO atbalstam vērtējams ieguldījums NVO darbiniekos, ņemot vērā, ka daudzām NVO tieši algota darbaspēka trūkums (vismaz viena algota cilvēka esamība organizācijā) neļauj kvalitatīvāk attīstīt to darbību, liekot NVO meklēt īstermiņa risinājumus darbinieku algošanai projektu ietvaros, kas pēc būtības nozīmē, ka katrs īstenotais projekts vienlaikus tiek izmantots arī nākotnes projektu priekšfinansēšanai. Tāpat nepieciešams turpināt diskusiju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem NVO sektorā un plašākām ziedojumu piesaistes iespējām, kā arī izvērtēt NVO iesaistes praksi valsts pārvaldes uzdevumu deleģējuma un līdzdalības līgumu īstenošanā, kas ir viena no kultūrpolitikas īstenošanas decentralizācijas metodēm.

Kultūras eksportspēja un starptautiskā sadarbība

Lai arī kultūras piedāvājuma galvenā mērķauditorija ir Latvijas pilsoņi un iedzīvotāji, kultūras piedāvājumam piemīt arī nozīmīga starptautiskā dimensija. Padarot nacionālo kultūru atpazīstamāku starptautiskā mērogā, tiek veidots gan ekonomiskais ieguvums, gan sniegts pienesums Latvijas tēla veidošanā starptautiskajā vidē un kultūras diplomātijas attīstībā. Atsevišķām kultūras apakšnozarēm, kurās valodai kā izteiksmes līdzeklim ir mazāka loma, it īpaši mūzikai, vizuālajai mākslai un kino, kā arī dizainam un arhitektūrai, piemīt augsts eksportspējas potenciāls, ko spilgti apliecina, piemēram, Latvijas akadēmiskās mūzikas un kino nozares starptautiskie panākumi. Pēdējos gados ievērojams progress sasniegts arī citu kultūras apakšnozaru, piemēram, literatūras, starptautiskās konkurētspējas paaugstināšanā. Citās jomās, piemēram, teātra un dejas nozarēs, starptautiskās konkurētspējas potenciāls līdz šim izmantots mazāk. Savukārt kultūras mantojuma nozarēm piemīt būtisks tūrisma piesaistes

¹⁰⁶LKA (2018). Pētījums par kultūras jomas nevalstisko organizāciju sociāli ekonomisko ietekmi. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/kultura_timekli/petijumi/ZIN%CC%A7OJUMS_NVO_final.pdf

potenciāls un atsevišķi kultūras mantojuma objekti jau šobrīd ir starp populārākajām apskates vietām Latvijā. Līdz ar to mērķtiecīgi risināmi gan jautājumi par Latvijas kultūras produktu un pakalpojumu starptautiskās konkurētspējas atbalstu, tostarp atbalstot Latvijas kultūras organizāciju un institūciju dalību starptautiskos kultūras forumos, gan Latvijas kultūras resursu izmantošanu tūrisma piedāvājuma attīstībai.

Līdzās kultūras eksportspējai nozīmīga ir izpratnes stiprināšana par Latvijas kultūru kā vēsturiski veidojušos Eiropas kultūras daļu, kultūras nozares darbinieku profesionalitātes stiprināšana starptautiskos sadarbības formātos un kultūras institūciju kapacitātes celšana, iesaistoties starptautisku organizāciju darbā. Ņemot vērā, ka kultūras attīstība noris arī mijiedarbībā ar starptautisko vidi, ir veicināmas starpvalstu kultūras apmaiņas, kultūras darbinieku un organizāciju mobilitātes, kopražojumu un sadarbības projektu iniciatīvas Baltijas, Ziemeļvalstu, Eiropas un pasaules mērogā, tostarp īstenojot noslēgto starpvalstu līgumu par sadarbību kultūras jomā izpildi un izvērtējot iespēju paplašināt to valstu loku, ar kurām noslēgti sadarbības līgumi. Vienlaikus attīstāma un stiprināma Latvijas sadarbība ar UNESCO, tostarp sniedzot nepieciešamo atbalstu Latvijas virzītajām nominācijām UNESCO Pasaules mantojuma sarakstam un UNESCO Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajam sarakstam, kas pozitīvu UNESCO lēmumu gadījumā var veicināt Latvijas starptautisko atpazīstamību un tūrisma piesaisti. Tāpat jāvērtē potenciāli plašāka Latvijas iesaiste UNESCO starpvaldību struktūrās un iespēja pievienoties tām UNESCO konvencijām kultūras jomā, kurām Latvija pagaidām vēl nav pievienojusies.

Līdz šim maz izmantots ir diasporā mītošo Latvijas kultūras un radošo nozaru profesionāļu potenciālais piensums Latvijas kultūras attīstībai. Saskaņā ar 2019.gada 3.decembrī notikušajā radošās diasporas sadarbības forumā *#radiLV* prezentētā Latvijas Kultūras akadēmijas doktorantes Ilzes Upatnieces pētījuma, kurā tika aptaujāti 177 Latvijas radošie profesionāļi no 31 valsts, rezultātiem, tikai 18% respondentu nākamajos piecos gados plāno atgriezties uz dzīvi Latvijā, taču gandrīz 87% aptaujāto ir svarīgi iesaistīties Latvijas kultūras procesos, lai saglabātu saikni ar Latviju (33%), lai ar savām zināšanām un pieredzi būtu noderīgi jaunajiem mūziķiem, māksliniekiem un citiem radošo profesiju pārstāvjiem (23%) un lai radoši attīstītos (20%). 89% aptaujātie izrādīja interesi par neformālu tīklošanos ar citiem ārvalstīs dzīvojošiem radošajiem profesionāļiem no Latvijas. Līdz ar to nepieciešams meklēt iespējas atbalstīt radošās diasporas iesaisti Latvijas kultūras procesos un sadarbību ar Latvijas kultūras organizācijām, ka arī radošo profesionāļu pašorganizāciju un iesaisti Latvijas kultūras popularizēšanā ārvalstīs, tostarp izvērtējot iespēju īstenot iniciatīvu „Kultūras vēstnieki”, kas paredz diasporā dzīvojošo iesaisti publiskās diplomātijas mērķu sasniegšanā.

Radošo industriju attīstība

Radošās industrijas ir specifiska kultūras apakšnozaru grupa, kuru darbības rezultāts balstās individuālā vai kolektīvā radošā darbībā un kuras rada produktus un pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, izmantojot intelektuālo īpašumu, kuriem raksturīga funkcionalitāte, inovācija un potenciāls jaunu darbavietu radīšanai un sabiedrības labbūtībai. Kultūrpolitikā radošās industrijas ir tās kultūras apakšnozares un saskarnozares, kas savā darbībā primāri izmanto uzņēmējdarbības modeļus un paralēli kultūras kapitālam rada arī būtisku ekonomisko pienesumu tautsaimniecībai.

Līdz Covid-19 infekcijas izraisītajai krīzei Latvijā kultūras un radošo nozaru ekonomiskajai izaugsmei bija raksturīga augšupejoša tendence. Ja 2016.gadā radošo uzņēmumu skaits valstī saskaņā ar CSP datiem bija 12,9 tūkstoši, tad 2019.gadā to skaits ir pieaudzis par 0,2%, neieskaitot saistītās nozares. Kopējais apgrozījums kopš 2016.gada ir pieaudzis par 0,4%. Kultūras un radošo nozaru un saistīto nozaru pakalpojumu un preču eksports 2016.gadā veidoja 5,82%, savukārt 2019.gadā tie jau bija 14,62% no kopējā valsts eksporta apjoma.

Ņemot vērā Covid-19 infekcijas atstāto ietekmi uz radošo industriju darbību¹⁰⁷, to attīstībai kā būtiskākie minami šādi izaicinājumi un rīcības virzieni: atbalsts inovācijai (tehnoloģiskajai un netehnoloģiskajai inovācijai), konkurētspējas stiprināšana un atbalsts eksportam, kultūras un radošo nozaru labvēlīgo pārnese efektu (*crossovers effects*) uz citām nozarēm un nozaru ciešākas sadarbības stimulēšana ar mērķi radīt inovatīvus risinājumus, eksperimentēšanas kultūras attīstīšana, atbalsta mehānismi radošo industriju ekosistēmas dalībniekiem, informācijas pieejamība un tīklošanās iespējas, radošo industriju pienesums Covid-19 infekcijas izraisītās krīzes seku pārvarēšanā, kā arī nozares profesionāļu mūžizglītības sekmēšana. Eiropas Savienības fondu 2021.–2027.gada plānošanas periodā turpināms iepriekš sekmīgi īstenotais atbalsts radošo industriju biznesa inkubatoram¹⁰⁸.

Dizains pamatnostādņu kontekstā uztverams gan kā atsevišķa patstāvīga apakšnozare radošo industriju grupā, gan kā stratēģisks un taktisks starpnozaru rīks, kas orientēts uz lietotāja vajadzību un problēmu risināšanu. Nenoteiktības un neparedzamības laikmeta radītajos izaicinājumos dizainu raksturo starpdisciplināra ietekme un spēja būt stratēģisku pārmaiņu rosinātājam un virzītājspēkam tautsaimniecībā, izglītībā, zinātnē un pētniecībā, publiskajā pārvaldībā, sociālajā, tostarp, veselības aprūpes, epidemioloģiskās drošības un labklājības jomā, vides un klimata krīzes jautājumu risināšanā, un citās jomās, līdz ar to ir jāstimulē dizaina plašāks pielietojums visās tautsaimniecības jomās.

¹⁰⁷CSP (2020). COVID-19 ietekme: radošās industrijas. Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/valsts-ekonomika/covid/7495-covid-19-ietekme-radosas-industrijas?themeCode=COVID>

¹⁰⁸ Eiropas Savienības fondu 2021.-2027.gada plānošanas perioda pasākums 1.2.3.1. „Atbalsts MVU inovatīvas uzņēmējdarbības attīstībai”

4. rīcības virziens. Kultūras un radošo nozaru attīstība					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju
4.1.	Radīt priekšnosacījumus profesionālās mākslas attīstībai (NAP2027 [382])	2022.-2027.	KM (VKKF)	Pašvaldības, NVO	PR4 RR8 RR9 RR10
4.2.	Veikt ieguldījumus kultūras un radošo nozaru infrastruktūrā (NAP2027 [282], [369], [380])	2022.-2027.	KM	FM (VNĪ), EM, VM, Pašvaldības	PR4 RR8 RR11
4.3.	Veikt ieguldījumus kultūras un radošo nozaru materiāltechniskajā nodrošinājumā (NAP2027 [369], [380])	2022.-2027.	KM	VARAM, Pašvaldības	PR4 RR8
4.4.	Paaugstināt kultūras un radošajās nozarēs nodarbināto atalgojumu un ieņēmumus (NAP2027 [223], [225], [382])	2022.-2027.	KM	FM, VM, VKKF, Pašvaldības, NVO	PR4 RR9
4.5.	Stiprināt kultūras informācijas telpu (NAP2027 [368], [409])	2022.-2027.	KM (VKKF)		PR4 RR8
4.6.	Sniegt atbalstu kultūras un radošo nozaru NVO sektora darbībai	2022.-2027.	KM (VKKF)	Pašvaldības, SIF	PR4 RR9

	(NAP2027 [381], [383])				
4.7.	Stiprināt kultūras un radošo nozaru eksportspēju un starptautisko atpazīstamību Latvijas tēla veidošanā (NAP2027 [243], [383], [384])	2022.-2027.	KM	EM (LIAA), NVO	PR4 RR10
4.8.	Veicināt radošo industriju attīstību (NAP2027 [383], [384])	2022.-2027.	KM	EM (LIAA)	PR4 RR10

6.5. Kultūra un izglītība

Kultūras un izglītības procesi ir savstarpēji nesaraujami saistīti, ņemot vērā to, ka priekšnoteikums profesionālai darbībai vairumā kultūras un radošo nozaru ir specifiskas izglītības prasības, kā arī to, ka kultūras un mākslu klātbūtnei visās izglītības pakāpēs ir būtiska ietekme uz personas vispusīgu attīstību.

Kultūrizglītība – ar to saprotot izglītības programmu kopumu kultūras un radošo industriju jomās trīs izglītības pakāpēs, no profesionālās ievirzes izglītības līdz augstākajai izglītībai –, kā arī pētniecība kultūras un mākslu jomās, ir nozīmīgs kultūras un radošo nozaru attīstības resurss. No kultūrizglītības sistēmas, kas sagatavo profesionāļus, speciālistus un pedagoģiskos darbiniekus dažādās kultūras jomās, tostarp vizuāli plastiskajā mākslā, audiovizuālajā mākslā un mediju mākslā, mūzikas un skatuves mākslā, sekmīgas darbības ir atkarīgs, vai turpmākajās desmitgadēs Latvijā būs pieejami kvalificēti cilvēkresursi, kas nodrošinās nākotnes kultūras piedāvājuma veidošanu un patēriņu.

Viens no kultūrizglītību raksturojošiem faktoriem – daudzu kultūras un radošo nozaru nākotnes talantu izglītošana ir jāuzsāk jau agrīnā vecumā un bez garantijas, ka izglītojamais rezultātā pilnībā izmantos savu potenciālu. Vairākās kultūras un radošajās nozarēs būtisks priekšnosacījums veiksmīgām mācībām augstākās izglītības līmenī ir iepriekš apgūtas padziļinātas zināšanas un prasmes, ko Latvijā piedāvā profesionālās ievirzes un profesionālās vidējās izglītības programmas. Tas nozīmē, ka augstas raudzes talantu attīstīšanai mākslu jomā var būt nepieciešami pat piecpadsmit gadi (piemēram, mūzikā, klasiskajā dejā un citās mākslās) mērķtiecīga darba kultūrizglītības sistēmas trijās izglītības pakāpēs¹⁰⁹.

¹⁰⁹Latvijas Kultūras akadēmijas Zinātniskās pētniecības centrs (2017). „Pētījums par kultūrizglītības īstenošanas pēctecību profesionālās ievirzes, profesionālās vidējās izglītības, augstākās izglītības programmās un sagatavoto

Līdz ar to, lai augstākās izglītības pakāpes programmās izglītību iegūtu kultūras un radošo nozaru attīstībai nepieciešamais izglītojamo skaits, sākotnējās izglītības pakāpēs jāiesaista liels skaits izglītojamo, lai savlaicīgi atklātu potenciālos talantus. Vienlaikus jāņem vērā, ka katra izglītojamā potenciāls atraisās individuāli, un proporcionāli liels audzēkņu skaits pārtrauc mācības vai neturpina izglītību nākamajā izglītības līmenī, mainoties interesēm vai zaudējot motivāciju, ņemot vērā mākslu profesiju augsto komplikētību. Tāpēc svarīgi ir radīt labvēlīgus priekšnosacījumus, lai mākslinieciiski apdāvinātie bērni (un viņu vecāki) izvēlētos attīstīt karjeru mākslu jomā.

Vienlaikus jāuzsver, ka valsts un pašvaldību investīcijas mūzikas un mākslas izglītībā attiecībā uz tiem izglītojamiem, kas nav piedalījušies visās trīs kultūrizglītības pakāpēs, noteikti nav nelietderīgas. Ieguldījumi kultūrizglītībā ir nozīmīgi, jo, pirmkārt, kultūras un radošo nozaru darbībā ir nepieciešamas ne tikai starptautiska un nacionāla līmeņa zvaigznes, bet arī koncertmeistari, repetitori, mūzikas skolotāji, amatiermākslas kolektīvu vadītāji un daudzi citi nozares profesionāļi, kas nodrošina kultūras procesu nepārtrauktību, un no kuru profesionalitātes ir atkarīga to kvalitāte. Otrkārt, tie izglītojamie, kuri savu profesionālo darbību nesaista ar kultūras jomām, kļūst par nākotnes kultūras piedāvājuma patērētājiem, kas spēj novērtēt piedāvājuma kvalitāti un daudzveidību, garantējot nākotnes kultūras piedāvājuma auditoriju. Treškārt, ņemot vērā kultūrizglītības starpdisciplināro un starpnozaru raksturu, daudzi kultūrizglītības absolventi izvēlas turpināt izglītību un attīstīt profesionālo karjeru jomās, kurās ir nepieciešams gan attīstīts radošums, gan augsta precizitāte un disciplinētība, iegūtās kompetences izmantojot gan iegūtajā specialitātē, gan radniecīgās nozarēs un citās specialitātēs, tādējādi sniedzot būtisku pienesumu sabiedrības kopējā intelektuālā kapitāla attīstībā.

Kultūrizglītība, gatavojot kultūras un radošo nozaru speciālistus ar ļoti specifiskām prasmēm un zināšanām, ir gan izteikti vērsta uz nozari, gan vienlaikus sniedz plašas, padziļinātas starpdisciplināras zināšanas. Līdz ar to kultūrizglītības iestāžu absolventiem ir plašas iespējas izvēlēties turpmāko karjeras ceļu atbilstoši interesēm. Kultūrizglītības iestāžu absolventi nereti, ņemot vērā specifisko nodarbinātības struktūru kultūras un radošajās nozarēs, izvēlas atšķirīgas nodarbinātības formas. Viņi gūst ieņēmumus arī kā pašnodarbinātie un autoratlīdzību saņēmēji, vienlaikus strādājot vairākus nepilnas slodzes darbus vai piedaloties kultūras un radošo nozaru NVO projektos, kas būtiski apgrūtina informācijas apkopošanu par kultūrizglītības sistēmas absolventu nodarbinātību un ienākumiem.¹¹⁰ Šī iemesla dēļ darba tirgus un nodarbinātības rādītāji nevar kalpot kā vienīgie indikatori kultūras un radošo nozaru izglītojamo darba tirgus pieprasījuma prognozēšanai un valsts budžeta vietu plānošanai, ņemot vērā, ka kultūrizglītības iegūšana sekmē arī bērnu un jauniešu zināšanu papildināšanu

speciālistu skaita atbilstību kultūras nozares un radošo industriju darba tirgus prasībām”. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/kulturizglitibas_petijums_1_karta_20171.pdf

¹¹⁰SIA „Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija” (2018). „Kultūrizglītība Latvijā: pieejamība, pieprasījums, kvalitāte”. Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/kulturizglitibas_petijums_2_karta_20181.pdf

mākslas un kultūras jomās, veicina izcilības un inovāciju attīstību, radošo domāšanu un personības daudzpusīgu attīstību, kultūras kapitāla un kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību, kā arī Dziesmu un deju svētku procesa pēctecību un nepārtrauktību.¹¹¹

Svarīgi ir turpināt kultūrizglītības profesionālās izglītības kompetences centru attīstīšanu par izcilības centriem, lai tie pilnvērtīgi varētu pildīt tiem noteiktās funkcijas, kā arī attīstīt reģionālās mākslas un mūzikas vidusskolas, veicinot talantu attīstību, īstenojot mācību procesa un vides modernizāciju un digitalizāciju, kā arī ceļot pedagoga profesijas prestižu. Sadarbībā ar IZM ir jāizvērtē profesionālās izglītības kompetences centra statusa piešķiršanas un saglabāšanas kritēriji un metodika, ņemot vērā kultūrizglītības profesionālās izglītības kompetences centru specifiku, lai nodrošinātu jau izveidoto kultūrizglītības profesionālās izglītības kompetences centru darbību un izvērtētu iespējas paplašināt kultūrizglītības profesionālās izglītības kompetences centru tīklu. Vienlaikus nepieciešams precizēt KM dibināto profesionālās vidējās izglītības iestāžu metodiskā darba virzienus un veicināt sadarbību ar IZM dibinātajām profesionālās vidējās izglītības iestādēm kultūrizglītības jomā, metodisko virsvadību uzņemoties LNKC un Kultūrizglītības padomei, tādējādi nodrošinot vienotu jomas attīstību.

Daudzi nozīmīgi uzdevumi ir risināmi augstākās izglītības jomā, tostarp nodrošinot pāreju uz jauno augstskolu pārvaldības un finansēšanas modeli un īstenojot konkurētspējīgu, uz cilvēkresursu attīstību vērstu kultūras un mākslu izglītības procesu, attīstot profesionālās un akadēmiskās doktorantūras studiju programmas, veicinot māksliniecisko jaunradi un pētniecību, kā arī stimulējot izglītības internacionalizāciju un atbilstību kultūras un radošo nozaru vajadzībām. Nozīmīgākā loma kultūrpolitikas mērķu īstenošanai augstākās izglītības jomā ir Kultūras ministrijas augstskolām – Latvijas Kultūras akadēmijai, Latvijas Mākslas akadēmijai un Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijai. Vienlaikus atsevišķās kultūras apakšnozarēs augstākās izglītības programmas īsteno arī citas augstākās izglītības iestādes, līdz ar to svarīga ir KM un IZM sekmīga sadarbība augstākās izglītības politikas plānošanā un īstenošanā.

Lai vadītu kultūrizglītības sistēmas attīstību, būtiska loma ir nepārtrauktai kultūras un radošo nozaru vajadzību analīzei, nepieciešamības gadījumā veicot atbilstošas izmaiņas kultūrizglītības sistēmas organizācijā un izglītības pakalpojuma piedāvājumā. Vienlaikus kritiski svarīgi ir nodrošināt, ka īstenošanās izmaiņas tiek veiktas saskaņoti visās izglītības pakāpēs (profesionālās ievirzes, profesionālās vidējās un augstākās), lai neradītu pārrāvumu kādā no izglītības posmiem. Svarīgi ir veicināt modernu mācību līdzekļu, t.sk. digitālo mācību līdzekļu, radīšanu. Mūsdienīgas izglītības attīstībai ir pakāpeniski jāpārskata un nepieciešamības gadījumā jāaktualizē vai jāizstrādā jauni kultūras un radošo

¹¹¹SIA „CSE COE” (2020). „Eiropas Savienības fondu ieguldījumu ietekmes efektivitātes izvērtējums kultūrizglītības sektorā Kultūras ministrijas un Izglītības un zinātnes ministrijas finansētajās profesionālās vidējās izglītības iestādēs un Kultūras ministrijas finansētajās augstākās izglītības iestādēs”. Pieejams: <https://www.km.gov.lv/lv/media/6284/download>

nozaru profesiju standarti vai profesionālās kvalifikācijas prasības, atbilstoši papildinātajai kultūras un radošo industriju nozares kvalifikācijas struktūrai. Koordinētai kultūrizglītības sistēmas pārvaldībai ir iecerēts, ka KM Kultūrizglītības padomei, kuras darbību koordinē LNKCC, pēc plānotajām izmaiņām normatīvajā regulējumā tiks noteiktas nozaru ekspertu padomes funkcijas, lai sistemātiski pilnveidotu valsts pasūtījuma veidošanu kultūrizglītības jomā un izglītības atbilstību kultūras nozares un darba tirgus prasībām.

KM augstskolu un iestāžu pētniecības potenciālu parāda 2021.gadā publiskotie Latvijas zinātnisko institūciju starptautiskā novērtējuma rezultāti¹¹². Tajā trīs no piecām visaugstāk novērtētajām zinātniskajām institūcijām humanitārajās un mākslās zinātnēs ir KM dibinātas zinātniskās institūcijas – LKA, LMA un LNB, kuras saņēma ļoti labu novērtējumu, savukārt JVLMA saņēma labu novērtējumu. Līdz ar to jāturpina stiprināt pētniecību kultūras un mākslu jomās, tostarp īstenojot starpdisciplināras valsts pētījumu programmas un citus pētījumus par Latvijas mākslas un kultūras vēsturi, mūsdienu kultūras un mākslas procesiem, kultūras patēriņa tendencēm, kultūras sociālo un ekonomisko ietekmi un ilgtspēju un citām jomām. Īpaši aktuāli ir pētniecības jautājumi, kas saistīti ar kultūras un radošo nozaru attīstības nosacījumu dziļāku izpratni un datu uzkrāšanu nozares attīstības plānošanai.

Kultūras un radošo nozaru procesu kvalitātes nodrošināšanai būtiska loma ir tajās nodarbināto mūžizglītības iespējām, proti, iespējām nepārtraukti profesionāli pilnveidoties un uzlabot savas prasmes un zināšanas, tostarp digitālās prasmes, līderības prasmes un prasmes darbā ar dažādām kultūras pakalpojumu mērķauditorijām. Šobrīd nozaru speciālistu profesionālās pilnveides un tālākizglītības iespējas dažādās kultūras apakšnozarēs ir atšķirīgas un fragmentētas, līdz ar to ir nepieciešams attīstīt tālākizglītības, profesionālās kvalifikācijas ieguves, profesionālās pilnveides un pārkvalifikācijas iespēju plašāku pieejamību, sadarbojoties augstskolām, profesionālās izglītības kompetences centriem, kultūras organizācijām un NVO sektoram. Īpaši būtiski ir nodrošināt kultūras un radošo nozaru speciālistu iespējas iegūt un attīstīt pedagoģiskās kompetences, tādējādi plašāk iesaistot nozares speciālistus kultūrizglītības darbā. Kultūras mantojuma saglabāšanai nozīmīga loma ir restaurācijas nozares speciālistu un amatnieku kvalifikācijai.

Ārpus kultūrizglītības sistēmas būtiska nozīme bērnu un jauniešu vispusīgai attīstībā ir arī kultūras komponentei vispārējās izglītības procesā, kas sniedz zināšanas un prasmes kultūras un mākslu jomā (tostarp mūzikā, mākslā, dejā, dizainā un citās jomās), veicina kultūras izpratni un pašizpausmi mākslā, radošo domāšanu un personības daudzpusīgu attīstību, tostarp STEAM (*Science, Technology, Engineering, Arts and Mathematics* jeb zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātnes, māksla un matemātika) prasmju attīstību. Būtisku pienesumu bērnu un jauniešu talantu un kultūras lietpratības pilnveidē sniedz arī interešu izglītības sistēma, tostarp vokālās un instrumentālās mūzikas, dejas un teātra

¹¹²Technopolis Group (2021). „International Evaluation of Scientific Institutions Activity. Panel Report: Humanities”. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/media/10719/download>

mākslas kolektīvos, folkloras kopās, vizuālās un vizuāli plastiskās mākslas pulciņos, kas vienlaikus garantē arī jaunās paaudzes līdzdalību Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanā un ilgtspējas nodrošināšanā.

Savukārt programma „Latvijas skolas soma” vispārējās un profesionālās izglītības ietvaros veicina skolēnu mācīšanās pieredzes paplašināšanu, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā lietpratības attīstību un pilsonisko līdzdalību. Caur šīm aktivitātēm bērnos un pusaudžos veidojas izpratne par savām interesēm un talantiem, par radošumu un kultūras daudzveidību. Šī programma papildina mācību saturu un kompetenču pieejas efektīvu īstenošanu, īpaši fokusējoties uz starpdisciplināritāti, tostarp STEAM jomās, un caurviju prasmēm, un akcentējot kultūras un mākslas nozīmi valstiskās identitātes veidošanā un augstas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu radīšanā. Turpināmas arī lasīšanas veicināšanas programmas, kurām ir būtiska nozīme ne tikai kultūrpolitikas kontekstā, bet arī nozīmīga ietekme uz vispārējo izglītību un tās kvalitāti, proti, bez labām lasīšanas prasmēm nav iespējama nevienas izglītības programmas sekmīga īstenošana¹¹³. Attīstāmi ir arī pasākumi, kas ir saistīti ar Latvijas kultūras kanonu, sniedzot ieskatu Latvijas kultūras pasaulē caur daudzveidīgām vērtībām, kas aptver dažādas kultūras nozares.

5. rīcības virziens. Kultūra un izglītība					
Nr. p. k.	Uzdevums	Izpildes termiņš (gads)	Atbildīgā institūcija	Līdzatbildīgās institūcijas	Sasaiste ar politikas rezultātu un rezultatīvo rādītāju
5.1.	Stiprināt profesionālās ievirzes izglītību (NAP2027 [385])	2022.-2027.	KM (LNKC)	Pašvaldības, IZM	PR5 RR12
5.2.	Stiprināt profesionālo vidējo izglītību (NAP2027 [166], [385])	2022.-2027.	KM (LNKC)	Pašvaldības, IZM	PR5 RR13

⁸⁷PIRLS pētījums, 2016. Mērķauditorija - 4.klase (10 gadīgie) Latvijas skolēni vērtē sevi kā vājus lasītājus un ierindo 46. vietā 50 valstu konkurencē, konstatēts, ka trūkst motivācijas lasīt. Pieejams: <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/pirls/student-engagement-and-attitudes/students-like-reading/>

PISA pētījums, 2018. mērķauditorija - 9.klase (15 gadīgie): 38% skolēnu atzīst, ka nevar saprast sarežģītus tekstus, 30% nelasa tekoši, 37% teksts jālasa vairākas reizes, lai saprastu, 22% ir grūti atbildēt uz jautājumiem par tekstu, 4,8% laba lasītprasme, zēnu sasniegumi lasītprasmē ir ievērojami zemāki par meiteņu lasītprasmī.

Pieejams: <https://www.oecd.org/education/pisa-2018-results-volume-i-5f07c754-en.htm>

5.3.	Stiprināt augstāko izglītību un pētniecību (NAP2027 [156], [371], [385])	2022.-2027.	KM (LKA, LKK, JVLMA, LMA)	IZM	PR5 RR14 RR17
5.4.	Nodrošināt profesionālās pilnveides, kvalifikācijas iegūšanas un tālākizglītības iespējas kultūras un radošajās nozarēs nodarbinātajiem (NAP2027 [371], [172])	2022.-2027.	KM (LNKC, LNB, LKA, LKK, JVLMA, LMA)	IZM	PR5 RR16
5.5.	Sniegt ieguldījumu vispārējās izglītības procesā kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā attīstīšanai (NAP2027 [153])	2022.-2027.	KM (LNKC)	IZM	PR5 RR15

7. Kultūrpolitikas teritoriālā perspektīva

Kultūrpolitikas reģionālie aspekti integrēti visos piecos pamatnostādņu rīcības virzienos – pirmkārt stimulējot daudzveidīga kultūras piedāvājuma reģionālo pieejamību, otrkārt sekmējot līdzdalību kultūras procesos visā Latvijas teritorijā, treškārt veicinot kultūras mantojuma saglabāšanu un izmantošanu Latvijas reģionu attīstībai, ceturtkārt stimulējot kultūras un radošo nozaru attīstību reģionos un piektkārt nodrošinot kultūrizglītības reģionālo pieejamību. Reģionālajā kontekstā būtiska un attīstāma ir gan profesionālās mākslas pieejamība reģionos, gan līdzsvarota kultūras mantojuma izmantošana, gan vienlīdzīgas iespējas lietot digitālos kultūras pakalpojumus, gan vietējā kultūrvidē balstītas radošo industriju iniciatīvas.

Īstenojot kultūrpolitiku, nodrošināma sasaiste ar Reģionālās politikas pamatnostādņēs 2021.–2027.gadam¹¹⁴ un plānošanas reģionu un pašvaldību attīstības programmās noteikto. Lielākais izaicinājums, īstenojot kultūrpolitiku visā Latvijas teritorijā, saistāms ar administratīvi teritoriālās reformas rezultātiem,

¹¹⁴Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (apstiprinātas ar MK 2019.gada 26.novembra rīkojumu Nr.587). Pieejamas: <https://likumi.lv/ta/id/310954-par-regionalas-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

kuru ietekmi uz kultūras piedāvājuma pieejamību reģionos šobrīd vēl nav iespējams novērtēt. No kultūrpolitikas viedokļa kritiski svarīgi ir pēc iespējas saglabāt un attīstīt Latvijā vēsturiski izveidojušos un līdzšinējās kultūrpolitikas mērķtiecīgas īstenošanas ietvaros attīstīto kultūras organizāciju tīklu un nodrošināt muzeju, bibliotēku, kultūras centru un kultūrizglītības iestāžu pakalpojumu pieejamību visiem Latvijas iedzīvotājiem, attīstot gan kultūras infrastruktūru, gan pakalpojumu saturu, gan kultūras piedāvājuma piekļūstamību. Savukārt profesionālās mākslas pieejamībai reģionos svarīga ir reģionālo koncertzāļu turpmāka augstvērtīga darbība.

Esošajam kultūras organizāciju tīklam ir nozīmīga sociālekonomiskā ietekme uz reģionu attīstību, dzīves vides kvalitāti un sabiedrības labbūtību. Mainoties administratīvi teritoriālajai struktūrai un veidojot lielākas teritoriālās vienības, kas vairumā gadījumu nozīmē attāluma palielināšanos starp dzīvesvietu un administratīvi teritoriālās vienības centru, kultūras organizācijām ir potenciāls attīstīties kā vietējo kopienu centriem, pārsniedzot tām līdz šim noteiktās tikai kultūras nozares funkciju robežas. Vienlaikus šādiem centriem ir iespēja veicināt pašvaldības iedzīvotāju pilsonisko aktivitāti, radot apstākļus sociālās uzņēmējdarbības attīstībai administratīvajā teritorijā un ar novadpētniecisku aktivitāšu palīdzību stiprinot lokālpatriotismu.

Tikpat svarīgi ir nodrošināt Dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanu un attīstību, rūpējoties par tās līdzsvarotu attīstību visā Latvijā, kā arī nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, it īpaši mazajās kultūrtelpās, stiprinot katra reģiona tradīciju savdabību. Šajā kontekstā īpaša uzmanība pievēršama reģionu kultūras speciālistu – amatiermākslas kolektīvu vadītāju, kultūras centru, bibliotēku un muzeju speciālistu – piesaistei darbam reģionos, viņu kvalifikācijai un motivācijai, tostarp risinot atalgojuma jautājumus, lai nodrošinātu kultūras un radošo nozaru speciālistiem iespējas saņemt vienlīdzīgu atalgojumu par savu darbu dažādos Latvijas reģionos.

Administratīvi teritoriālās reformas kontekstā kultūras pieejamības un līdzdalības iespēju kultūrā pieejamības saglabāšanai jāturpina iepriekšējā perioda kultūrpolitikas pamatnostādnes iezīmētais minimālā kultūras pakalpojumu groza princips, kas paredz noteikta kultūras pakalpojumu klāsta piedāvājumu pašvaldībā atkarībā no administratīvās teritorijas lieluma. Kultūras pakalpojumu groza konceptā šobrīd noteikts, ka pagasta līmenī iedzīvotājiem jābūt pieejamiem bibliotēku pakalpojumiem, iespējām izmantot kultūrizglītības, mākslinieciskās jaunrades, kultūras pasākumu un brīvā laika pavadīšanas iespējas, piekļūt kultūrvēsturiskajam mantojumam, iesaistīties Dziesmu un deju svētku procesā un radošajā uzņēmējdarbībā. Novada līmenī pakalpojumu grozu papildina profesionālās ievirzes mākslas un mūzikas izglītības pieejamība, profesionālās kultūrizglītības pieejamība un muzeju pakalpojumi, valstspilsētu līmenī – arhīvu pakalpojumi, profesionālās mākslas pieejamība (akustiskā koncertzāle, laikmetīgais mākslas muzejs, izstāžu zāles, teātri, opera, daudzfunkcionālie kultūras centri), kino pieejamība, kā arī padziļināts muzeju pakalpojumu kopums un augstākās izglītības iespējas kultūras jomā.

Kultūras ministrs

(paraksts**)

N. Puntulis

** Dokuments ir parakstīts ar TAP portāla elektroniskās parakstīšanas rīku